

**Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΘΕΟΛΟΓΕΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΚΑΙ
ΕΡΜΗΝΕΥΕΙ ΘΕΟΛΟΓΩΝΤΑΣ**

ΥΠΟ
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΘΕΟΛΟΓΕΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΕΙ ΘΕΟΛΟΓΩΝΤΑΣ*

ΥΠΟ
ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ὁμ. Καθηγητοῦ Παν. Ἀθηνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ ἅγια Γραφή ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο καὶ τὸ ἀπόλυτης σημασίας κριτήριο γιὰ τὴν θεολογικὴ σκέψη τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, διότι τὴν θεωρεῖ βιβλίο θεόπνευστο καὶ διότι «σκοπός» τῆς εἶναι τὸ «μυστήριον» τοῦ Χριστοῦ. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι ἀρκετά, γιὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν σταθερὴ τακτικὴ τοῦ Κυρίλλου ν' ἀσχολεῖται ὑπομνηματιστικὰ μὲ τὴν Γραφή καὶ νὰ θεολογεῖ συνεχῶς γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὰ δύο εἶναι τόσο συνδεδεμένα καὶ ἀλληλένδετα, ὥστε δύσκολα διακρίνονται ὡς δύο, ἔστω παράλληλες, διεργασίες ἢ λειτουργίες. Ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ θεολογήσει, ἐρμηνεύει καὶ ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ ἐρμηνεύσει, θεολογεῖ. Θεολογεῖ ἐρμηνεύοντας καὶ ἐρμηνεύει θεολογώντας.

Σχεδὸν μὲ τὴν ἑναρξη τῆς ἐρμηνευτικοθεολογικῆς του δράσεως ὁ Κύριλλος διαπίστωσε ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὴν κλεῖδα καὶ τὸν ὁδηγὸ γιὰ τὴν ἄλλη τῆ θεολογία, τὴν τριαδολογία, τὴν πνευματολογία, τὴν σωτηριολογία καὶ τὴν ἀνθρωπολογία. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι στὸ πρῶτο ἤδη ἔργο του *Γλαφυρὰ εἰς τὴν Γένεσιν*, γραμμένο μεταξὺ 412 καὶ 418 μᾶλλον θεωρεῖ «σκοπὸ» τῆς Γραφῆς τὸ «μυστήριον» τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι δυσνόητο καὶ ἡ Γραφή δυσερμήνευτη, κάτι που

---

* Τὸ παρὸν κείμενο ἀποτελεῖ τμῆμα εὐρύτερου ἔργου περὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

φαίνεται και από το γεγονός ότι αυτό χρειάστηκε να δηλωθεί «*διὰ μυρίων*» τρόπων. Παρομοιάζεται, μάλιστα, το γεγονός τούτο, Γραφή-Χριστός, με θαυμάσια και αξιαγάπητη πόλη, σε κάθε περίοπτο μέρος της οποίας έχουν αναρτηθεί πάρα πολλές εικόνες του βασιλέα της. Στην πόλη αυτή, δηλαδή στην Γραφή, τίποτα δεν είναι τυχαίο. Τίποτα δεν πρέπει να παραβλέπεται, ακόμα και όταν υπάρχει κάτι μη ωραίο («*ἀκαλλές*»). Πρέπει όλα να έρευνώνται, διότι όλα συντελούν στην κατανόησή της, δηλαδή όλα βοηθούν στην γνώση του μυστηρίου και κανένα στοιχείο της δεν είναι λανθασμένο, «*τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκώς*».

«Σκοπὸς τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ τὸ Χριστοῦ μυστήριον διὰ μυρίων ὄσων ἡμῖν κατασημῆναι πραγμάτων. Παρεικάσαι δ' ἄν τις αὐτὴν λαμπρῶ καὶ ἀξιαγαστῶ πόλει· καὶ οὐ μίαν ἐχούση τὴν βασιλέως εἰκόνα, πλείστας δὲ ὄσας καὶ ἐν τόπῳ παντὶ ἀνατεθειμένας περιφανῶς. Ἄθρει γὰρ ὅπως τῶν εἰς τοῦτο τελούντων διηγημάτων οὐδὲν μὲν παρήσιν, ἔρχεται δὲ διὰ πάντων. Κἂν εἴ ἔχοι τι τὸ ἀκαλλές τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, δι' οὐδενὸς ποιεῖται τὰ τοιάδε τυχόν, ἔς τ' ἄν αὐτῇ τὸ προκείμενον ἐξυφαίνεται καλῶς. Ποιεῖσθαι γὰρ κατὰ ῥῆσιν τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς οὐ σκοπὸς αὐτῇ πολλοῦ γε καὶ δεῖ· διαμορφοῦν δὲ μᾶλλον ἡμῖν τοῦ μυστηρίου τὴν γνῶσιν, δι' ὧν ἄν γένοιτο σαφῆς τε καὶ ἀληθῆς ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος· καὶ οὐδαμῶθεν ἔχων τὸ ἐπιτιμᾶσθαι δεῖν, ὡς τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκῶς» (*Γλαφυρὰ εἰς τὴν Γένεσιν: PG 69, 308CD*).

Τὸ θεολογικοερμηνευτικὸ του ἔργο ἐπιτελεῖ ὁ Κύριλλος, γνωρίζοντας ὅτι καὶ ἄλλοι πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἐρμήνευσαν τὴν Γραφή (π.χ. τὸν Ὡσηέ), ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ προσπαθήσει καὶ ὁ ἴδιος, ἐλπίζοντας ὅτι ὁ Θεός, πού φωτίζει τὰ «*βαθέα καὶ ἀπόκρυφα*», θὰ τοῦ παράσχει τὴν θεία του χάρι («*ἐπιδοίη χάριν*»), ὥστε νὰ προσφέρει τὴν ἐπιτυχία του καὶ σὲ ἄλλους ἀνθρώπους (*PG 71, 12A*). Ὅτι «*ἡ διάνοιά*» του προσφέρει πρὸς ὠφέλειαν τῶν συνανθρώπων ὀφείλεται στὸν Θεὸ (*PG 73, 93D*).

Οἱ προηγηθέντες ἐρμηνευτὲς δὲν τοῦ παρέσχουν δικαιολογία γιὰ νὰ σιωπήσει ὁ ἴδιος. Σχετικὰ μὲ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς, δὲν ἔχουνε λεχθεῖ τὰ πάντα, οὔτε καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ λεχθοῦν. Ὁ ἴδιος ἐλπίζει («*οὐκ εἰσάπαν ἀπειρηκότες τὴν ἐλπίδα*») ὅτι κάτι περισσότερο μπορεῖ νὰ εὔρει, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὁ Θεὸς διευρύνει τὴν ὁδὸ πρὸς κατανόηση τῆς ἀληθείας, «*κατευθύνοντος Θεοῦ τὴν ἐν γε τοῖς θεωρήμασι τρίβον*» (*PG 70, 9A-12A*). Εἶναι

σαφές ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος, στὸ θέμα τοῦτο συνεχίζει τὴν παράδοση τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου ἰδιαίτερα (βλ. *Πατρολογία Β'*, σσ. 381-383, 502-503).

Δυσκολότατο ἔργο ἢ ἐρμηνεία-θεολογία

Παρά τὴν καλὴ διάθεση τοῦ θεολόγου ἐρμηνευτῆ, τὸ ἐρμηνευτικὸ –καὶ «τελικὰ» τὸ θεολογικὸ– ἔργο εἶναι δυσχερέστατο. «Δυσχερεστάτη λίαν ἐστὶν ἡ περὶ τῶν θείων μυστηρίων ἐξήγησις» (Εἰς Ἰωάν., Προοίμιον: *PG 73, 16A*), διότι ἀφορᾷ στὴν θεία πραγματικότητα, πού ὡς ἄκτιστη παραμένει ἀπρόσιτη στὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κτίσμα, δημιούργημα, καὶ ἄρα δὲν εἶναι συγκρίσιμο πρὸς τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια. Ἔτσι, ἀπουσιάζει τὸ μέτρο συγκρίσεως, λείπει πραγματικὴ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο καὶ γι' αὐτὸ ἡ οὐσιαστικὴ προσέγγιση τῆς θείας ἀλήθειας ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἀδύνατη.

«Πάντως γὰρ ἀπόρρητα τὰ περὶ Θεοῦ» (Εἰς Ἰωάν.: *PG 74, 136B*).

«...Θεὸς μὲν ἀσύγκριτόν ἐστι πρᾶγμα, ἄνθρωπος δὲ πρὸς ἄνθρωπον καὶ ξύλον πρὸς ξύλον...» (Εἰς Ἐβρ.: *PG 74,956D*).

Ἐν τούτοις, ἡ θεόπνευστη Γραφή περιέχει λόγους, πού ἀναφέρονται στὴν θεία ἀλήθεια. Ὅμως οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν ἐξηγοῦν τὴν φύση τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἔχουν τὴν δύναμη ν' ἀναφερθοῦν στὴν θεία φύση, ἀφοῦ, ὡς ἀνθρώπινο ἔργο, δὲν εἶναι συγκρίσιμοι καὶ ἀνάλογοι πρὸς τὸν Θεό. Ἀπλῶς, οἱ λόγοι αὐτοὶ λαμβάνονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀντιστοιχοῦν στίς δικές του ἀντιληπτικὲς ἰκανότητες ἢ πρόκειται γιὰ εἰκόνες ἀπὸ τὴν φυσικὴ (κτιστὴ) πραγματικότητα (*PG 69, 689B· 70, 110B καὶ 76, 764D-765A*). Ὁ ἐρμηνευτῆς, ἐπομένως, καλεῖται μέσῳ κτιστῶν ἀνθρωπίνων λόγων-σχημάτων ν' ἀναχθεῖ στὴν ἄρρητη-ἄκτιστη ἀλήθεια. Ἡ δυσκολία εἶναι τεράστια καὶ οἱ κίνδυνοι μέγιστοι. Γι' αὐτὸ οἱ πολλοὶ ἀποτρέπονται ἀπὸ τὸ ἐγχείρημα τῆς ἐρμηνείας-θεολογίας καὶ συμβουλεύονται νὰ σιωποῦν, νὰ σιγοῦν. Ὅμως, γιὰ ὀρισμένες περιστάσεις, ἡ προσταγὴ (*Πράξ. 18,9*) τοῦ Θεοῦ εἶναι σαφής: «λάλει καὶ μὴ σιωπήσης» (*PG 73, 9A*). Αὐτὸ κάνει καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ μὲ προϋποθέσεις καὶ ὁρους, οἱ ὁποῖοι προσιδιάζουν στὸ πνεῦμα πού δημιούργησε τὴν Γραφή καὶ στὴν μορφὴ τῆς Γραφῆς, ἢ ὁποῖα, βέβαια εἶναι ἔργο συγκεκριμένης ἐποχῆς, συγκεκριμένου φιλοσοφικοκοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ γλωσσικῆς μορφῆς καὶ συγκεκριμένων συγγραφέων.

**Ἡ ἀττική γλῶσσα καλλιεπής καὶ ἡ βιβλικὴ ἀπλή. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία
«προγύμνασμα» στὴν θεολογία**

Σὲ ὄλη τὴν διάρκεια τῆς συγγραφικῆς του δραστηριότητος ὁ Κύριλλος βρισκόταν συνειδητὰ ἀντιμέτωπος μὲ τὸ πρόβλημα τῆς γλῶσσας. Ὅσο ἀναγκαία τοῦ ἦταν αὐτή, τόσο διαπίστωνε καὶ τὴν ἀνεπάρκειά της. Ἔτσι, ὁ ῥόλος της γινόταν καὶ πολὺ σημαντικὸς καὶ πολὺ σχετικὸς. Τὴν ἴδια τὴν γλῶσσα, ὡς δυνατότητα καὶ γεγονὸς ἐκφράσεως τοῦ ἀνθρώπου, θεωρεῖ ὁ Κύριλλος «θεόδοτον», δῶρο τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο.

«Θεόδοτος γάρ, ὡς ἔφημεν, μετὰ τῶν ἄλλων ἡ γλῶσσα· πᾶσα γάρ σοφία παρὰ Κυρίου» (*Κατὰ Ἰουλιανοῦ VII: PG 76, 860A*).

Ἔχει ὁμοίως καὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν δική του συμβολή, διότι σ' αὐτὸν ἀνήκει ἡ εὐθύνη τῆς «καλλιπέειας». Ὁ ἄνθρωπος ἔγινε «εὐρετής» μόνο τῆς καλλιπέειας στὴν θεόδοτη γλῶσσα. Στὸν στολισμὸν τῆς γλῶσσας, βέβαια δὲν διέπρεψαν οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν ἀττικὴ («ἀτθίδα») διάλεκτο, κάτι ποῦ δὲν ἀμφισβητεῖ κανεὶς.

«Ἡμεῖς εὐρεταὶ γεγόναμεν τῆς καλλιπέειας. Οὐκοῦν θεόδοτοι μὲν αἱ γλῶσσαι. Καὶ τάχα ποῦ τὸ ἐκάστης κάλλος ἐξαίρετον τό γε ἦκον ἐπ' αὐτῇ. Ἀξιοθαύμαστον δὲ παρ' ἐκείνας εἰς ἡγῶ γενέσθαι τὴν Ἀτθίδα φαρμέν» (*Κατὰ Ἰουλιανοῦ VII: PG 76, 857BC*).

Με ἀντικειμενικὸ πνεῦμα θαυμάζει τὸ κάλλος τῆς ἀττικῆς γλῶσσας, ἀλλὰ γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ σωτηρία δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐξασφαλιζέται μὲ τοὺς λόγους, τὶς λέξεις, ἀλλὰ «ἐν δυνάμει», μὲ τὴν δύναμη τῆς θείας χάριτος καὶ πιὸ συγκεκριμένα μὲ τὴν ἰσχύ καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος (*PG 74, 868C*). Ἡ ἑλληνικὴ γενικὰ παιδεία, μὲ τὴν καλλιπεπή τῆς γλῶσσα συνιστᾶ μόνο «προγύμνασμα» γιὰ τὴν ἀληθινὴ παιδεία (δηλαδὴ γιὰ τὴν πίστη) καὶ ὡς προγύμνασμα-προπαιδεῖα τὴν χρησιμοποιοῦμε.

«Χρώμεθα δὲ τοῖς Ἑλλήνων λόγοις οἷόν τι προγύμνασμα τῆς ἀληθοῦς παιδείας τὸ χρῆμα ποιούμενοι» (*Κατὰ Ἰουλιανοῦ VII: PG 76, 857D-860A*).

Ἡ ἐκτίμησις αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας δὲν τὸν ἐμποδίζει ν' ἀναγνω-

ρίσει τὴν κατωτερότητα τῆς βιβλικῆς γλώσσας ὡς πρὸς τὴν καλλιπέπεια. Ἐξηγεῖ ὅτι ἡ γλώσσα τῆς «θεοπνεύστου» Γραφῆς εἶναι ἀπλή καὶ πολὺ συνήθης («κατειθισμένη»), δὲν εἶναι πλούσια σὲ χάρη (λογοτεχνική), ὅπως ἡ ἀττικῆ. Γνωρίζει, ἀκόμα, ὅτι κάποιοι ὁπαδοὶ τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ παγανισμοῦ χαρακτηρίζανε τὴν βιβλικὴ γλώσσα «ἀγγελαία», κάτι πρὸς τὸ ὁποῖο, περιέργως, δὲν ἀντιδρᾷ. Ἡ εὐκοσμία, ὁμως, ἡ εὐηχία, ἡ μελωδικότητα καὶ τὸ ἐκλεκτὸ ὕφος τῆς ἀττικῆς διαλέκτου δὲν ὀδήγησαν στὴν ἀλήθεια. Μυθολογοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ μιᾶνε γιὰ πολλοὺς θεοὺς, ἐνῶ ἀγνοοῦν τὸν ἕνα καὶ ὄντως ἀληθινό, στὴν «ἐπίγνωση» τοῦ ὁποῖου ὀδηγεῖ ἡ ἀπλή γλώσσα τῆς Γραφῆς.

«Τίς ἡ ὄνησις λέξεως λαμπρᾶς ἐχούσης τῶν ἀγαθῶν οὐδέν, ὁποῖα ἡ τῶν ἐλλήνων ἐστίν; ἡ δέ γε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀπλή μὲν ἐστί καὶ κατειθισμένη, πλουσίως γε μὴν ὀνίησι καὶ ἀποφέρει λαμπρῶς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθῆ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ» (*Εἰς Α' Κορ.: PG 74, 868B*).

«Ἐἴθε, ἴσως ἐρεῖ τις, ἡ μὲν θεία Γραφή, κοινήν τε καὶ ἀγγελαίαν καὶ ἅπασιν κατημαξευμένην ἔχει τὴν λέξιν· εὐστομεῖ δὲ τὰ Ἑλλήνων καὶ καταπλουτεῖ τὸ ἐπίχαρι καὶ πρὸς γε τούτῳ τὸ εὐεπές... εἰ δὲ πολὺ τὸ εὐκοσμον τὰ Ἑλλήνων ἔχει καὶ τὸ ἀπόδεκτον εἰς ἡχώ, ἀλλ' ἐν ἐκβολῇ τοῦ πρέποντος γεγονότα φαίνεται καὶ τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκότα· μυρίους γὰρ ὄσους μυθολογοῦσι θεοὺς, τὸν ἕνα δὲ φύσει καὶ ἀληθῶς εἰσάπαν ἡγνοήκοτες» (*Κατὰ Ἰουλιανοῦ VII: PG 76, 853CD*).

Ἡ Γραφή «ἀδιαφορεῖ» ἐνίοτε γιὰ τὴν χρῆση - ἐπιλογή τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης λέξεως

Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀπόψεως ὅτι στὴν Γραφὴ ἔχουμε γλώσσα «ἀπλή» καὶ καθημερινή-συνηθισμένη, πάντοτε σὲ σύγκριση μὲ αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἔχει καὶ ἄλλη παράμετρο, μάλιστα, πῶς ἐντυπωσιακῆ. Ὁ Κύριλλος, ἐκφράζεται μὲ βεβαιότητα ὄχι μόνο γιὰ τὴν σχετικότητα τοῦ ρόλου τῆς γλώσσας στὴν Γραφὴ καὶ τὴν θεολογία, ἀλλὰ ἐπισημαίνει ἀκόμα ὅτι ἡ Γραφὴ «ἀδιαφορεῖ» ἐνίοτε («ἔσθ' ὄτε») ἢ γενικὰ γιὰ τίς λέξεις-ὄρους πού χρησιμοποιεῖ. Πρόκειται γιὰ βαθεῖα τομὴ μὲ συνέπειες γιὰ τὸν ρόλο τῆς γλώσσας γενικὰ στὴν θεολογία καὶ εἰδικὰ στὴν Γραφὴ. Ἡ θεώρηση αὐτὴ δὲν ἦταν ἀγνωστὴ στοὺς Καππαδόκες Πατέρες, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐδῶ προηγήθηκαν.

«...οὐδὲν βλάβος καὶ ἀπ' ἄλλων λέξεων τοῦτο (= τὴν ἀλήθεια) συναγουσῶν... οὐ γὰρ ἐν ἤχῳ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ κείσθαι τὴν ἀλήθειαν» (Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπιστ. 5, 8: PG 37, 116C. BEΠ 60, 239. Βλ. Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, *Θεολογία καὶ γλώσσα*, Ἀθήνα 2002³, σσ. 41-58).

Τώρα ὁμως ὁ Κύριλλος διασαφηνίζει εὐρύτερα τὴν «ἀδιαφορία» γιὰ τὶς λέξεις. Φρονεῖ ὅτι δὲν «βασανίζει» πολὺ τὶς λέξεις ἢ Γραφή, δὲν προβληματίζεται δηλαδὴ πολὺ ὁ καινοδιαθηκικός συντάκτης γιὰ τὴν ἐπιλογή τῶν λέξεων. Αὐτὸ δὲν ἀδικεῖ, κατὰ τὸν Κύριλλο, τὴν ἀλήθεια-ιδέα, διότι ἔτσι κι ἀλλιῶς ἡ χρήση τῶν λέξεων γιὰ δῆλωση τῶν ἀληθειῶν γίνεται καταχρηστικά («καταχρηστικώτερον», «ὡς ἐν καταχρήσει»). Ἐπομένως οἱ λέξεις, πού θεολογικὰ ἀποβαίνουν ὄροι δηλωτικοὶ καὶ σημαντικοί, χρησιμοποιοῦνται συμβατικά. Ἡ διαπίστωση τῆς καταχρηστικότητας καὶ συμβατικότητας τῆς γλώσσας γιὰ τὴν θεολογία ἀπελευθερώνει τὸν θεολόγο ἐρμηνευτὴ ἀπὸ τὴν ψευδαίσθηση ὅτι μπορεῖ νὰ δηλώσει κυριολεκτικὰ θεῖες-ἄκτιστες ἀλήθειες. Ἀποφεύγει τὴν αὐταπάτη ὅτι ἐγκλωβίζει-συλλαμβάνει-περικλείει τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια στὶς ὅποιες λέξεις του καὶ ὅτι μπορεῖ νὰ ἀποδίδει σ' αὐτὲς αὐθεντία καὶ ἀποκλειστικότητα.

«Εὐρήσομεν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν θεόπνευστον Γραφήν, οὐ σφόδρα τὴν λέξιν ἐκβασανίζουσαν· τιθεῖσαν δὲ μᾶλλον ὡς ἐν καταχρήσει...» (*Κατὰ Νεστορίου I*: PG 76, 33C).

«Ἐδιαφορούσης τοίνυν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περὶ τῆς λέξεως ἐκφώνησιν...» (*Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, πρὸς τὰς βασιλίσσας*: PG 76, 1373C).

«Ἐδιαφορεῖ γὰρ ἔσθ' ὅτε περὶ τὰς λέξεις ἡ θεία Γραφή, μηδὲν ἀδικούσα τὸ ὑποκείμενον, καταχρηστικώτερον δὲ πῶς ἐπιφέρουσα τοῖς σημεινομένοις τὰ τε ῥήματα καὶ τὰ δι' ὧν ἂν οἰηται καταδηλοῦσθαι καλῶς. Πλὴν ἐκεῖνο συμφέρον ἐπὶ τούτοις εἶπεῖν, ὅτι δόξα Κυρίου κρύπτει λόγον· ὀλίγη γὰρ πᾶσα λόγων ἰσχὺς ὡς πρὸς ἐξήγησιν ἀκριβῆ τῆς ἀρρήτου δόξης καὶ θεοπρεποῦς. Διόπερ οὐ σκανδαλιστέον ἐπὶ τῇ τῶν λαλουμένων συμκροπρεπείᾳ, παραχωρητέον δὲ μᾶλλον τὸ νικᾶν καὶ τὴν ἐν γλώττῃ δύναμιν καὶ παντὸς ὀξύτητα νοῦ τῇ θείᾳ καὶ ἀφράστῳ φύσει. Καὶ κατὰ τοῦτον γὰρ δὴ τὸν τρόπον οὐ μικρῶς εὐσεβήσομεν» (*Εἰς Ἰωάν.*, I: PG 73, 85BC. Βλ. καὶ PG 70, 677C καὶ *Βίβλος τῶν Θησαυρῶν*: PG 75, 277A).

Προϋποθέτει, ἐπίσης, ὁ Κύριλλος ὅτι οἱ ἀκροατές του ἔχουν ἐπίγνωση—ἂν δὲν πρόκειται γιὰ λήψη τοῦ ζητουμένου ἢ σχῆμα λόγου πρὸς ἔπαινο τῶν ἀκροατῶν—τῆς ἀδυναμίας τῶν λόγων νὰ ἐγκλωβίσουν-συλλάβουν τὴν ἀλήθεια καὶ συμβουλεύει νὰ μὴν σκανδαλίζονται ἀπὸ τὴν «μικροπρέπεια» τῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Αὐτά, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, ἔχουν «ὀλίγη» μόνο δύναμη πρὸς «ἐξήγησιν» τῆς ἀλήθειας.

Ὅλ' αὐτά δὲν σημαίνουν ὅτι ὁ Κύριλλος ἀρνεῖται τὴν χρησιμότητα τῶν λόγων-λέξεων, τῶν «ὀνομάτων», ὅπως λέει. Δέχεται, φυσικά, τὴν χρησιμότητά τους, ἀλλὰ ἐπιμένει ὅτι δὲν ἔχει νόημα ἢ πολὺ μεγάλη συζήτηση γιὰ τὰ ὀνόματα-λέξεις.

«...ὀνομάτων δὲ ἡμῖν οὐ σφόδρα πολὺς ὁ λόγος εἰς ἀναγκαίαν δῆλωσιν τῶν ἀπλανῶς ἐγνωσμένων, εἰ καὶ χρήσιμος τοῖς οὖσιν ἢ ἐκάστω πρέπουσα κλησις» (Περὶ ἀγ. Τριάδος Ζ: PG 75, 1081A).

Ἄνᾱγκη νὰ δηλωθοῦν τὰ περὶ Θεοῦ μὲ ἀνθρώπινα μέτρα

«...αἱ λέξεις αἱ καθ' ἡμᾶς τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς σημαίνουσιν, εἰ ἐπὶ Θεοῦ λέγοντο» (Εἰς Ἰωάν. VII-VIII: PG 74, 28D).

«Πάντα τὰ περὶ Θεοῦ λαλεῖται μὲν καθ' ἡμᾶς, νοεῖται μὴν οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς» (Εἰς Ἰωάν. XI: PG 74, 452D).

Ὁ ἔσχατος λόγος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἡ Γραφή καὶ γενικὰ ἡ θεολογία δὲν «βασανίζονται» καὶ δὲν βασανίζονταν μὲ τίς λέξεις καὶ τοὺς ὄρους, βρῖσκεται στὴν θεμελιώδη διαπίστωση, ὅτι λέξεις καὶ ὄροι εἶναι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἐπινοημένα σχήματα καὶ σημαίνουν-δηλώνουν ἀλήθειες «ὑπὲρ», πάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι ἔχουμε τὸ ἀγεφύρωτο χάσμα μεταξὺ κτιστοῦ γλωσσικοῦ σχήματος καὶ ἄκτιστης θείας ἀλήθειας.

Ὁ θεολόγος ἐρμηνευτὴς Κύριλλος, ὅσο καὶ ἂν διαπιστώνει τὸ παραπάνω ἀγεφύρωτο χάσμα, γνωρίζει παρὰλληλα τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσει γιὰ τὴν θεία καὶ δυσπερίγραπτη ἀλήθεια. Καὶ αὐτὸ πρὸς οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ προφύλαξή τους ἀπὸ τοὺς κακόδοξους. Ὁμολογεῖ ὁμῶς τὴν παραδοξότητα τοῦ ἐγχειρήματος, λέγοντας ὅτι, τὸ νὰ χρησιμοποιήσει κανεὶς ἀνθρώπινα μέτρα γιὰ τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια, μοιάζει μὲ προσπάθεια νὰ μετρήσει τὸν οὐρανὸ—τὸ στερέωμα—μὲ τὴν πιθαμὴ του.

«Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀναγκαῖον τρόπον τινὰ σπιθαμῆ ἢ μετρησαί τὸν οὐρανὸν καὶ τοῖς ὀλίγοις τῆς ἀνθρωπότητος μέτροις ἐπιτρέψαι χωρεῖν ἐπὶ τὰ πᾶσι δυσέφικτά τε καὶ δυσδιήγητα, ἵνα μὴ τοῖς ἕτεροδιδασκαλοῦσιν ὁ κατὰ τῶν ἀπλουστέρων ἐκπλατύνηται δρόμος...» (*Εἰς Ἰωάν. I: PG 73, 21BC*).

Ἡ ἀνάγκη νὰ ὀμιλήσει ὁ θεολόγος ὀφείλεται στοῦ ὅτι ὁ ἀνθρώπος πρέπει νὰ κατανοήσει («*νοεῖν ἰσχύσωμεν*») τὴν ἀποκαλυφθεῖσα καὶ ἀποκαλυπτόμενη ἀλήθεια. Ἄλλ' αὕτη «*σημαίνεται*» μόνο μὲ «*λόγους*», πού προσαρμόζονται στὰ ἀνθρώπινα δεδομένα, στὸν ἀνθρώπινο λόγο.

«...ἀνθρωπίνους γὰρ λόγοις τὰ ὑπὲρ λόγον σημαίνεται, καὶ τὰ ταῖς ἡμετέραις ἄρῃστα φωναῖς κατεσπᾶσθη πρὸς τὸν λόγον τὸν ἐν ἡμῖν, ἵνα καὶ νοεῖν ἰσχύσωμεν (*Εἰς Ἰωάν. VII-VIII: PG 74, 13A*).

Αὐτονόητο, λοιπόν, ὅτι ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ σχήματα, κατ' ἀνάγκην ἀνθρώπινα, δὲν ζητάει κανεὶς ἀκριβεία. Δηλαδή παραιτεῖται ὁ «*λόγος*» ἀπὸ τυχὸν ἀξίωση νὰ ὀμιλήσει γιὰ τὴν ἀκτιστὴ ἀλήθεια ὅπως αὕτη ὄντως εἶναι. Ἀπλῶς τὸ ἐπιχειρεῖ μόνο ἀνάλογα μὲ τὴν δυνατότητα τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας.

«...τὸ ἀκριβὲς ἐν τούτοις ὁ περὶ τῆς ἀνωτάτω φύσεως παραιτεῖται λόγος. Λαλεῖται γὰρ τὰ περὶ αὐτῆς οὐχ ὡς ἔχει πάντως ἀληθείας, ἀλλ' ὅπως ἂν δύναίτο διερμηνεύειν ἢ γλῶττα καὶ οὕς κατακροᾶσθαι τὸ ἀνθρώπινον» (*Εἰς Ἰωάν. II: PG 73, 324D*).
Βλ. καὶ *PG 74, 452D*).

Ἡ παραίτηση ἀπὸ τὴν ἀξίωση γιὰ τὴν «*ἀκριβῆ*» ἀπόδειξη-κατάδειξη τῆς ἀλήθειας μὲ λέξεις συνεπάγεται καὶ τὴν παραίτηση ἀπὸ τὴν «*βάσανον*», τὴν λεπτολόγο ἔρευνα τῶν λέξεων τῆς θεολογίας, ὅπως ἐπανειλημμένα ἐξήγησε ὁ Κύριλλος. Ζητάει ὁμοῦς ὁ ἴδιος, οἱ λέξεις νὰ μὴ νοοῦνται κι ἐκλαμβάνονται ὅπως χρησιμοποιοῦνται στὴν καθημερινὴ ζωὴ («*κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν συνήθειαν*»), ἀλλὰ ὅπως ἀρμόζει-πρέπει στὴν «*θεῖαν φύσιν*». Δηλαδή τὰ «*ἀνθρωπίνως*» λεγόμενα πρέπει νὰ μὴ νοοῦνται μὲ ἀνθρώπινα μέτρα, μὲ τὸ συγκεκριμένο περιεχόμενό τους, γιατί ἔτσι θὰ ἀδικηθεῖ ἡ ἀλήθεια. Εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας τῆς γλώσσας, ἀλλὰ καὶ ἡ συνειδητοποίηση τοῦ γεγονότος ὅτι πρὸς δῆλωση τῆς ἀλήθειας δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ ἄλλος (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τῆς γλώσσας) τρόπος, ἄξιος δηλαδή τῆς ἀλήθειας. Τέλος, πρέπει νὰ νοηθοῦν οἱ

λέξεις τῆς θεολογίας, ὅπως ἀρμόζει στὸν Θεό. Αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ «ἀρμόζει στὸν Θεό». Τὸ χαρακτηρίζει ὁ Κύριλλος μὲ τὰ ἐπιρρήματα «θεοπρεπῶς» καὶ «εὐσεβῶς» ἢ μὲ τὰ ἐπίθετα «θεοπρεπής» καὶ «εὐσεβής».

«Αἱ γὰρ τοὶ λέξεις αἱ παρ' ἡμῶν εἰ ἐπὶ Θεοῦ προφέροντο τὴν ἀκριβῆ παραιτοῦνται βάσανον· χρῆ δὲ αὐτὰς οὐχ οὕτω νοεῖν, κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν συνήθειαν λέγω, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτῇ πρόποι τῇ θεία καὶ ὑπερτάτῃ φύσει... Οὐκοῦν, ὅταν ἀνθρωπίνως, τι λέγηται περὶ Θεοῦ, νοεῖσθω θεοπρεπῶς» (Εἰς Ἰωάν. VII-VIII: PG 74, 28B. Βλ. καὶ PG 73, 61C).

«...ἀνθρωπίνως μὲν λαλεῖται τὰ περὶ Θεοῦ, νοεῖται δὲ οὕτως, ὡς ἂν ἀρμόττοι Θεῷ καὶ τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας γλώττης τὴν ἐπὶ πάντας οὐκ ἀδικήσει φύσιν... ἀδιαφορήσεις οἰκονομικῶς τῇ τῶν λόγων ἀσθενεῖα περιτιθεῖς τὸ μὴ δύνασθαι τι μείζον εἰπεῖν, μήτε μὴν ἑτέρως κατασημῆναι τὸ δηλούμενον» (Εἰς Ἰωάν. II: PG 73, 325A).

Τὸ πρόβλημα ὁμως δὲν ἐπιλύεται εὐκολα. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐπισημάνει κανεὶς πῶς οἱ λέξεις τῆς Γραφῆς καὶ τῆς θεολογίας πρέπει νὰ νοοῦνται ὅπως ἀρμόζει στὸν Θεό-ἀλήθεια, ὅπου καὶ ἀναφέρονται. Ἐνδεικτικὸ τοῦ προβληματισμοῦ, ὅπως τὸν διαπιστώνει ὁ Κύριλλος, εἶναι οἱ ἐξῆς ἐξήγησή του: «Ὅταν ὁ Κύριος λέει ὅτι «ἑώρακε» τὸν Πατέρα (Ἰωάν. 1,8 καὶ 6,46) δὲν δηλώνει ἐνέργεια ὁμοία μὲ αὐτὴν ποὺ ἰσχύει στὰ ἀνθρώπινα δεδομένα. Τὸ πῶς ὁ Υἱὸς βλέπει τὸν Πατέρα καὶ μὲ ποιοὺ τρόπο δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ τὸ ἀποδώσει ἀνθρώπου γλώσσα. Πρέπει, ἐπομένως, αὐτὸ νὰ νοηθεῖ «θεοπρεπῶς».

«Τὸ δὲ ὅπως ἢ κατὰ τίνα τρόπον, ἢ αὐτὸς (= ὁ Υἱὸς) θεωρήσει τὸν Πατέρα ἢ αὐτὸ πάλιν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὀφθήσεται, τῆς μὲν ἡμετέρας γλώττης-οὐκ ἔργον-εἰπεῖν· νοητέον δ' οὖν ὁμως θεοπρεπῶς» (Εἰς Ἰωάν. IV: PG 73, 560A).

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν χρῆση ὁποιασδήποτε εἰκόνας ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀπὸ τὴ φυσικὴ γενικὰ πραγματικότητα. Ἔτσι, ὅταν ὁ Θεὸς πατέρας λέγει πρὸς τὸν Υἱὸ «ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε» (ὁ Κύριλλος ἔχει: «ἐξεγέννησά σε»: Ψαλμ. 2,7) δὲν προϋποθέτει διαδικασία γεννήσεως καὶ σχετικὴ πράξη, ὅπως τὴν γνωρίζουμε στὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ σχήματα. Τὸ σχῆμα πρέπει νὰ νοηθεῖ «εὐσεβῶς».

«“Εκ γαστρος” γάρ “ἐξεγέννησά σε”, φησὶ τῷ Υἱῷ. Ἄλλ’ ἴσως, μᾶλλον δὲ πάντες, ἐροῦσιν ἐκ τῆς καθ’ ἡμᾶς ὁμοιότητος τὴν ἐφ’ Υἱῷ γνησίαν ὠδίνα σημαίνεσθαι τοῦ Πατρὸς. Οὐκοῦν εὐσεβῶς καὶ κελίνο νοεῖσθω, καὶ ὡς ἐν ἀνθρωπίνῳ λαλήται σχήματι» (*Εἰς Ἰωάν. Ι: PG 73, 61C. Βλ. καὶ PG 77, 733B*).

Ἡ ἀναγκαστικὰ εὐρεία χρῆση ἀνθρωπίνων σχημάτων, σωματικῶν καὶ διανοητικῶν, γίνεται ἀπὸ τὴν Γραφή ἕνεκα τῆς «πτωχείας» τῆς γλώσσας μας. Μὲ τὸν ὄρο γλώσσα ὁ Κύριλλος δηλώνει γενικότερα καὶ τὴν ἀντιληπτικὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ γνωστά μας ἀνθρώπινα σχήματα τῆς Γραφῆς λειτουργοῦν μόνον ὡς «*παραδείγματα*», μὲ τὴν βοήθεια τῶν ὁποίων φθάνουμε σὲ «*ἰσχνές ἔννοιες*» περὶ Θεοῦ, βοηθοῦν δηλαδή ν’ ἀποκτήσουμε ἀμυδρῆ-λιγοστή γιὰ τὸν Θεὸ ἰδέα.

«Εἰ δὲ μορίων, ἥτοι μελῶν ἡ θεία μέμνηται Γραφή πρὸς ἡμᾶς λαλοῦσα περὶ τοῦ Θεοῦ, ἰστέον ὅτι ἐξ ὧν ἴσμεν τε καὶ πεφύκαμεν εἶναι πρὸς ἡμᾶς διαλέγεται. Οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως ἡμᾶς νοεῖν δύνασθαι τὰ περὶ Θεοῦ. Αἰτία τοίνυν καὶ πρόφασις ἀληθῶς τοῦ σωματικῶς περὶ Θεοῦ τοὺς πρὸς ἡμᾶς ποιεῖσθαι λόγους τὴν θεόπνευστον Γραφήν καὶ νοῦ καὶ γλώττης ἐν ἡμῖν ἡ πτωχεία. Ἐρρητα γὰρ παντελῶς τὰ περὶ αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἦν συνιέναι τι τῶν ἀναγκαίων δύνασθαι τοὺς ἐν ἀπτοῖς καὶ παχέσιν ὄντας σώμασιν, εἰ μὴ ἐν τάξει παραδειγμάτων τὰ ἐαυτῶν δεχόμενοι μέλη, μόλις οὕτως ἀνιμεν εἰς ἐννοίας ἰσχνὰς τὰς περὶ Θεοῦ» (*Εἰς Βασιλ. ΙΙΙ: PG 76, 689B. Βλ. καὶ PG 69, 792D-793A*).

Ἡ Γραφή, ἀναγκαστικὰ καὶ κατὰ συνήθεια («ἔθος»), «*καταγράφει*» τὰ «*περὶ Θεοῦ ἀπόρρητα*» μὲ σχήματα πού ἰσχύουν σὲ μᾶς (*PG 74, 136B*). Ἄλλὰ κάθε σχῆμα πού χρησιμοποιεῖ δὲν εἶναι τυχαία ἐπιλογή. Καταβάλλεται φροντίδα γιὰ ὅσο τὸ δυνατόν κατάλληλο σχῆμα. Ἔτσι, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπάρχει μὲ φυσικὸ τρόπο στὸν Πατέρα, ἐπιλέγει τὴν λέξη «*κόλπος*» («ὁ ὧν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς» *Ἰωάν. 1.18*) ἀντὶ τῆς λέξεως «*οὐσία*». Χαρακτηρίζει, ἀκόμα, τὰ σχήματα αὐτὰ «*τύπους*» τῶν «*νοητῶν*» πραγμάτων, τῆς ἀλήθειας, πού χειραγωγοῦν στὴν κατανόησή της. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐδῶ ταυτίζει *τύπο*, *εἰκόνα* καὶ *παραδειγμα*, διότι δὲν τὰ διακρίνει· τοὺς προσγράφει τὴν ἴδια λειτουργικότητα, τὴν βοήθεια πρὸς κατανόηση τῶν «*ὑπὲρ ἡμᾶς*».

«Ἐπειδὴ γὰρ ἔφη Μονογενῆ καὶ Θεόν, τίθησιν εὐθύς “ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς”, ἵνα νοῆται καὶ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ, φυσικῶς, ἀντὶ τῆς οὐσίας τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς εἰπών, ὡς ἐκ παραδείγματος σωματικοῦ. Τύποι γὰρ εἰσὶ πῶς τῶν νοητῶν τὰ ἐμφανεστερα καὶ χειραγωγεῖ πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ ἐν ἡμῖν. Λαμβάνεται δὲ πολλάκις ὡς ἐν εἰκόνας τάξει τὰ σωματικὰ καὶ λεπτοτέρων ἡμῖν θεωρημάτων εἰσφέρει τὴν κατάληψιν» (*Εἰς Ἰωάν. I: PG 73, 181D*).

Ἡ ἀγάπη δὲν ἐρμηνεύει τὴν φυσικὴ σχέση Πατέρα καὶ Υἱοῦ - Δήλωση «ἀμυδρῆ» τῆς ἀλήθειας

Ὁ ἅγιος Κύριλλος θεωρεῖ ἀναγκαῖο νὰ ὑπογραμμίσαι ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀναντιστοιχία, ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν γλωσσικῶν διατυπώσεων τῆς Γραφῆς γιὰ τὸν Θεὸ καὶ αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν στὸν Θεόν. Γι' αὐτὸ ἀναλύει ἐνδεικτικὰ, πρὸς ὑπογράμμιση τῆς ἀναντιστοιχίας αὐτῆς, δύο βιβλικὰ χωρία, τὴν ἀλήθεια τῶν ὁποίων πιστεῖται κάθε χριστιανός. Πρόκειται γιὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ: «ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν» (*Ἰωάν. 3,35*) καὶ «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν ὑμῖν» (*Ἰωάν. 14,20. PG 74,268-275*). Χρησιμοποιεῖται τὸ εὐγενὲς αἶσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς δήλωση αὐτοῦ ποὺ συμβαίνει μεταξὺ Πατέρα καὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ μέτρο γιὰ τὴν ἀκτιστὴ ἀλήθεια, τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ νὰ ἰσχύει τὸ ἀνθρώπινα εὐγενέστερο αἶσθημα τῆς ἀγάπης στὴν πραγματικότητα ποὺ εἶναι ἡ ἀκτιστὴ ἀλήθεια, διότι δὲν τὴν γνωρίζουμε. Ἀπλῶς τὴν δηλώνουμε μὲ ὁ,τι ὠραιότερο καὶ εὐγενέστερο συμβαίνει στοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι λοιπόν, ὁ Υἱὸς ὑπάρχει στὸν Πατέρα καί, ἀντίστροφα, ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱό, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὸν τρόπον («λόγον») τῆς ἀγάπης, ὅπως γνωρίζουμε αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι. Φαίνεται, γνώριζε τὴν τάση κάποιων τῆς ἐποχῆς του (ὅπως τοῦ Αὐγουστίνου Ἰππώνος) νὰ ἐρμηνεύουν τὴν σχέση Πατέρα καὶ Υἱοῦ μὲ τὴν σχέση-κατάσταση ἀγαπωμένου καὶ ἀγαπῶντος. Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε ἀγάπη μεταξὺ τῶν θείων προσώπων (ἀλλὰ καὶ τῶν θείων προσώπων πρὸς τὸν ἄνθρωπο) ὑπάρχει, ἀλλὰ συνιστᾷ βαθὺ μυστήριον, ποὺ εἶναι δύσκολο («χαλεπὸν») νὰ κατανοήσῃ κάποιος καὶ ὄχι εὐκολο («οὐ ῥάδιον») νὰ τὸ ἐκφράσῃ.

«...οὐχ ἵνα νομίζωμεν ὑπάρχειν αὐτὸν ἐν Πατρὶ, κατὰ γε τὸν τῆς ἀγάπης λόγον, ὥσπερ οὖν ἐδόκει τοῖς δι' ἐναντίας φρο-

νεῖν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν μυστηρίου βαθέος, ὃ καὶ νοῆσαι μὲν ἐκεῖνο χαλεπὸν, φράσαι δὲ οὐ ράδιον· πλὴν ὅπως ἂν οἶός τε ᾧ διηγεῖσθαι πειράσομαι. Τῆς μὲν οὖν ἀκριβοῦς ἐκθέσεως πολὺ λίαν ἠτᾶσθαι πάντα νοῦν ὑπολαμβάνω τῶν ἐπὶ γῆς... Γνωσόμεθα δὲ πῶς μὲν ἔστιν ὁ Υἱὸς ἐν Πατρὶ, φυσικῶς δηλονότι καὶ οὐ κατὰ γε τὴν ἐκ τοῦ ἀγαπᾶσθαι καὶ ἀγαπᾶν ἐπινοηθεῖσαν σχέσιν παρὰ τῶν δι' ἐναντίας» (*Εἰς Ἰωάν. ΙΧ: PG 74, 272D-273A*).

Ἡ φράση «νοῆσαι χαλεπὸν φράσαι δὲ οὐ ράδιον» ὑπενθυμίζει ἄμεσα τὴν διορθωτικὴν στὸν Πλάτωνα («τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν»: *Τίμαιος* 28e) παρέμβαση τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου (*Θεολογικός Β' 4: PG 36, 29C*). Ὁ Πλάτωνας νομίζει ὅτι μπορεῖ κάποιος νὰ γνωρίσει τὸν Θεό, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν ἐκφράσει. Ὁ Γρηγόριος παρασύρει μὲ τὸ γλωσσικὸ του παιχνίδι: «ἀλλὰ φράσαι μὲν (= τὸν Θεό) ἀδύνατον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, νοῆσαι δὲ ἀδυνατώτερον». Γι' αὐτὸ οἱ πολλοὶ τοῦ ἀποδίδουν τὴν ἄποψη ὅτι θεωρεῖ τὴν ἐκφραση τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἀδύνατη, ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν γνώση «ἀδυνατώτερη». Πράγματι, ὅμως, ὁ Γρηγόριος συνεχίζει τὸν λόγο του καὶ ἐξηγεῖ ὅτι γιὰ κείνο πού μπορεῖ νὰ νοηθεῖ, θὰ βρεθεῖ κάποιος λόγος (λέξεις) νὰ ἐκφρασθεῖ, ἔστω καὶ ἀτελῶς ἢ ἀμυδρά: «τὸ μὲν γὰρ νοηθὲν τάχα ἂν λόγος δηλώσειεν, εἰ καὶ μὴ μετρίως, ἀλλ' ἀμυδρῶς: Αὐτόθι». Αὐτὸ μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὁ θεολόγος θὰ εἶναι προετοιμασμένος πνευματικὰ καὶ δὲν θὰ ζητᾶει νὰ γνωρίσει τὴν ἴδια τὴν θεία φύση. Δηλαδή ἀποδέχεται ἀμυδρὴ γνώση τοῦ Θεοῦ-ἀλήθειας.

Τὴν ἴδια περίπτου (μὲ τὸν Γρηγόριο) θεώρηση τοῦ προβλήματος τῆς δυνατότητας ἢ μὴ γνώσεως τοῦ Θεοῦ διαπιστώνουμε καὶ στὸ παραπάνω χωρίο τοῦ Κυρίλλου. Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι δύσκολη («χαλεπὸν») καὶ ἡ διατύπωσή της ὄχι εὐκόλη («οὐ ράδιον»). Ἡ γνώση, λοιπόν, δὲν εἶναι ἀδύνατη, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μὲ τὸ ἀνθρώπινο αἶσθημα τῆς ἀγάπης.

Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ χαρακτηρίζεται «κάλλος» τῆς ἀλήθειας, πού εἶναι «δυσεῦρετον», δύσκολο νὰ βρεθεῖ, ἀφοῦ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γιὰ τὸ κάλλος αὐτὸ «ἀσθενεστάτη» καὶ ἰσχνή («λεπτή»). Παράλληλα, ἡ γλώσσα μένει «ἀδρανής» ἐνώπιον τῆς θείας ἀλήθειας καὶ μπορεῖ νὰ ἐκφράζει-ἐρμηνεύει ὅσα εἶναι τῆς κτιστῆς πραγματικότητας. Παρὰ ταῦτα, τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας δὲν μένει ἄγνωστο. Ἀποκαλύπτεται σὲ λίγους, σ' αὐτοὺς πού εἶναι προετοιμασμένοι πνευματικὰ καὶ ἀνασκάπτουν τὸν λόγο τῆς Γραφῆς, ὥστε ν' ἀνορύξουν οὐράνιο θησαυρό. Ἐπομένως, ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, μόνη της, ἢ

διάνοια δὲν ἐπιτυγχάνει τὸ θεῖο κάλλος, τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν ἀποκαλυπτικὴ ἐπέμβαση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος φθάνει στὸν θησαυρό, στὴν ἀλήθεια, πού δηλώνουν οἱ λόγοι τῆς Γραφῆς.

«Λεπτὴ μὲν γάρ πῶς, μᾶλλον δὲ ἀσθενεστάτη λίαν ἐστὶν ἡ ἀνθρώπου διάνοια· ἀδρανῆς δὲ ἡ γλῶττα καὶ μόλις τὰ ἐν χερσὶν ἐρμηνεύειν ἰσχύουσα. Δυσεύρετον δὲ τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος καὶ οὐ τοῖς πολλοῖς ἐκκαλύπτεσθαι πεφυκός, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἐκ διανοίας ἀγαθῆς καὶ ἀκαπηλεύτου γνώμης ἀνιχνεύουσιν αὐτὸ καὶ ἀνορύττουσιν ὥσπερ τινὰ θησαυρὸν οὐράνιον...»
(*Βίβλος Θησαυρῶν, Πρόλογος: PG 75, 9A*)

Δὲν ὑπάρχει ἀναλογία γλώσσας καὶ θείας ἀλήθειας. Τὸ «κεκρυμμένον» βάθος καὶ κάλλος τῆς Γραφῆς ἀποκαλύπτει μόνο τὸ ἅγιον Πνεῦμα

Ἡ συνειδητοποίηση πραγματικῆς ἀναντιστοιχίας μεταξὺ θείας ἀλήθειας καὶ γλωσσικῶν μορφῶν, πού δηλώνουν τὴν ἀλήθεια, συνιστᾷ θεμελιώδη προϋπόθεση γιὰ ὀρθὴ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς. Πρόκειται γιὰ ρεαλισμό, τὸν ὁποῖο διέθετε ἀπόλυτα ὁ Κύριλλος, ἀπ' ὅσα εἶδαμε στὴν προηγούμενη παράγραφο. Γι' αὐτὸ, μιλάει συνεχῶς γιὰ ὑπαρξὴ «βάθους» στὸ γράμμα τῶν Γραφῶν, γιὰ «κεκρυμμένη» γνώση καὶ ἀλήθεια, πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα. Θεωρεῖ ἐσφαλμένη τὴν ἀποψη ὅτι ἀπὸ τὴν μορφὴ τῶν λέξεων («τὸ ἐξωφανὲς τοῦ γράμματος») συνάγεται τὸ ἀληθές. Προφανῶς, διότι τὸ γράμμα δὲν ἔχει ἀναλογία πρὸς τὸ ἀληθές, πρὸς τὴν ἀκτιστὴ ἀλήθεια, τὴν ὁποία μόνο δηλώνει. Ἔτσι, ὁ ἐρμηνευτὴς ὀφείλει νὰ σκεφθεῖ πάρα πολὺ γιὰ τὸ πνεῦμα («νοῦν») πού εἶναι καταχωμένο στὸ γράμμα. Τὸ γράμμα δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια· εἰδοποιεῖ μόνο γιὰ κάτι καὶ προκαλεῖ τὸν ἐρμηνευτὴ νὰ ἐρευνήσει, ἀφοῦ ἡ ἐπιφάνεια δὲν ἀρκεῖ.

«Βαθὺς αἰεὶ πῶς ἐστὶ τῶν ἁγίων προφητῶν ὁ λόγος καὶ τὴν εἴσω τε καὶ κεκρυμμένην διέρπει τρίβον. Χρὴ δὴ οὖν ἄρα μὴ τὸ ἐξωφανὲς τοῦ γράμματος πάντη τε καὶ πάντως ἀληθές εἶναι νομίζειν, κατασκέπτεσθαι δὲ μᾶλλον τὸν οἰοῦναι πῶς ἐγκεχωσμένον τῷ γράμματι νοῦν» (*Εἰς Ἦσ. III 1: PG 70, 565C*).

Ἡ ἀναντιστοιχία λέξεως καὶ ἀλήθειας καὶ ἡ βεβαιότητα «κεκρυμμένον»

ἀληθειῶν στίς λέξεις κινεῖ τὸν ἐρευνητῆ-θεολόγο νὰ ζητήσῃ βοήθεια, φωτισμό, ἀπὸ τὸν παράγοντα ἐκεῖνον ποὺ «ἀδιδάκτως» γνωρίζει τὴν ἀλήθεια: τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ὁ Κύριλλος βεβαιώνει ὅτι, ἐφόσον «τὰ μυστήρια» (οἱ ἀλήθειες) τῆς Γραφῆς ὑπερβαίνουν τὸν νοῦ μας, μία δυνατότητα μένει γιὰ τὴν ἀναγωγή μας στὴν ἀλήθεια: τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Γι' αὐτό, χωρὶς («δίχα») τὸν «φωτισμόν» Του δὲν φθάνουμε στὴν ἀλήθεια, ποὺ δηλώνουν οἱ λέξεις τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Τὸ Πνεῦμα κυριολεκτικὰ «ἀποκαλύπτει», φανερώνει, στὸν ἄνθρωπο «θεῖον τινα νοῦν», δηλαδή φωτίζει τὸν νοῦ ἢ τοῦ παρέχει τὴν χάρη-δυνατότητα νὰ βιώσει-κατανοήσῃ κάτι ἐκάστοτε ἀπὸ τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια ποὺ τὸν ἀφορᾷ.

«Βάθη τοῦ Θεοῦ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἢ κεκρυμμένη καὶ ἀπόθετος γνῶσις, ἦν εἰδὸς τὸ Πνεῦμα ταῖς τῶν ἁγίων ἀποκαλύπτει ψυχαῖς, θεῖον τινα νοῦν ἀποφαῖνον τὸν ἐν αὐτοῖς» (Εἰς Α' Κορ.: PG 74, 865B καὶ 932A).

«οὐδὲ γὰρ ἂν δίχα τοῦ διὰ Πνεύματος φωτισμοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἴοι τις ἄν... ὑπὲρ γὰρ νοῦν τὸν ἡμέτερον τὰ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ μυστήρια, πλή οὐκ ἀκλεῆς τὸ δῶρον, τὸ κἂν γοῦν ἐν μετρία, φημί, γενέσθαι τῇ γνώσει τῇ περὶ Χριστοῦ» (Εἰς Ἰωάν. XI: PG 74, 537B).

Ἡ γνώση-βίωση, ποὺ προσφέρει τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἶναι ὀρθή, ἀλλὰ σχετική («μετρία»), ὅμως ἀρκετὴ γιὰ τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ· ἀρκετὴ, ἐπομένως, γιὰ τὴν σωτηρία.

Ὁ Κύριλλος, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση καὶ τῶν προγενέστερων μεγάλων ἐρμηνευτῶν θεολόγων, ποὺ κατανοοῦσαν τὴν Γραφὴ στὸ κλίμα καὶ στὸ περιβάλλον ποὺ τὴν δημιούργησε, δηλαδή στὸ κλίμα τῆς Ἐκκλησίας, θέτει καὶ δύο ἀκόμα προϋποθέσεις γιὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἐρμηνευτῆ καὶ τὴν ὀρθὴν κατανόηση τῆς Γραφῆς. Πρῶτον, ἀπαιτεῖ πνευματικὴ καθαρότητα. Τότε γίνεται ὀξὺ καὶ καθαρὸ μάτι τῆς διάνοιας, γιὰ ν' ἀποφέρει στὴν ψυχὴ τὸν οὐράνιο θησαυρὸ τῆς θεόπνευστης Γραφῆς. Ἀλλιῶς, θὰ προσμιχθεῖ μὲ ψευδῆ καὶ βέβηλα στοιχεῖα, μὴ ἀλήθειες.

«Οἱ μὲν γὰρ ὀξεῖ τε καὶ καθαρῶ διανοίας ὀμματι τοῖς ἱεροῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περιτυγχάνοντες λόγοις, τὸ ἐξ αὐτῶν ὄφελος θεῖον ὥσπερ τινὰ καὶ οὐράνιον θησαυρὸν ταῖς ἑαυτῶν εἰσοικίζουσι ψυχαῖς. Οἱ δὲ τὸν νοῦν ἔχοντες τῷ ψεῦδει προσνευκότα καὶ ταῖς τινῶν ἀθυροστομίαις ἠττώμενον, βεβήλου

γνώσεως, ἐραστήν, ἐκείνων ἔσονται κοινωνοί» (*Ἐπίλυσις τῶν 12 Κεφαλαίων: PG 76, 293A*).

Δεύτερον, ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη ν' ἀναζητᾶει ὁ ἐρμηνευτὴς θεολόγος τὸν «σκοπὸ» τῆς Γραφῆς, γενικὰ καὶ εἰδικὰ, σὲ ἀναφορὰ μὲ τὰ συγκεκριμένα χωρία τῆς. Πρόκειται γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ λόγου καὶ τοῦ ὄλου κλίματος ποῦ ἀποπνέει ἡ Γραφή, πρόκειται γιὰ τὴν σωτηριολογικὴ προοπτικὴ τῶν ὄσων ἐκεῖ καταγράφονται καὶ τὴν ἀποδοχὴ τους ὡς ἀποτελέσματα φωτισμοῦ τῶν ἱερῶν συντακτῶν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἔτσι μόνον, τὸ ἴδιο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα θὰ ἐπιλάμψει καὶ στὸν ἐρμηνευτὴ, γιὰ νὰ φθάσει στὴν κατανόηση τῶν λόγων τῆς Γραφῆς. Ἐὰν δηλαδὴ δὲν ἐνεργήσῃ τὸ Πνεῦμα στὸν νοῦ τοῦ ἐρμηνευτῆ, ἀποκλείεται αὐτὸς νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθεια τῆς Γραφῆς.

«...κατακολουθοῦντες δὲ τῷ σκοπῷ τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς, γινώσκοντες οὐκ ἀτελεῖς, ἢν οὐκ ἂν ἔλοι ἐτέρως οὐκ ἐπιλάμπαντες αὐτῷ τοῦ ἀγίου Πνεύματος» (*Εἰς Ἰωάν. XI: PG 74, 460C*).

Προηγεῖται ἡ ἐμπειρία-βίωση τῆς ἀλήθειας καὶ ἀκολουθεῖ καταγραφή τῆς

Ἡ εὐεργετικὴ παρέμβαση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἐνέργεια φωτιστικὴ καὶ καθοδηγητικὴ, πρὸς τὸν ἐρμηνευτὴ θεολόγο, ἀφορᾷ διεργασία ποῦ συντελεῖται στὸ πνεῦμα του, στὴν ψυχὴ καὶ τὸν νοῦ του. Εἶναι φῶς «ἐν καρδίᾳ» τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπομένως εἶναι βαθιὰ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία, ἐπίγνωση ἐσωτατῆ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρεμβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ αὐτὸ ποῦ ἀποκτᾶται ὡς ἐμπειρία καὶ κατανόηση, ὅταν κάτι συλλαμβάνει ὁ «νοῦς», τότε τὸ καταγράφει ἐπαγωγικὰ πρὸς πληροφόρηση καὶ ἄλλων. Δηλαδὴ προηγεῖται ἡ ἐμπειρία πάντοτε. Ἡ γλώσσα ἐξωτερικεύει ὅ,τι ἔχει βιωθεῖ-νοηθεῖ στὸ «βάθος» τοῦ «νοῦς».

«Ἐὰν γάρ τι συνῆκεν ὁ νοῦς καὶ παρέθετο τῇ φωνῇ. Ἡ δὲ πρὸς τὸ ἔξω βαδίζουσα τὰ ἐν τῷ βάθει, τὰ ἐν τῷ νοί διερμηνεύει παραλλάττουσα μηδὲν τῶν ἐντεταλμένων αὐτῇ» (*Εἰς Ἰωάν. IX: PG 74, 109B*).

Κατὰ συνέπειαν, αὐτὸ ποῦ ὀνομάζεται λόγος «ἐνδιάθετος», τὸ ἐσωτερικὸ βίωμα, γίνεται προφορικὸς ἢ γραπτὸς λόγος («προφορικὸς»), μὲ τὴν

βοήθεια, φυσικά, τῆς γλώσσας καὶ τῶν δυνατοτήτων τῆς. Ἔτσι, ὁ γραπτὸς λόγος «ἀποκαλύπτει» ὅ,τι βιώνεται στὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' ὅπως δῆποτε, εἶναι σαφές ὅτι ὁ γραπτὸς λόγος δηλώνει τὸ βιωθὲν, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἀποκαλύψει κατὰ κυριολεξίαν, διότι, τὸ βιωθὲν εἶναι ἀκτιστὴ ἀλήθεια, γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ δήλωση-περιγραφή τῆς ὁποίας κανένα γλωσσικὸ σχῆμα δὲν ἰσχύει. Ἄπλῶς, λοιπόν, δηλώνεται ἡ ἀλήθεια καὶ κατανοεῖται-βιώνεται ἀπὸ τὸν ἐρμηνευτὴ καὶ τὸν ἀναγνώστη, ἔαν καὶ ὁσον αὐτὸς φωτίζεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὥστε νὰ γίνεται καὶ συνειδητὰ φορέας αὐτοῦ ποῦ ἔχει δηλωθεῖ στὴν Γραφή καὶ στὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

«...ὁ προφορικὸς (= λόγος), ὁ ἐν συνθέσει λέξεων καὶ ρημάτων, διὰ τε φωνῆς τῆς ἐνάρθρου πρὸς τὸ ἔξω διακτυπούμενος, ἐντελλομένης ὡσπερ αὐτῷ τῆς ἡμετέρας διανοίας, ἐκκαλύπτει τὰ ἐν αὐτῇ...» (Εἰς Ἰωάν. ΙΧ: PG 74, 109AB).

Στὴν Γραφή δὲν ὑπάρχει μῦθος καὶ μυθοπλασία

Τὸ ἔργο τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουλιανοῦ «*Κατὰ Γαλιλαίων*» ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ ἐκθέσει ὁ Κύριλλος, ἀντιθετικὰ πρὸς αὐτό, σχετικὲς ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, μεταξὺ ἄλλων ἐξήγησε τὴν σχέση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πρὸς τὸν χριστιανισμό, ποῦ θεωρεῖ μεγέθη ἄνισα καὶ ξένα ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό τους, ἀλλὰ ἐκτιμᾷ προσεκτικὰ τὴν πρώτη ὡς «*προγύμνασμα*», προπαιδεία, στὸν δεύτερο.

Στὸ πλαίσιο τῆς πολεμικῆς του πρὸς τὶς ἀντιχριστιανικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀναφέρεται συχνὰ στὴν γλώσσα, γενικά, τῆς Γραφῆς καὶ στὶς ἀνθρωποπαθεῖς ἐκφράσεις τῆς γιὰ τὸν Θεὸ ἢ τὶς εἰκόνες τῆς εἰδικά. Ὅσο καταπολεμεῖ τὴν ἀφελεῖ μυθολογία τῶν ἐθνικῶν, τόσο ὑπογραμμίζει τὸ γεγονός ὅτι στὴν Γραφή δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος μυθικοῦ στοιχείου, παρὰ τὰ εἰκονικὰ σχήματα καὶ τὶς ἀνθρωποπαθεῖς γιὰ τὴν ἀκτιστὴ ἀλήθεια, τὸν Θεό, ἐκφράσεις.

«Ἄλλ' ἡμεῖς... περὶ τῆς ἁγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς (= λέγοντες), μυθικὸν γὰρ ἐν αὐτῇ παντελῶς οὐδέν. Ἀληθείας δὲ τὰ πάντα (= σ' αὐτήν) μεμέστωται» (Κατὰ Ἰουλιανοῦ ΙΙΙ: PG 76, 632B).

Ἡ ἁγία Γραφή εἶναι θεοπνευστὴ καὶ σὲ καμία περίπτωση βιβλίον ἄσκοπων

μύθων («*εἰκατόμυθος*»: PG 69, 280C). Ἐνσυνείδητα οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀποφεύγανε τοὺς μύθους. Καὶ μάλιστα, τονίζει ὁ Κύριλλος, ὅτι τίποτα δὲν δημιουργοῦν μὲ τὴν ἀνθρώπινη φαντασία τους. Ἐπομένως, καταγράφουν ὅ,τι μὲ τὴν ἐμπνευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος δέχονται. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ κάτι τὸ μὴ ἀξιόπιστο («*ἀπίθανον*»), κάτι ποὺ νὰ μὴν κατανοεῖται στὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς.

«...ἀποφέροντες (= οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἀπόστολοι») τῶν μύθων καὶ τερατείαι ἀπάσης καὶ φρονήματος αἰσχροῦ, καταρρυθμιζοντες δὲ καὶ εἰς ἀξιάγαστον πολιτεῖαν. Πέπλασται δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐδέν, οὔτε μὴν ἀπίθανον ἔχει τῶν ἐννοιῶν τὴν ἀπόδοσιν» (Κατὰ Ἰουλιανοῦ II: PG 76, 568CD).

Ἡ μυθολογικὴ πλημμύρα τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὸν ἀνάγκασε νὰ τονίζει τὴν ἀκριβεία καὶ τὴν σημαντικότητά («*εἰκαῖον οὐδέν*») τοῦ κάθε τι στὴν Γραφή.

«Ἄκριβές, ὦ Παλλάδιε, τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν καὶ εἰκαῖον ἐν αὐτῷ παντελῶς οὐδέν» (Περὶ τῆς ἀληθοῦς λατρείας X: PG 68, 665C).

«*Θεοπρεπῶς*» νοητέες οἱ λέξεις

Ἡ ἐκτίμηση αὐτὴ δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ σημειώνει ἐμφαντικὰ καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν γλωσσικῶν σχημάτων νὰ ἐκφράσουν ἄξια τίς θεῖες ἀλήθειες. Τὰ ἰδιώματα π.χ. τοῦ Μονογενοῦς δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀποδοθοῦν μὲ τὴν πτωχεία ποὺ χαρακτηρίζει τὴν γλώσσα. Γι' αὐτὸ, χωρὶς ν' ἀδικεῖται ὁ Μονογενής, αὐτὰ ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Μονογενής εἶπε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του πρέπει νὰ κατανοηθοῦν «*θεοπρεπῶς*». Αὐτὰ λέγονται-δηλώνονται μὲ τὰ μέτρα τῆς κτιστῆς ἀνθρώπινης γλώσσας («*διὰ τὴν χρεῖαν ἀνθρωπινώτερον*») καὶ μὲ τὰ ἴδια μέτρα («*φύσεως μέτρον*») ποὺ θὰ ἀναλυθοῦν-ἐξηγηθοῦν ἀργότερα. Πρόκειται γιὰ τὴν δήλωση τοῦ «*κάλλους*» τῆς ἀκτιστῆς ἀλήθειας («*θείας φύσεως*»), καὶ γι' αὐτὸ ἀδυνατοῦμε νὰ ὑπερβοῦμε τὰ μέτρα μας καὶ νὰ μιλήσουμε ἄξια, δηλαδὴ ἀνάλογα, γιὰ τὴν θεότητα.

«...τὸ ποικίλον τῆς θείας φύσεως καταθεώμεθα κάλλος. Λαλοῦμεν δὲ τὰ περὶ αὐτῆς ἀνθρωπινότερον καὶ λόγῳ τῷ καθ' ἡμᾶς, οὐκ ἐχούσης τῆς γλώττης πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας ἐκτείνεσθαι μέτρον... οὐδὲν οὖν ἄρα λυμανεῖται τοῖς φυσικοῖς τοῦ Μο-

νογενοῦς ἀξιώμασιν ἢ τῶν παρ' ἡμῖν λόγων πενία. Ἄλλὰ νοηθήσεται μὲν θεοπρεπῶς τὰ περὶ αὐτοῦ, λαληθήσεται δὲ ἀνθρωπινώτερον, παρὰ τε αὐτοῦ δι' ἡμᾶς καὶ παρὰ τῶν ἁγίων περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸ τῆς φύσεως μέτρον» (*Εἰς Ἰωάν. I: PG 73, 132BC*).

Ἐπομένως, ὅσα λέει ὁ Κύριος (ὁ Μονογενής), θεολογώντας γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ ὅσα σχετικὰ γιὰ τὰ ἴδια λόγια τοῦ Κυρίου ἀναπτύσσουν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς-θεολόγοι, ὅλα κατανοοῦνται θεοπρεπῶς, διότι ἀναγκαστικὰ διατυπώνονται μὲ ἀνθρωπινὰ μέτρα. Δηλαδή καὶ ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ἡ περὶ αὐτῆς θεολογία τῶν καινοδιαθηκικῶν ἢ μεταγενέστερων συγγραφέων κατανοοῦνται μόνο «θεοπρεπῶς» καὶ δηλώνονται «ἀνθρωπινώτερον».

Ὁ Κύριος μὲ λόγους ἀνθρώπινους, σχήματα καὶ εἰκόνες τῆς κτίσεως, μιλάει γιὰ τὸν Πατέρα, γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ ἔργο του. Δηλαδή ἀποκαλύπτει μὲ ἀνθρώπινὰ μέτρα τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια. Ὅμως, τὰ ἀνθρώπινὰ μέτρα δὲν ὀδηγοῦν ἀπὸ μόνα τους στὴν ἄκτιστη ἀλήθεια. Εἶναι αὐτονόητο, ἐξηγεῖ ὁ Κύριλλος, ὅτι, λέγοντας ὁ προφήτης ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «πῦρ καταναλίσκον» (*Δευτ. 4,24*), δὲν ἀναγόμεθα, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ πυρός καὶ τίς λέξεις στὴν κατανόηση («διάληψιν») τῆς θεότητας. Τὸ γεγονός τῆς θεότητας («ἐννοια θεότητας») δὲν συνάγεται ἀπὸ κάποια εἰκόνα, ἐφόσον λείπει κάθε ἀναλογία μετὰ τὴν εἰκόνα κοσμικῆς καὶ θεότητας ἄκτιστης.

«Οὐκ ἂν οἶμαι τις διὰ τούτου εἰς ἐννοίας ἀληθεῖς ἐλάσαι ποτέ τὰς περὶ Θεοῦ, ἤγουν εἰς τὴν τῆ θεότητι πρέπουσαν ἀναπηδῆσαι διάληψιν. Πῶς γὰρ ὅλως διὰ πυρός, καθάπερ ἀπὸ τινος εἰκόνας, ἴοιμεν ἂν ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον, τουτέστιν, τὸν Πατέρα καὶ Θεόν;... Εἶτα, πῶς ἂν τις, εἰπέ μοι, διὰ πυρός τὰς περὶ τῆς ἀληθοῦς θεότητος ἐννοίας συλλέξειεν;... οὐκ ἔξ ὧν ἐστὶ κατὰ φύσιν Θεὸς διὰ πυρός γνωρίζεται» (*Εἰς Ἰωάν. IX: PG 74, 209A-D*).

Παρὰ ταῦτα ἡ θεότητα πρέπει νὰ κατανοηθεῖ, ἀφοῦ, ἔστω καὶ μὲ ἀνθρωπινὴ γλῶσσα, ἡ ἀποκάλυψή της πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γίνεται ἀκριβῶς χάριν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Κύριλλος, πολὺ συχνά, ἔχοντας συνείδηση τῆς ἀδυναμίας-«πτωχείας» τῆς γλώσσας, προτείνει τὴν «θεοπρεπῆ» κατανόηση τῶν ὄσων ἀνθρωπίνων σχημάτων χρησιμοποιοῦ ἢ Γραφή γιὰ τὴν θεότητα.

«...ὅταν ἀνθρωπίνως τι λέγηται περὶ Θεοῦ, νοείσθω θεοπρεπῶς» (*Εἰς Ἰωάν. VII: PG 74, 28B, 73, 560A*).

Κι ἐνῶ ἐξηγεῖ ὅτι καμία εἰκόνα δὲν ὀδηγεῖ στὴν θεότητα, ἔχει ἔκφραση σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία λέξεις καὶ εἰκόνες μποροῦνε νὰ κατοπτρίζουν τὸν «τῆς θείας δόξης πλοῦτον». Ἀλλὰ γιὰ νὰ συμβεῖ αὐτὸ οἱ λέξεις-εἰκόνες πρέπει νὰ νοηθοῦν ὅπως ἀρμόζει καὶ πρέπει στὴν θεότητα («ὡς ἂν πρόποι τῇ θεία φύσει»).

«Αἱ γὰρ τοι λέξεις αἱ παρ' ἡμῶν, εἰ ἐπὶ Θεοῦ προσφέροντο... χρῆ αὐτὰς οὐχ οὕτω νοεῖν –κατὰ τὴν ἐν ἡμῖν συνήθειαν λέγω– ἀλλ' ὡς ἂν αὐτῇ πρόποι τῇ θεία καὶ ὑπερτάτῃ φύσει» (*Εἰς Ἰωάν. VII: PG 74, 28B*).

«Ὅταν καὶ ἀνθρωπίναις φωναῖς λαλῆται τὰ περὶ Θεοῦ... τὸν τῆς θείας δόξης κατοπτρίζεσθαι πλοῦτον» (*Εἰς Ἰωάν. VII: PG 74, 29A*).

Τὸ πρόβλημα, βέβαια, παραμένει. Τί σημαίνει «*θεοπρεπῶς*» καὶ πῶς γίνεται ἡ κατανόηση τῶν λόγων τῆς Γραφῆς ὅπως ἀρμόζει στὴν θεότητα;

Σὲ χωρίο τοῦ πάλι προσγράφει στὰ ἱστορικά καὶ γλωσσικά σχήματα τὴν δυνατότητα νὰ γίνονται εἰκόνα τῶν ἀφάτων, τῶν θείων («*ἀφανεστέρων*»). Κάτι τέτοιο ὁμως προϋποθέτει «*θεωρίαν πνευματικὴν*», ὅπως ἀναφέρεται στὸ ἴδιο χωρίο.

«Ἀπὸ τοῦ συμβαίνειν εἰωθότος εἰς θεωρίαν πνευματικὴν, καθάπερ ἐξ ἱστορίας διαπλάττει τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, καὶ μονονουχὶ τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς ἠπλωμένα καὶ οὐδὲν ἔχοντα χαλεπὸν εἰς κατάληψιν, εἰκόνα ποιεῖται τῶν ἀφανεστέρων» (*Εἰς Ἰωάν. VI: PG 73, 1028C*).

Φυσικά, ἡ «*θεωρία πνευματικὴ*» γίνεται ἀναγκαία, ἐπειδὴ οἱ λέξεις ἀδυνατοῦν γενικὰ νὰ ἐκφράσουν τὴν θεότητα, ἡ ὁποία πάντως πρέπει νὰ νοηθεῖ καὶ θὰ νοηθεῖ «*θεοπρεπῶς*».

«...τῆς μὲν ἡμετέρας γλώττης οὐκ ἔργον εἰπεῖν (= τὰ τῆς θείας ἀλήθειας) νοητέον δ' οὖν ὁμως θεοπρεπῶς» (*Εἰς Ἰωάν. IV: PG 73, 560A*).

Ἡ «*θεοπρεπὴς*» κατανόηση τῶν βιβλικῶν λέξεων περὶ τῆς θείας ἀλήθειας ταυτίζεται μὲ τὴν «*πνευματικὴν θεωρίαν*» ἢ τὴν προϋποθέτει. Στὸ γεγονός τῆς θεωρίας γνωρίζεται βιωματικά, δηλαδὴ ἐμπειρικά, ἢ θεία ἀλήθεια μὲ τὸν φωτισμό, ἀπαραιτήτως, τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

«Οὐδὲ γὰρ ἂν δίχα τοῦ διὰ Πνεύματος φωτισμοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἴοι τις ἂν» καὶ εἰς «τὰ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ μυστήρια» (*Εἰς Ἰωάν. XI: PG 74, 537B*).

Ἡ πνευματικὴ, λοιπόν, θεωρία εἶναι γεγονός, πὺ συμβαίνει στὸν ἔσω ἄνθρωπο, στὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ γεγονός τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πὺ ἔχει τὴν θεωρία κοινωνεῖ-σχετίζεται μὲ συγκεκριμένη ἀλήθεια. Ἡ καταγραφή τῆς ἐμπειρικῆς κοινωνίας ἀκολουθεῖ. Γιὰ νὰ γίνει ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους ἀποδεκτὴ ἢ καταγραφή (ἄρα ἢ γλώσσα τῆς Γραφῆς καὶ ὅ,τι αὐτὴ δηλώνει) πρέπει οἱ πολλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν βιώσει τὴν ἴδια ἐμπειρία, ἔστω σὲ διαφορετικὲς συνθήκες καὶ σὲ διαφορετικὸ βαθμὸ. Διαφορετικά, ἢ συγκεκριμένη καταγραφή (ὅπως π.χ. τὸ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμέν» τοῦ Κυρίου) θὰ δηλώνει γιὰ κάθε ἀναγνώστη κάτι διαφορετικὸ. Πρέπει νὰ ληφθεῖ σοβαρὰ ὑπόψη τὸ γεγονός ὅτι: ὅταν ὁ Κύριος χρησιμοποιοῦσε διάφορες φράσεις γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἢ τὸν Θεὸ Πατέρα (π.χ. «ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα»), οἱ μαθητὲς του δὲν τὶς κατανοοῦσαν καὶ ὁ καθένας τὶς ἐννοοῦσε διαφορετικά. Μόνον ὅταν, ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ κι ἔπειτα, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα φώτισε τοὺς μαθητὲς, κατανόησαν τὶς φράσεις τοῦ Κυρίου (γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν Πατέρα) καὶ τὴν ἀλήθεια πὺ αὐτὲς δήλωναν. Δηλαδή κατανόησαν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου (ἄρα τῆς Γραφῆς) καὶ συμφώνησαν γι' αὐτούς, ὅταν πλέον εἶχανε τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε νὰ βιώσουν-κοινωνήσουν μὲ τὴν ἀλήθεια, πὺ ἤθελε ὁ Κύριος νὰ φανερώσει.

Συμβατικὴ ἢ γλώσσα πὺ καταγράφει τὴν κοινὴ ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας. Γιατί πολλὰ τὰ ὀνόματα γιὰ τὸν Θεό; Καὶ σὲ τί ἀφοροῦν;

Τώρα γίνονται περισσότερο κατανοητὰ ὅσα ὁ Κύριλλος ἔλεγε κι ἔγραφε περὶ τοῦ ὅτι συχνὰ ἢ Γραφή, ὅταν ἀναφέρεται στὴν ἴδια τὴν Θεότητα-ἀλήθεια, «ἀδιαφορεῖ» γιὰ τὶς λέξεις, πὺ σχετικὰ χρησιμοποιεῖ, καὶ «παραρταίται» ἀπὸ τὴν «βάσανον» τῶν λέξεων. Αὐτὸ διότι γνωρίζει πολὺ καλά, ὅτι δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ ἀντιστοιχία ἢ ἀναλογία μεταξὺ ἐμπειρίας τῆς ἀλήθειας, τὴν ὅποια ὁ θεολόγος ἀποκτᾷ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῶν λέξεων (γλωσσικῶν σχημάτων) πὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν δήλωση (καταγραφή) τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀλήθειας, τῆς ἴδιας, τελικά, τῆς ἀλήθειας. Ἐπομένως, ἢ γλώσσα καὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς θεολογίας εἶναι ἀποτελεσματὰ συμβάσεως (συμφωνίας) μεταξὺ ἐκείνων πὺ ἔχουν τὴν ἴδια ἐμπειρία,

ἔστω καί μὲ διαφορετικὲς συνθήκες. Οἱ φορεῖς δηλαδή τῆς ἴδιας πνευματικῆς ἐμπειρίας ἢ θεωρίας (ὅπως λέει ὁ Κύριλλος) ἀποφασίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν λέξεις, ὄρους ἢ καὶ σχήματα καὶ εἰκόνες, γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν ἀλήθεια ποὺ ἀποκαλύφθηκε καὶ ζοῦν-βιώνουν. Ἐὰν ἡ γλώσσα, ὡς ἀποτελεσματικὴ συμφωνίας καὶ συμβάσεως, εἶναι *συμβατικὴ* καί, φυσικά, δὲν ἐμπεριέχει τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ μόνο τὴ δηλώνει.

Εἶναι πολὺ ἐνδεικτικὸ αὐτὸ ποὺ σχετικὰ ἐπισήμαναν οἱ Καππαδόκες Πατέρες καὶ ὁ Κύριλλος, ὅτι δηλαδή γιὰ τὴν θεότητα ἡ Γραφή χρησιμοποιεῖ πολλὰ ὀνόματα. Ἐὰν τὰ ὀνόματα-λέξεις εἶχαν ἀναλογία πρὸς τὴν θεότητα καὶ ἄρα περιεῖχαν τὴν ἀλήθεια, θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ χρησιμοποιηθοῦν περισσότερα τοῦ ἑνὸς ὀνόματα γιὰ μίαν ἀλήθεια. Γιὰ νὰ εἶναι ἔγκυρο ἓνα μόνο ὄνομα-λέξη γιὰ μιὰ ἀλήθεια, θὰ πρέπει ἡ λέξη νὰ ἔχει πραγματικὴ ἀναλογία (*analogia entis*) πρὸς τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια, κάτι ποὺ εἶναι ἀδύνατο γιὰ τὴν γλώσσα, ποὺ εἶναι κτιστή. Ἡ ἀποκλειστικότητα ἐπίσης μιᾶς λέξης μπορεῖ νὰ ἰσχύσει, ἐὰν δεχθοῦμε, ὅπως ὁ Εὐνόμιος ποὺ ἐπηρεάστηκε ἀπὸ τοὺς *Χαλδαίικους Χρησμούς*, ὅτι οἱ λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὴν Γραφή καὶ τὴν θεολογία εἶναι «ἀποκεκαλυμμένες», ὅτι τίς ἔχει ἀποκαλύψει ὁ Θεὸς καὶ μᾶς γνωρίζουνε τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Τέτοια ὁμως ἀποψη ἀπορρίφθηκε ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κύριλλο. Οἱ λέξεις-ὀνόματα γιὰ τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια ἐπινοοῦνται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὡς κτιστὰ δὲν ἐμπεριέχουν τὴν ἀλήθεια, οὔτε φανερώνουν τὸ εἶναί της, ὄντας δῆθεν τὸ σπίτι τοῦ εἶναι, ὅπως θὰ ἤθελαν φιλόσοφοι τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα (Heidegger). Δὲν περιέχουν τὴν θεῖαν οὐσία, μόνο δηλώνουν ὅτι ὑπάρχει.

Σὲ τί ἀφοροῦν τὰ ὀνόματα

‘Ο Κύριλλος πολὺ ἐνωρίς, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σχεδὸν τῆς θεολογικῆς του δραστηριότητος, διαπίστωσε ὅτι, ἀκριβῶς χάριν ὀρθῆς θεολογίας, ὀφείλε νὰ κατανοήσῃ τὸν ρόλο τῆς γλώσσας στὴν Γραφή καὶ τὴν θεολογία γενικά. Ἐτσι, στὸ ἔργο του *Βίβλος τῶν Θησαυρῶν* παρατηρεῖ, ὅπως σημειώσαμε, ὅτι συχνὰ ἡ Γραφή «ἀδιαφορεῖ» γιὰ τίς «λέξεις», χωρὶς ν’ ἀγνοεῖ καὶ τὴν σημαντικότητά τους. Ὅμως προσθέτει καὶ τὸ πιὸ χαρακτηριστικόν: ἐνίοτε τίς «δέχεται» «καταχρηστικῶς».

«Τὴν μὲν θεῖαν Γραφὴν ἀδιαφοροῦσαν περὶ τὰς λέξεις πολλάκις εὐρήσομεν, οὐ μὴν ἀγνοοῦσαν τὴν ἐκάστης δύναμιν, καταχρηστικῶς δὲ ἔσθ’ ὅτε δεχομένην αὐτάς» (PG 75, 277A).

Αυτό γίνεται, κυρίως, όταν οι λέξεις (ὄροι, ὀνόματα) ἀναφέρονται στήν ἄκτιστη ἀλήθεια. Ἡ ἀπουσία δηλαδή κάθε ἀναλογίας ἢ ἀντιστοιχίας, μεταξύ ἄκτιστης ἀλήθειας καὶ κτιστῆς γλώσσας κάνει καταχρηστική – μὴ κυριολεκτική – τὴν χρῆση λέξεων, ποὺ ἀναφέρονται στήν ἀλήθεια-θεότητα. Στὸ ἴδιο ἔργο του ὁ Κύριλλος γίνεται πολὺ σαφέστερος, σὲ ἀναφορὰ μάλιστα πρὸς τὰ συζητούμενα προβλήματα τῆς ἐποχῆς του. Ὑποστηρίζει, λοιπόν, ὅτι τὰ ὀνόματα (λέξεις) ποὺ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸν Θεὸ σὲ καμία περιπτώση δὲν «σημαίνουν» τὴν οὐσία του. Αὐτὸ ποὺ σημαίνουν εἶναι τὸ τί δὲν εἶναι Θεὸς ἢ τὴν σχέση ποὺ ἔχουν μεταξύ τους τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδας. Τὰ ὀνόματα δηλαδή σημαίνουν, κάτι γιὰ «τὰ περὶ τὴν οὐσίαν» καὶ ποτὲ τὴν ἴδια τὴν θεία οὐσία.

Π.χ. τὰ ὀνόματα (λέξεις) «Πατήρ», ποὺ εἶναι γεννήτορας τοῦ Υἱοῦ καὶ «ἀγέννητος», καὶ τὸ «Υἱός», ποὺ εἶναι γέννημα τοῦ Πατέρα, σημαίνουν μόνο τὴν σχέση Πατέρα καὶ Υἱοῦ. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ ὀνόματα δὲν ὀδηγοῦμεθα στήν θεία οὐσία. Ὅπως καὶ δὲν ὀδηγοῦμεθα στήν γνώση τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, ἐάν, ρωτώντας ποιά εἶναι ἡ φύση τῆς, μᾶς ἀπαντήσουν ὅτι αὐτὴ εἶναι «ἄποσος» καὶ «ἀσχημάτιστος». Αὐτὰ δὲν εἶναι ἡ φύση τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ κάποτε τὰ πέραξ, τὰ γύρω, ἀπὸ τὴν ψυχὴ.

«Πολλὰ τῶν ὀνομάτων ὀρώμεν ἐπὶ Θεοῦ ταπτόμενα, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν οὐ τί κατ' οὐσίαν ἐστὶν ὁ Θεὸς σημαῖνον φαίνεται, ἀλλ' ἢ τί οὐκ ἔστι δηλοῖ ἢ σχέσιν τινὰ σημαίνει πρὸς τι τῶν διαστελλομένων. Οἷον, φέρε εἰπεῖν, τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀθάνατον τί οὐκ ἔστι δηλοῖ, τὸ δὲ πατὴρ ἢ ἀγέννητος, ὅτι γεννήτωρ ἐστὶ πρὸς υἱὸν ἀντιδιαστελλόμενον, καὶ ὅτι οὐ γέγονε. Τούτων ἕκαστον οὐ τῆς οὐσίας ἐστὶ σημαντικόν... ἀλλὰ τι τῶν περὶ τὴν οὐσίαν σημαίνει... Ὅμοιον γὰρ ὡς, εἴ τις λέγοι τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν τί κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἐπίστασθαι σαφῶς, εἴπερ εἶδῃ ὅτιπερ ἄποιος, ἄποσός τέ ἐστι καὶ ἀσχημάτιστος... Οὐκοῦν οὐκ ἐκ τῶν περὶ τὰς οὐσίας αἱ οὐσίαι γνωσθήσονται, ἀλλ' ἐξ ὧν εἰσιν αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς» (*Βίβλος τῶν Θεσαυρῶν* ΛΑ': PG 75, 452BC).

Σὲ αὐστηρὰ θεολογικότερο ἔργο του ὁ Κύριλλος τῶν ἐτῶν 423-425, ἐξηγεῖ ὅτι τὰ ὀνόματα γιὰ τὸν Θεὸ («Πατήρ», «Υἱός») δὲν εἶναι ἐνδεικτικὰ τῆς θείας οὐσίας, ἀλλὰ δείχνουν σ' ἐμᾶς τὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεώς τους: ὡς Πατήρ, ὡς Υἱός.

«...τὴν τῶν ὀνομάτων ιδιότητα μεθέντας εἰς τὸ παρόν, οὐχὶ τῆς θεότητος οὕσαν δεικτικὴν, ἀλλ' ἐκάστου (= τῶν θείων προσώπων) τῶν ὀνομασμένων τίς ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ὁ τῆς ὑπάρξεως τρόπος εὖ μάλα κατασημαίνουσιν» (*Περὶ ἀγ. Τριάδος VII: PG 75,1092B*).

Τὰ καίρια, λοιπόν, ὀνόματα τῆς θεότητος, ὅπως Πατὴρ καὶ Υἱός, δηλώνουν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὑπάρχουν τὰ θεῖα πρόσωπα καὶ ὄχι τὴν οὐσίαν τους. Προχωρεῖ ὁμοίως ὁ Κύριλλος ἀκόμα περισσότερο καὶ προβαίνει στὴν ἐπισήμανση τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ λέξεις καὶ τὰ ὀνόματα γιὰ τὸν Θεὸ στὴν Γραφή, οἱ «κλήσεις», ὅπως τὰ λέει, ἐπινοοῦνται ἀπὸ τίς κατὰ καιροὺς ἐνεργεῖες (δράση) τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Οἱ δραστηριότητες τῶν θείων προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος στὴν ὅλη πορεία τῆς θείας οἰκονομίας γίνονται ὄροι, βάσει τῶν ὁποίων ἐπινοοῦνται διάφορα ὀνόματα καὶ χαρακτηρισμοὶ τῶν θείων προσώπων. Ἄρα ἡ δημιουργικὴ, προνοητικὴ, σωτηριώδης καὶ ἀποκαλυπτικὴ δράση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὴ ποὺ προκαλεῖ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῆς καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπιχειρεῖ τοὺς χαρακτηρισμοὺς αὐτοῦς, μὲ λέξεις φυσικά.

«Ἔθος γὰρ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ διαφόροις ὀνόμασι τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ἀποκαλεῖν καὶ ὡς ἀπὸ γε τῶν κατὰ καιροὺς δρωμένων ἔσθ' ὅτε προσεπινοεῖν τὰς κλήσεις» (*Εἰς Λουκ.: PG 72, 493A*)

Ἐπομένως, οἱ λέξεις ποὺ ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ γιὰ τὰ πρόσωπα τῆς Τριάδος εἶναι, ὡς δικό του ἐπινόημα, συμβατικές καὶ κτιστές, ἀλλὰ αἰτία ἔχουν τὸν ἴδιο τὸν Θεό, τὴν ἀποκαλυπτικὴν του δράση. Ἀκριβῶς δὲ ὅσοι συμβεῖ νὰ ἔχουν ἐμπειρία τῆς ἀποκαλυπτικῆς αὐτῆς δράσεως, ἀποδέχονται, κατόπιν πολλῶν συζητήσεων καὶ ἐρίδων ἐνίοτε σκληρῶν, κάποιες λέξεις (ὀνόματα-κλήσεις) ὡς δηλωτικὲς-γενικά τοῦ Θεοῦ καὶ εἰδικὰ τοῦ σωτηριώδους ἔργου τῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος. Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ συμφωνία στὴν ὁποία καταλήγουν οἱ πιστοί, γιὰ μία σύμβαση, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἀκτιστῆς ἀλήθειας καὶ κτιστῆς γλώσσας, ὥστε νὰ ἐπιβληθεῖ ἀπὸ μόνῃ τῆς μία λέξη ὡς ἡ μόνη κατάλληλη. Φυσικά, ἡ συζήτηση τῶν λέξεων καὶ ἡ ἐπιλογή μιᾶς ἢ περισσοτέρων γιὰ τὴν δήλωση αὐτῆς ἢ τῆς ἄλλης ἐπιμέρους ἀλήθειας γίνεται πάντοτε στὸ πλαίσιο τοῦ πνευματικοῦ περιβάλλοντος καὶ δὴ τοῦ γλωσσικοῦ πλούτου τῆς ἐποχῆς, ποὺ συντάσσονται τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς ἢ καλλιιεργεῖται καὶ διατυπώνεται ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας.

Αυτό συμβαίνει πάντοτε και απαραίτητα, διότι άλλως θά ἦτανε αδύνατη ἡ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Σχετικά μὲ τὸ πρόβλημα τῶν ὀνομάτων, δηλαδή τῶν λέξεων, πού χρησιμοποιοῦνται στὴν Γραφή γιὰ τὸν Θεό, ἔχουμε στὸν Κύριλλο καὶ ἄλλη ἐπισημάνση. Διακρίνει προτάσεις, αὐτοπροσδιοριστικὲς τοῦ Κυρίου, μὲ τίς ὁποῖες δηλώνεται («σημαίνεται») ἡ θεία οὐσία του καὶ ὄχι μόνο ἡ σχέση ἢ ὁ τρόπος ὑπάρξεώς του, ὅπως εἶδαμε. Τέτοιες προτάσεις εἶναι:

«“Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος”... “Θεὸς ἦν ὁ Λόγος” (Ἰωάν. 1,1)... “Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν” (10,30)... “Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια” (14,6)... “Ὁς ὦν ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ” (Ἐβρ. 1,3). Ταῦτα πάντα τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν σημαίνοντα, τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχει δι’ ἦν ταῦτά ἐστιν» (*Βίβλος τῶν Θησαυρῶν* ΙΕ': PG 75, 272C).

Κι ἐδῶ, βέβαια, ἡ οὐσία τοῦ Υἱοῦ μόνο «σημαίνεται». Οἱ λέξεις δὲν φανερώνουν, δὲν ἀποκαλύπτουν τὴν θεία οὐσία, μόνο δηλώνουν τὴν ὑπαρξή της.

Οἱ βιβλικὲς λέξεις ὡς τύποι καὶ εἰκόνες τῶν θείων πραγμάτων βοηθᾶνε τὸν ἄνθρωπο

Ἡ διαπίστωση τοῦ Κυρίλλου ὅτι οἱ λέξεις καθ’ ἑαυτὲς τῆς Γραφῆς δὲν ἀποκαλύπτουν ἢ δὲν φανερώνουν τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ μόνο τὴν δηλώνουν, δὲν τὸν ὀδηγεῖ σὲ παντελεῖ ἀπαξίωση τῆς γλώσσας καὶ τῶν εἰκόνων, πού χρησιμοποιοῦνται στὴν Γραφή. Τὸ γράμμα (ἢ λέξη) τῆς Γραφῆς μπορεῖ μόνο νὰ δηλώσει τὴν ἀλήθεια. Αὐτὸ πού εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα (τὴν ἀλήθεια) συνήθως τὸ ἐκφράζει ὁ Κύριλλος, ὅπως καὶ ἄλλοι Πατέρες, μὲ τοὺς ὄρους «κεκρυμμένον» ἢ «μυστικόν» «θησαυρόν» καὶ «νοῦν».

Ὡς «κεκρυμμένος νοῦς» πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ νὰ ἀνακαλυφθεῖ ἀπὸ τὸν κτιστὸ νοῦ. Ἐδῶ τὸ γράμμα, ἡ λέξη, ἀποτελοῦν μία κάποια βοήθεια γιὰ τὸν ἀναζητοῦντα τὴν ἀλήθεια πιστό. Γίνεται σὲ κάποιο βαθμὸ ὀδηγὸς τὸ γράμμα, ὅσο καὶ ἂν αὐτὸ δὲν ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια. Τὸ γράμμα, δηλαδή, λειτουργεῖ ὡς «τύπος» τῶν θείων, τῶν νοητῶν, πραγμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα μὲ τὸν ἀδύνατο τρόπο του χειραγωγεῖ. Εἶναι «παράδειγμα» πού δείχνει τὴν κατεύθυνση πρὸς τὴν ὁποία ὀφείλει ὁ πιστὸς νὰ στραφεῖ γιὰ τὴν γνώση τῶν θείων. Ἀκόμα καὶ εἰκόνες ἢ σχήματα ἔχουμε στὴν Γραφή, πού, ἐνῶ

περιγράφουν σωματικά γεγονότα, γίνονται ἀφορμὴ γιὰ πνευματικὴ ἀναγωγὴ, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ «κόλπος» στὴν φράση «ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς» (Ἰωάν. 1, 18). Ὁ «κόλπος» εἶναι ὁ,τι ἐσώτατο στὸν ἄνθρωπο. Ἄρα, ὅ,τι βρῖσκεται στὸν κόλπο κάποιου εἶναι κατεξοχὴν ἐγγὺς ἢ ὁμοφυὲς πρὸς τὸν ἔχοντα τὸν κόλπο. Γι' αὐτὸ ἡ φράση τοῦ Εὐαγγελιστῆ λέχθηκε γιὰ νὰ δηλώσει τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ «κόλπος» εἶναι μόνον παραδείγμα-εἰκόνα καὶ οὐδὲν περισσότερο.

Αὐτὸ λέγεται «ἵνα νοῆται καὶ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς, ἀντὶ τῆς οὐσίας τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς εἰπὼν, ὡς ἐκ παραδείγματος σωματικοῦ. Τύποι γὰρ εἰσὶ πῶς τῶν νοητῶν τὰ ἐμφανεστερα καὶ χειραγωγεῖ πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ ἐν ἡμῖν. Λαμβάνεται δὲ πολλάκις ὡς ἐν εἰκόνας τάξει τὰ σωματικά, καὶ λεπτοτέρων ἡμῖν θεωρημάτων εἰσφέρει τὴν κατάληψιν, εἰ καὶ οὕτω νοεῖται κατὰ καιρὸν οἰκείον» (Εἰς Ἰωάν. I: PG 73, 181D).

Ὅταν μιλάει γιὰ τὴν γλώσσα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, συγκρίνοντάς τὴν μὲ τὴν γλώσσα τῶν ἐθνικῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐπισημαίνει τὴν ἀπλότητα-λαϊκότητα καὶ τὴν καθημερινότητα τῆς πρώτης, ἐνῶ ἀναγνωρίζει τὴν λαμπρότητα καὶ καλλιπέπεια τῆς δεύτης (PG 74, 868B). Στὴν ἴδια συνάφεια ὁμως προσθέτει κάτι πολὺ σημαντικότερο, ὑπομνηματίζοντας τὸν παῦλειο λόγο «καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων ἀλλὰ τὴν δύναμιν» (Α' Κορ. 4, 19). Οἱ ἀπλὲς βιβλικὲς λέξεις, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν λαμπρὴν τῶν Ἑλλήνων, ὠφελοῦν στρέφοντας τοὺς ἄνθρώπους σ' ἐπίγνωση τοῦ ὄντος Θεοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀλήθεια δὲν βρῖσκεται στοὺς καλλιπεῖς λόγους ἀλλὰ στὴν «δύναμιν».

Ποιά εἶναι ἡ σχέση τῆς δυνάμεως αὐτῆς μὲ τὴν λέξιν τῆς Γραφῆς, δὲν ἐξηγεῖ ὁ Κύριλλος. Μιλάει ὁμως γιὰ τὴν ἴδια τὴν δύναμη καὶ ὁ τρόπος πού τὴν ἐξηγεῖ προϋποθέτει ἄρνηση δυνατότητας τῶν λέξεων καθ' ἑαυτὴς νὰ ὁδηγήσουνε στὴν ἀλήθεια. Δίνοντας παραδείγματα δυνάμεως (πνευματικῆς); ἀναφέρει τῶν Ἀποστόλων τὴν ἰσχύ καὶ τὴν θαυματουργικὴ ἐνέργεια, τὴν ὁποία εἶχαν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Στους ἄνθρώπους τῆς Ἐκκλησίας ἡ δύναμη αὐτὴ φαίνεται στὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς τους. Δηλαδή, ἐνῶ δέχεται τὴν σημασία τῶν λέξεων καὶ τῶν σχημάτων τῆς Γραφῆς ὡς «τύπων» καὶ «εἰκόνων», πού κάπως βοηθοῦν στρέφοντας τοὺς ἄνθρώπους πρὸς τὴν ὀρθὴ κατεύθυνση (πρὸς τὴν ἀλήθεια), τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ πού, τελικά, δημιουργεῖ στὸν πιστὸ τὴν πνευματικὴ δύναμη, τὴν κατάσταση πίστεως, χάριτος, θεογνωσίας.

«Ἡ δέ γε (= λέξι) τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀπλή μὲν ἐστὶ καὶ κατειθισμένη, πλουσίως γε μὴν ὀνίνησι καὶ ἀποφέρει λαμπρῶς εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθῆ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ... οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἢ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἐν δυνάμει. Τὸ δὲ “ἐν δυνάμει” νοήσεις, εἰ μὲν ἐπ' αὐτῶν φέροιτο τῶν ἀγίων ἀποστόλων, ὡς ἐν ἰσχύϊ τε καὶ ἐνεργείᾳ τῇ διὰ τοῦ Πνεύματος, καθ' ἣν εἰσι καὶ θαυματουργοί. Εἰ δ' ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν, ὡς ἐν δυνάμει ζωῆς τῆς ἀγίας καὶ εἰλικρινοῦς ἐκδέξη τὸ εἰρημένον» (*Εἰς Α' Κορ.: PG 74, 868BC*).

Στὴν ἴδια συνάφεια καὶ στὸ ἴδιο παραπάνω χωρίο ἐπισημαίνουμε διαφορετικὲς μεταξὺ τους ἀπόψεις. Ἡ μία, ὅτι στοὺς λόγους τῆς Γραφῆς «ἐναστράπτει» τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ γνώση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας. Ἡ ἄλλη, ὅτι γενικὰ οἱ «λόγοι».

«...ἐναστράπτει γὰρ αὐταῖς τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος καὶ δογματικῆς ἀκριβείας ἐνσεσώρευται γνώσις...» (*Κατὰ Ἰουλιανοῦ VII: PG 76, 817A*).

δὲν ὀδηγοῦν ἀπὸ μόνοι τους στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν σωτηρία, διότι μόνο σημαίνουν-δηλώνουν τὴν ἀλήθεια. Χρειάζεται ἡ «δύναμις» ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα γιὰ τὴν ὄντως ἀναγωγή στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν βίωσή της, ἄρα στὴν ἀγιότητα. Ἡ ἀντίφαση αὐτή, ἐμφανῆς στὸν Κύριλλο, ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιμονή του νὰ μιλάει γιὰ «κεκρυμμένον» βάθος καὶ θησαυρὸ στὴν Γραφή, ποὺ μὲ τὴν «πνευματικὴν θεωρίαν» προσεγγίζεται, γνωρίζεται καὶ βιώνεται.

«...τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὴν γνῶσιν καὶ ὁ περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος λόγος καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ἡ εἶδσις» «κεῖται γὰρ ὡσπερ ἐν βάθει τουτί καὶ ζωοποιὸν ἔχει τὴν δύναμιν» (*PG 68, 529C*).

Τὴν γνώση τῶν παραπάνω, ποὺ ἔχουνε «ζωοποιὸν δύναμιν», ταυτίζει ὁ Κύριλλος μὲ τὴν αἰώνια ζωή, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος («αὕτη δέ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν...» Ἰωάν. 17,13). Συμπερασματικὰ μπορεῖ νὰ εἰπεῖ κανεὶς, ὅτι οἱ λόγοι τῆς Γραφῆς δηλώνουν τὸ κάλλος τῆς ἀλήθειας καὶ τὰ δόγματα ὡς «τύποι» καὶ «εἰκόνες» τοὺς μόνο, ποὺ κατανοοῦνται, κυρίως, μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία, μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

«Εἰ γὰρ καὶ βλέπομεν ἄρτι δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι... ἀλλὰ γε τῆς ἐν τοῖς δόγμασιν ἀκριβείας οὐκ ἔξω βαίνοντες. Κατακολουθοῦντες δὲ τῷ σκοπῷ τῆς ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς, γνῶσιν ἔχομεν οὐκ ἀτελεῆ, ἦν οὐκ ἂν ἔλοι τις ἐτέρως, οὐκ ἐπιλάμπαντος αὐτῷ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (*Εἰς Ἰωάν. XI: PG 74, 460C*).

Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἱστοριοφιλολογικῆς μεθόδου

Δηλώνει ὁ ἅγιος Κύριλλος ὅτι ἡ «ἐξήγησις» τῶν «θειῶν μυστηρίων» εἶναι «δυσχερεστάτη» (*PG 73, 16A*), ἀλλὰ κι ἐπαινεῖ τὸν «φιλομαθῆ», ποῦ ἀφοσιώνεται στὴν ἐξήγηση τῆς Γραφῆς. Τὸ ἔργο τοῦτο ἀπαιτεῖ «ἀκριβεστάτην» «βάσανον» τῶν δεδομένων τῆς Γραφῆς, διότι αὐτὴ ἀποτελεῖ βιβλίο θεοπνευστο. Ἀπηχώντας τὸν Γρηγόριο Θεολόγο (βλ. Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Α'*, σσ. 38-39 κ.ά.), καταγράφει στίς προϋποθέσεις τοῦ ἐρμηνευτῆ κόπο καὶ ἰδρώτα πολὺ (*PG 69, 200A*) καὶ εἰλικρινὴ ἀπορία γιὰ ζητήματα πίστεως (*PG 73, 296C*). Πρῶτιστα, ὁ ἐρμηνευτὴς ὀφείλει νὰ συνάξει κάθε στοιχεῖο, ποῦ εἶναι δυνατὸ νὰ συντελέσει στὴν διασάφηση κάποιου ἢ κάποιων σημείων τοῦ βιβλικοῦ κειμένου.

«...τὰ συντελοῦντα πρὸς διασάφησιν πανταχόθεν ἐραυίζόμενοι» (*Γλαφυρὰ εἰς Γέν. VII: PG 69, 444D. Βλ. καὶ PG 72, 485B*).

Θαυμάζει ὁ ἐρευνητὴς τὸ εὖρος τῶν ἱστοριοφιλολογικῶν, κοινωνικῶν, γεωγραφικῶν καὶ γλωσσικῶν στοιχείων, ποῦ ὁ ἐρμηνευτὴς Κύριλλος ἀναζητᾷ καὶ χρησιμοποιεῖ στὴν μακροχρόνια ἐρμηνευτικὴ του δραστηριότητα. Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐργάζεται ὡς ἀντιοχειανός, ἀλλὰ ἔτσι, ὅπως καλλιέργησε κι ἐπέβαλε τὴν ἐρμηνευτικὴ ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ποῦ ἐκμεταλλεύομενος τὴν ἱστοριογραμματολογικὴ μέθοδο, ἀναζητοῦσε μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Πνεύματος τὸ «κεκρυμμένον βάθος» στίς βιβλικὲς λέξεις (βλ. Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Β'*, Ἀθήνα 1999, σσ. 87-106). Ὁ Κύριλλος παραθέτει στοιχεῖα ἱστορικά, ἔννοιες ἐβραϊκῶν ὀνομάτων, παρὰλληλες διηγήσεις καὶ ὅ,τι θὰ μποροῦσε νὰ συμβάλει στὴν κατανόηση δύσκολων, κυρίως, χωρίων.

Ἰδιαίτερα, ὡς πεπειραμένος ἐρευνητὴς-ἐξηγητὴς, ἐξετάζει τὸν χρόνο, κατὰ τὸν ὁποῖο γράφηκε ἓνα βιβλίο τῆς Γραφῆς, τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία στὸ σύνολό του ἢ κάθε χωρίο του γράφηκε καὶ προπαντὸς ποιά πρόσωπα καὶ γιὰ ποιὸ λόγο αὐτὰ ἐμφανίζονται ἐκεῖ.

«Χρῆ γὰρ τὸν τοῖς θείοις λόγοις ἐντυγχάνοντα καὶ τὰ πρόσωπα θεωρεῖν καὶ τὸν χρόνον καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν εἴρηται λογιζέσθαι. Οὕτω γὰρ ἐκάστῳ ρητῶ τὴν πρέπουσαν ἐφαρμοσάσας θεωρίαν τις τῆ τοῦ Πνεύματος δυνήσεται χάριτι» (*Κατὰ τῶν μὴ...ὁμολογεῖν Θεοτόκον 19: PG 76, 277CD*).

Ἄκόμα ἐξετάζει καὶ τὶς διαφορετικὲς στὴν ἴδια τὴν Γραφὴ ἔννοιες μιᾶς λέξεως, ὅταν εἶναι ἀνάγκη, δηλαδή ὅταν ἡ λέξη δηλώνει κάτι ἀπὸ τὴν ἀκτιστη ἀλήθεια ἢ ἀποτελεῖ τύπο μελλόντων γεγονότων.

«Τὸ τῆς ἐκστάσεως (Ἄμβακούμ 3,14) ὄνομα κατὰ διαφόρους νοεῖται τρόπους παρὰ γε τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ» (*Εἰς Ἄμβακούμ: PG 71, 933A*).

Πολὺ μεγαλύτερη ἔρευνα καὶ φροντίδα ὀφείλει ἀπαραίτητα ὁ ἐξηγητής, ὅταν πρόκειται γιὰ τὶς ἀναφορὰς τῆς Γραφῆς σὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ. Τότε ὅλα πρέπει νὰ ἐρευνηθῶνται. Ὁ «καιρὸς» καὶ «οἱ χρόνοι» π.χ. ποὺ λέγεται κάτι γιὰ τὸν Κύριο. Ἄν π.χ. λέγεται πρὶν ἢ μετὰ τὴν ἐνανθρώπιση Του, πῶς κατανοεῖται τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἔκλαψε ἢ φοβήθηκε τὸν θάνατο καὶ γιὰτί ὑπέμεινε τὰ «ἀνθρώπινα». Ἡ βαθιὰ καὶ ἀκριβὴς γνώση ὅλων τῶν σχετικῶν δεδομένων εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ὀρθὴ κατανόηση τῶν λόγων τῆς Γραφῆς.

«Ἀνάγκη πᾶσα τοὺς ὀρθῶς ἐθέλοντας νοεῖν τὰ παρὰ ταῖς θεῖαις εἰρημένα Γραφαῖς περὶ τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ, τὸν καιρὸν ἐξετάζειν καὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἢ αὐτὸς εἰρηκῶς τι περὶ ἑαυτοῦ φαίνεται ἢ αἱ θεῖαι Γραφαὶ περὶ αὐτοῦ. Εἰ μὲν οὖν πρὶν γένηται σὰρξ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἢ κλαύσας δρᾶται πῶποτε ἢ θάνατον φοβηθεὶς ἢ ἕτερόν τι τῶν ἀνθρωπίνων ὑπομείνας, κρατεῖτω καὶ νῦν τὰ εἰρημένα περὶ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, τότε καὶ τὰς τοιαύτας φωνὰς περὶ αὐτοῦ εἰρηκασιν αἱ θεῖαι Γραφαί, τὶ μὴ μᾶλλον ἀνθρωπίνως εἰρησθαι τὰ τοιαῦτα φήσομεν, ἵνα τὸ ἐκ τῆς βλασφημίας διαφυγῶμεν κακόν;» (*Βίβλος τῶν Θησαυρῶν ΚΔ': PG 75, 392CD*).

Ἡ ἔρευνα τοῦ Κυρίλλου φθάνει ἐνίοτε καὶ στὶς ποικίλες γραφές τῶν κειμένων, τὶς ὁποῖες ἐπισημαίνει στὰ τότε γνωστὰ χειρόγραφα τῶν μεταφράσεων τῆς Γραφῆς. Φρονεῖ ὅτι, ἐξονυχίζοντας τὶς διαφορετικὲς μορφές κειμένου, ὠφελεῖται πολὺ ὁ ἐξηγητής.

«Ἐν τούτοις ἡμῖν ὁ λόγος διττὴν ὠδίνει τὴν θεωρίαν. Φέρεται δὲ καὶ ἕτερα γραφὴ παρά τισιν, ἧς ἀναγκαῖον ἐπιμνησθῆναι νῦν διὰ γε τὸ ἀκριβές. Ὅνινησι γὰρ οὐ μετρίως τὸ ἀμφοῖν ἡμᾶς ἐπιμνησθῆναι τοῖν λόγοιν... (Εἰς Ὡσηέ: PG 71, 36D-37A).

Ἡ ἐνσυνείδητη ἐπιμονὴ τοῦ Κυρίλλου στὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴν εὐρεία χρῆση τῆς ἱστορικοφιλολογικῆς (γραμματικῆς) μεθόδου πρέπει νὰ ἐκτιμηθεῖ ἀκόμα περισσότερο, διότι ὁ ἱερός ἐρμηνευτὴς ἀνέπνεε τὴν κληρονομία τῆς ἀλεξανδρινῆς παραδόσεως, ὅπου τὸ ἔργο τοῦ ἀλληγοριστῆ Ὁριγένη κατεῖχε τὴν πρώτη θέση. Καὶ μολονότι ὁ Μέγας Ἀθανάσιος εἶχε διασπάσει τὸν κλοιὸ τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας, θεολογώντας καὶ ἐρμηνεύοντας με ὀρθόδοξες προϋποθέσεις, ὑπῆρχαν πάντοτε οἱ ἐρμηνευτὲς ἐκεῖνοι, πού διατηροῦσαν ἀκμαῖο τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀλληγορία καὶ ἀμείωτο τὸν σεβασμὸ στὴν τακτικὴ τοῦ Ὁριγένη. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Κύριλλος ἄκουσε ὡς νεαρὸς μαθητῆς, ἢ τουλάχιστον γνώρισε, τὸν ἐντυπωσιακὸ Δίδυμο τὸν Τυφλὸ († 398), πού διέπρεπε στὴν Ἀλεξάνδρεια ὡς ἐρμηνευτὴς καὶ ἐραστὴς τῆς ἀλληγορίας.

Τὸ κλίμα καὶ ἡ τάση ἀποκλειστικῆς προτιμήσεως τῆς ἀλληγορίας καὶ τῆς περιφρονήσεως τῆς κατὰ γράμμα ἐρμηνείας ἐξηγοῦν τὴν προσπάθεια τοῦ Κυρίλλου νὰ τονίσει τὴν ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἱστορικογραμματικὴ ἐρμηνεία καὶ ἄρα τὴν ἀναγκαιότητά της. Χωρὶς, φυσικὰ, νὰ προβάλλει εἶδος ἀποκλειστικότητας γιὰ τὴν μέθοδο αὐτή. Προσπαθεῖ, ἀπλά, καὶ ἀποτρέπει τὴν γενικευμένη χρῆση τῆς ἀλληγορίας, τὴν ὁποία μάλιστα κατανοεῖ, ὅπως θὰ δοῦμε, περισσότερο ὡς τυπολογία καὶ δὴ ὡς ἀναγωγή. Καὶ σὲ περιπτώσεις, ἀκόμα, ὅπου ἠθικιστικὲς ἀντιλήψεις ὠθοῦσαν πολλοὺς στὴν ἐφαρμογὴ ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας, ὁ Κύριλλος ἐπιμένει στὴν ἀποδοχὴ τῆς ἱστορικῆς ἐκδοχῆς. Ἔτσι, π.χ., ἀντιδρᾷ ἔντονα πρὸς αὐτοὺς πού ἐρμηνεύουν ἀλληγορικὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν προφῆτη Ὡσηέ (1,2) νὰ λάβει «*γυναῖκα πορνείας καὶ τέκνα πορνείας*».

«Οὐδεὶς ἡμᾶς ἀναπέσει λόγος παραιτεῖσθαι τὸ γράμμα (= τὸ κατὰ λέξιν) καὶ τῆς ἱστορίας τὸ εἰκαῖον (= κοινὸ) καταψηφίζεσθαι καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος καθορίζειν τὸ ἀκαλλές ἢ καὶ οἶεσθαι κατὰ τινος, μὴ οὕτως πεπράχθαι, μήτε μὴν παρελθῆσθαι πρὸς γάμον, ἥτοι σύνοδον γαμικὴν τὴν Γόμερ, ὅπου καὶ σύλληψιν γε γενῆσθαι φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερόν...» (Εἰς Ὡσηέ: PG 71, 25B).

Τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς καὶ τὰ ἱστορούμενα ἐκεῖ γεγονότα εἶναι ἀκριβῆ καὶ ὄχι τυχαῖα (PG 68, 663C). Ἔχουν ἀπόλυτη χρησιμότητα ὅσο ἀναφέρονται στὰ τοῦ κόσμου τούτου καὶ σχετικῆ ὅταν δηλώνουν ἀκτιστη ἀλήθεια. Ὅμως καὶ τότε τὸ πνευματικὸ στοιχεῖο θ' ἀναζητηθεῖ στὸ βάθος τοῦ ἴδιου τοῦ γράμματος.

«Ὅταν δέ τι τῶν ἱστορικῶς πεπραγμένων διὰ τῶν ἱερῶν ἡμῖν Γραμμάτων εἰσφέρηται, τότε δὴ τότε τὸ ἐκ τῆς ἱστορίας χρήσιμον θηρᾶσθαι πρέπει» (Εἰς Ἡσ. 14: PG 70, 192A).

«Καταρρυθμίζει γὰρ ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα διὰ τῆς ἐμφανεστερας καὶ ἐτοιμῆς ἐλεῖν τοῖς ἐθέλουσι θεωρίας. Οὐ γὰρ τοι τὴν ἱστορίαν ἐν γε τοῖς δι μάλιστα χρῆσιμοις ὡς ἔωλον ἀναίρησομεν. Ὅνῃσει γὰρ ἔσθ' ὅτε καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα τοὺς ἀκρωμένους, ὠδίνει δὲ ὡσπερ ἐν βάθει τὰ πνευματικὰ καὶ τῶν ἰσχυρότερων ἐννοιῶν τὴν δύναμιν ὡς ἐν σκιάτῃς ἔχει λεπταῖς» (Περὶ τῆς ἀληθοῦς λατρείας VIII: PG 68, 540B).

Προϋποθέσεις τοῦ ἐρμηνευτῆ:

α. Ἀποδοχὴ τῆς θεοπνευστίας τῆς Γραφῆς καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν Πατέρων

Εἶδαμε ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος προσέχει καὶ ἐκτιμᾷ τὴν γλωσσικὴ μορφή, τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ἴδια ἡ Γραφή δὲν βασανίζει τὸ ἴδιο τὸ γράμμα, διότι δὲν ἀναμένει ἀπὸ τὸ γράμμα καθ'αυτὸ τὴν ἀλήθεια. Φθάνει στὸ σημεῖο νὰ δηλώνει ὅτι ἡ Γραφή «ἀδιαφορεῖ» γιὰ τὴν χρῆση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης λέξεως. Τότε ὅμως ποιά εἶναι γιὰ τὸν Κύριλλο ἡ πρώτη βέβαιη προϋπόθεση, τὸ ἀσφαλὲς σημεῖο ἐκκινήσεως, γιὰ τὸ ἔργο τῆς ὀρθῆς κατανόησης καὶ ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς;

Τὴν πρώτη προϋπόθεση ἀποτελεῖ ἡ ἀποδοχὴ τῆς θεοπνευστίας τῆς Γραφῆς, ποὺ ὄχι μόνον δὲν συζητεῖται, ἀλλὰ τονίζεται, μὲ κάθε εὐκαιρία τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιὰ Δαιθήκη συνιστοῦν ἔργο ἀνδρῶν, ποὺ καθοδηγοῦνταν-φωτίζονταν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα (PG 71, 945A. PG 70, 13C. PG 72, 20AB. PG 76, 88C). Ἡ βεβαιότητα γιὰ τὴν θεοπνευστία ἐκτείνεται καὶ στοὺς «ἀγίους Πατέρας», δηλαδή στοὺς θεολόγους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν φαίνεται νὰ ἀποδίδει στοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀκριβῶς τὴν ἴδια θεοπνευστία ποὺ ἀποδίδει στὴν Γραφή, ἀλλὰ τοὺς ἀναγνωρίζει θεοφώτιστους, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τοὺς καθοδηγοῦσε νὰ γράφουν, ὅ,τι πλούτιζε τὸν νοῦ τους.

«Ἄλις γάρ, ἄλις αἱ τῶν ἁγίων Πατέρων εἰς τοῦτο συγγραφαί, αἷς εἶπερ τις ἔλοιτο νουνεχῶς ὀμιλεῖν καὶ ἐγρηγορότως προσφέρεισθαι, φωτὸς ἂν τοῦ θεοῦ τὸν οἰκεῖον εὐθύς ἀναμεστώσειε νοῦν. Ἦσαν γὰρ οὐκ αὐτοὶ λαλοῦντες ἐν αὐτοῖς, “Πᾶσα δὲ Γραφή θεοπνευστος καὶ ὠφέλιμος” (Β΄ Τιμ. 3,16)» (Περὶ ἁγ. Τριάδος Α΄: PG 75, 665AB).

Ἐκφράζει ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στους Πατέρες, καθόσον δίδαξαν τὰ ὀρθόδοξα δόγματα. Τότε τοὺς ἐμπιστεύεται ὅπως τὴν Γραφή.

«Ταύτην ἡμᾶς τὴν τῶν δογμάτων ὀρθότητα καὶ ἀλήθειαν ἐδίδαξεν ἡ τῶν ἁγίων πατέρων σύνεσις· οὕτω πεπαιδευμέθα λαλεῖν τε καὶ φρονεῖν καὶ δι’ αὐτῶν τῶν ἱερῶν γραμμάτων» (= Γραφή) (Εἰς Ἰωάν. IX: PG 74, 216C).

Ἐμπιστεύεται τοὺς Πατέρες, διότι δέχθηκαν, ὅπως οἱ Εὐαγγελιστές, «εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὸν παρὰ Χριστοῦ φωτισμόν», διότι τράφηκαν μὲ «χορηγία» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ διότι μὲ τὸ θεῖο φῶς ποὺ ἔλαβαν κατηύγασαν καὶ τοὺς πολλοὺς πιστοὺς («συγκαταναγάζοντας τοὺς πεπιστευκότας») (PG 72, 60D). Γι’ αὐτὸ καὶ συνιστᾷ σὲ ὅποιονδήποτε ἐπιθυμεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν σημασία τῶν ἀναφερομένων στὰ Εὐαγγέλια νὰ καταφεύγῃ στὶς γνώμες («φωνάς») τῶν ἁγίων Πατέρων.

«Εἰ γάρ τις βούλοιο τῶν σημαινομένων ἐννοῆσαι τὴν δύναμιν, εἰς ταυτὸν συμβαινούσας εὐρήσει τὰς τῶν ἁγίων φωνάς» (Εἰς Ἰωάν. XII: PG 74, 685A).

β. Τὸ «ἀκολουθεῖν» τὸν σκοπὸν» τῆς Γραφῆς

Δεύτερη προϋπόθεση τοῦ ἐρμηνευτῆ: σὲ ἀπόλυτη συνάρτηση πρὸς τὴν θεοπνευστία τῆς Γραφῆς καὶ τὸν φωτισμὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας βρῖσκεται ἡ ἐννοια καὶ τὸ γεγονὸς τοῦ βιβλικοῦ «σκοποῦ», τὸν ὅποιο πρέπει ὁ ἐρμηνευτὴς ν’ ἀκολουθεῖ. Ὁ Κύριλλος δὲν ἐπεξηγεῖ ὅσο θὰ θέλαμε τὴν ἐννοια αὐτή, ἀλλὰ γίνεται σαφὲς ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν πρόθεση, τὴν προοπτική, τὸ κλίμα, τὸν λόγο-σκοπὸ τοῦ κάθε βιβλίου ἢ τμήματος τῆς Γραφῆς καί, τέλος, πρόκειται γιὰ τὴν ἀποδοχὴ γενικὰ τοῦ περιεχομένου τῆς Γραφῆς καὶ ἄρα τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀλήθειας μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

«κατακολουθοῦντες δὲ τῷ σκοπῷ τῆς ἁγίας καὶ θεοπνεύστου

Γραφής, γνώσιν ἔχομεν οὐκ ἀτελῆ, ἦν οὐκ ἂν ἔλοι τις ἐτέρως, οὐκ ἐπιλάμπαντος αὐτῷ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (*Εἰς Ἰωάν. XI: PG 74, 460C*).

Ὁ «σκοπός» τῆς Γραφῆς ἐξειδικεύεται στήν διδασκαλία τῆς ἁγίας Τριάδος καί ἰδιαίτερα στήν ἐνανθρώπηση τοῦ θείου Λόγου καί τοῦ σωτηριώδους ἔργου του, ὅπως καί στόν λόγο δημιουργίας τῆς Γραφῆς. Δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ θεολογική καί ἐρμηνευτική του ἐκκίνηση γίνεται ἀπό τήν ΠΑ, θεωρεῖ ὡς ἀποκλειστικό τῆς λόγο-σκοποῦ τόν ἴδιο τόν Χριστό.

«Ἄπας γάρ λόγος τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς εἰς αὐτόν ὄρα (= τόν Ἰησοῦ Χριστό) καί ἐπ' αὐτῷ συντείνεται... Παιδαγωγεῖ γάρ ὁ Νόμος ἐπὶ Χριστόν, ἀποφέρει δέ εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ καί τὰ τῶν ἁγίων Προφητῶν εὐσεβῆ κηρύγματα» (*Εἰς Λουκᾶ: PG 72, 721CD*).

«Τέλος γάρ Νόμου καί Προφητῶν ὁ Χριστός» (*Εἰς Ἡσ. I, Προοίμιον: PG 70, 9A*).

Φυσικά, καί τῆς ΚΔ εἶναι «σκοπός» ὁ Χριστός. Οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ Εὐαγγελιστές στό πρόσωπο καί τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἐστίαζαν τὸ κήρυγμα τους, πού ὅμως περιλάμβανε ὅλη τήν διδασκαλία καί δὴ ἐκείνη περὶ τῆς ἁγίας Τριάδας (*PG 74, 460D*).

«Γέγονε γάρ ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος... τῆς ἀποστολικῆς τε καί εὐαγγελικῆς παραδόσεως σκοπός εἰς αὐτὸ τοῦτο συντείνεται» (*Κατὰ Νεστορίου Ε': PG 76, 205A*).

Τὸ πρόσωπο καί τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς Γραφῆς, ἀφοῦ τὸν Πατέρα ἐξηγεῖ καί ἀποκαλύπτει ὁ Υἱός καί τὸν Υἱὸ ἐξηγεῖ καί ἀποκαλύπτει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ ἐστιασμός αὐτὸς τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Κυρίλλου στόν Υἱὸ ἐξηγεῖται ἀκόμα καί ἀπὸ τῆς φοβερῆς τότε χριστολογικῆς ἔριδος, στό πλαίσιο τῶν ὁποίων ὅλοι ἐξηγοῦσαν λέξεις καί φράσεις τῆς Γραφῆς χάριν τῶν ἀπόψεών τους. Ἀκριβῶς, ἡ τάση καί ἡ δυνατότητα τῆς χρήσεως καί ἐρμηνείας τῶν βιβλικῶν λέξεων ὑπὲρ διαφορετικῶν διδασκαλιῶν γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁδήγησαν τὸν Κύριλλο σὲ θεολογικότερη καί πνευματικότερη κατανόηση τοῦ ὅλου γεγονότος τῆς Γραφῆς. Ἀφοῦ δηλώσει ὅτι ἡ ἴδια ἡ Γραφή «ἀδιαφορεῖ» γιὰ τῆς λέξεις, (ἄρα δὲν τοὺς ἀποδίδει ἀπόλυτη ἀξία καί σημασία), ἐπισημαίνει τὴν ἀπόλυτης σημασίας προ-

ὑπόθεση: τὸ ν' ἀκολουθεῖ, ν' ἀποδέχεται ἀπόλυτα, τὸν λόγο, τὸν σκοπὸ, τὴν διάθεση, τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς.

« Ἀδιαφορούσης τοίνυν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς περὶ τὴν τῆς λέξεως ἐκφώνησαν... τῷ σκοπῷ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐπόμενοι... » (Ταῖς βασιλίσσαις περὶ ὀρθῆς πίστεως, Β': PG 76, 1373C).

Τὸ ν' ἀκολουθεῖ, νὰ συμφωνεῖ καὶ ν' ἀποδέχεται, τὴν ἀλήθεια τῆς Γραφῆς, ἀδιαφορώντας ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ γράμμα τῆς ἂν χρειασθεῖ, προϋποθέτει, εἴσοδο στὸ κλίμα, στὸ πνεῦμα, τῆς Γραφῆς. Ὁ ἐρμηνευτής, λοιπόν, ὀφείλει νὰ ἀναπνεύει καὶ νὰ βιώνει τὴν ἀλήθεια τῆς Γραφῆς, τὴν ὁποία ἔχει στὴν Ἐκκλησία, δηλαδή στὴν ζωὴ καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Μιλώντας γιὰ τὴν παράδοση τῶν Ἀποστόλων καὶ Εὐαγγελιστῶν (PG 76, 205A), προσθέτει καὶ τὴν συμβολὴ τῶν ἁγίων Πατέρων (PG 74, 685A). Ἀπόστολοι, Εὐαγγελιστὲς καὶ Πατέρες ἔδρασαν δι' Ἁγίου Πνεύματος ὡς Ἐκκλησία, γι' αὐτὸ ἀποτελοῦν τὴν Παράδοση, τὴν ἔκφραση καὶ καταγραφὴ τῆς θείας ἀλήθειας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Κύριλλος τώρα ζητᾷ νὰ στοιχεῖται ὁ ἐρμηνευτής ἐνσυνείδητα στὴν Παράδοση αὐτή, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατο, ἂν δὲν ἔχει κανεὶς τὴν προϋπόθεση τῶν ἐκφραστῶν τῆς Παραδόσεως, τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων. Οἱ ἱεροὶ δηλαδή ἄνδρες αὐτοὶ καθοδηγοῦνταν καὶ φωτίζονταν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, γιὰ νὰ βιώσουν-γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ τὴν ἐκφράσουν-καταγράψουν. Τὸ αὐτὸ ἀπαιτεῖται καὶ ἀπὸ τὸν ἐρμηνευτὴ, ἂν θέλει νὰ κατανοήσῃ ὀρθά τὴν ἀλήθεια, ποὺ ἀποκαλύπτεται-δηλώνεται στὴν Γραφή.

« Οὐδὲ γὰρ ἂν δίχα τοῦ διὰ Πνεύματος φωτισμοῦ πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἴοι τις ἂν... ὑπὲρ γὰρ νοῦν τὸν ἡμέτερον τὰ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ μυστήρια... φωταγωγίας ἀναλαμπούσης ἐν ἡμῖν πρὸς κατανόησιν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς » (Εἰς Ἰωάν. ΙΑ': PG 74, 537B).

Ὅλα, γιὰ τὸν Κύριλλο, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ προϋπόθεση: ν' ἀκολουθεῖ ὁ ἐρμηνευτής τὸν «σκοπὸ», τὴν πρόθεση τῆς Γραφῆς. Εἶναι, μάλιστα, πολὺ σημαντικό τὸ νὰ κατανοηθεῖ, ὅτι καὶ ἡ διαπίστωση τῆς ἀνεπάρκειας τῶν λέξεων τῆς Γραφῆς πρὸς φανέρωση τῆς ἀλήθειας, γίνεται μόνο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν «σκοπὸν», τὸ πνεῦμα, τῆς Γραφῆς. Βιώνοντας κάποιος μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος τὸν «σκοπὸ», ἄρα καὶ τὴν ἀλήθεια, κατανοεῖ ὅτι καμία γλωσσικὴ μορφὴ δὲν ἔχει ἀντιστοιχία-ἀναλο-

γία πρὸς τὴν ἀλήθεια. Ὅποιοι, ἐπομένως, ἐρμηνευτὲς δὲν ἀκολουθοῦν «τὸν σκοπὸν» τῆς Γραφῆς ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν τεχνολογία μόνον τῶν λέξεων, οἱ ὁποῖες ἀδυνατοῦν ἀπὸ μόνες τους νὰ ὀδηγήσουνε στὴν ἀλήθεια, διότι αὐτὲς δηλώνουνε τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν τὴν περιέχουν οὔτε τὴν ἐγκλείουν μέσα τους.

γ. Ἡ πνευματικὴ καθαρότητα

Τρίτη προϋπόθεση τοῦ ἐρμηνευτῆ, σύμφωνα μὲ τὸν Κύριλλο, εἶναι ἡ πνευματικὴ καθαρότητα, πού, βέβαια, εἶναι ἀποτέλεσμα προσωπικοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα καὶ βοήθειας ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἡ προϋπόθεση αὕτη εἶναι αὐτονόμητη, διότι τὴν εἶχανε οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες, τοὺς ὁποίους ὁ Κύριλλος ἐμπιστεύεται καὶ ἀκολουθεῖ. Ἀκόμα, στὴν θεολογία τοῦ Κυρίλλου ἡ καθαρότητα εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐγκατοίκηση τοῦ Χριστοῦ στὸν ἄνθρωπο, κάτι, ὅμως, πού πραγματώνει τὸ ἴδιο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Στὴν κατάσταση καθαρότητας καὶ δεδομένης τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὸν ἄνθρωπο παρέχει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὴν φωταγωγία, τὴν ἔλλαμψη, δηλαδή τὴν ἰκανότητα τοῦ πιστοῦ νὰ κατανοεῖ-γνωρίζει τις ἀλήθειες πού δηλώνονται στὴν Γραφή.

«Καθαροὶ γὰρ παρὰ τοῖς καθαροῖς οἱ περὶ τῆς θεοπτίας ἔσονται λόγοι. Διαλάμπει δὲ ὁ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς, διὰ τοῦ ἰδίου δηλονότι Πνεύματος εἰς ἕκαστα τῶν δεόντων φωταγωγῶν καὶ ἀρρητοῖς τισὶ δαδουχίαις ταῖς κατὰ τὸν νοῦν ἑαυτὸν ἐκκαλύπτων καὶ ἐμφανῆ καθιστάς... Λαλεῖ γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ καθ' ἑαυτὸν (= τὸν Χριστὸν) καὶ ἕτερα δὲ πρὸς τούτοις ἀποκαλύπτων μυστήρια...» (Εἰς Ἰωάν. Χ: PG 74, 285C).

Ὁ Κύριλλος θέλει νὰ εἶναι ἀπόλυτα σαφὴς γιὰ τὴν ἀνάγκη πνευματικῆς καθαρότητας καὶ αποκλείει τελείως τὴν δυνατότητα νὰ γνωρίσει κανεὶς τὸν Χριστὸ χωρὶς αὐτήν. Ἡ ἀληθινὴ γνώση τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐπίγνωση, παρέχεται, τελικά, ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ μὲ προϋπόθεση τὴν καθαρότητα, γιὰ τὴν ὁποία φροντίζει πρῶτα ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος.

«Εἰ γὰρ “πᾶσα δόσις ἀγαθή... ἄνωθὲν ἐστὶ καταβαίνουσα ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων”, πῶς ἂν οὐχὶ μᾶλλον καὶ τὸ ἐπιγνώσαι Χριστὸν δῶρον ἂν γένοιτο τῆς τοῦ Πατρὸς δεξιᾶς; Καὶ ἡ τῆς ἀληθείας κατάληψις πῶς οὐκ ἂν νοοῖτο πάσης ἐπέκεινα χάρι-

τος;... Οὐ δίδωσι γε μὴν τοῖς ἀκαθάρτοις ὁ Πατὴρ τὸ ἐπιγνῶναι Χριστόν, οὐδέ... τὴν ἐπωφελεστάτην τοῦ Πνεύματος ἐνίησι χάριν. Οὐ γὰρ ἔδει βορβόρω τὸ τίμιον ἐπιχεισθαι μύρον» (*Εἰς Ἰωάν. IV: PG 73, 605D*).

Πνευματικὴ θεωρία. Σχετικότητα τῆς τυπολογίας καὶ ἀναγωγὴ χάριν οἰκοδομῆς

Εἰσαγωγικά

Τὶς διαπιστώσεις τοῦ ὁ ἅγιος Κύριλλος ὡς ἐρμηνευτῆς διατύπωσε μὲ σαφήνεια. Ἡ ἐξήγηση τῶν ἁγίων Γραφῶν εἶναι δυσχερέστατο ἔργο (*PG 73, 16A*), διότι τὰ ἀνθρώπινα γλωσσικά σχήματα (λέξεις) καλοῦνται νὰ δηλώσουν τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια («τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς»: *PG 74, 28D*). Τὸ γεγονός τοῦτο συνειδητοποιώντας οἱ βιβλικοὶ συγγραφεῖς, δείχνουν νὰ «ἀδιαφοροῦν» ἐνίοτε γιὰ τὴν ἀποκλειστικὴ χρῆση λέξεων (*PG 73, 85BC*) καὶ νὰ θεωροῦν τὴν χρῆση τους καταχρηστικὴ (*PG 76, 33C*), ἀφοῦ γνωρίζουν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀναλογία ἢ ἀντιστοιχία μεταξὺ γλώσσας καὶ ἀλήθειας, τὴν ὁποία ἀλήθεια ἢ γλώσσα θέλει νὰ δηλώσει.

Ἡ ἔλλειψη αὐτῆ ἀντιστοιχίας ἢ ἀναλογίας εἶναι ἔσχατη αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία θεωρίες νεώτερων φιλοσόφων τοῦ γλωσσικοῦ φαινομένου δὲν ἰσχύουν γιὰ τὸν χῶρο τῆς θεολογίας καὶ τῆς Βίβλου. Γιὰ τὸν Martin Heidegger, τὸν Georg Gadamer, τὸν Ludwig Wittgenstein καὶ τοὺς πολλοὺς χριστιανοὺς ἐρμηνευτῆς, τοὺς ὁποίους οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ ἐπηρεάζουν, ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ φανερῶνεται κυριολεκτικὰ μὲ τὴν γλωσσικὴ μορφή, πρὸς τὴν ὁποία ταυτίζεται καὶ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸν τόπο, τὴν οἰκία (βλ. Στυλ. Γ. Παπαδοπούλου, *Θεολογία καὶ Γλώσσα*, 3η ἐκδ., Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2002, σσ. 11 ἐξ.). Ἔτσι ὁμως, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἐπανερχεται ἡ θέση τῶν *Χαλδαϊκῶν Χρησμῶν*, πού ἐπηρέασαν τοὺς θεουργοῦντες νεοπλατωνικοὺς (Ἰάμβλιχος) καὶ τὸν Εὐνόμο Κυζίκου. Ἐκεῖ δηλαδή, τὰ ὀνόματα-χαρακτηρισμοὶ τοῦ Θεοῦ (Πατέρας-Υἱός-Πνεῦμα), ἀγέννητος, γεννητός) ἀποτελοῦσαν καθεαυτὰ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ καὶ φανέρωναν κυριολεκτικὰ τὴν οὐσία του.

Πέρα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ τὶς ἀπόψεις αὐτῆς ὁ Κύριλλος ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἀλήθεια ὑπάρχει ἀντικειμενικὰ καὶ οἱ λέξεις μόνο τὴν δηλώνουν, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀντιστοιχία ἢ ἀναλογία πρὸς τὴν δηλούμενη ἀλήθεια, ὥστε οἱ λέξεις νὰ ἔχουν καὶ δύναμη ἀποδεικτικῆς τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ ἀναγκάζεται νὰ τονίζει ὅτι π.χ. στὴν ΠΑ, ὅπου ἰδιαίτερα κυριαρχεῖ ὁ λόγος τῶν Προφητῶν, κρύπτεται ἡ ἀλήθεια κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα, τοῦ ὁποίου ἢ μορφή δὲν ἐμπεριέχει τὴν ἀλήθεια. Αὐτὴ (ὁ «νοῦς») πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ ὡς κρυπτόμενη.

«Βαθὺς αἰὶ πὼς ἐστὶ τῶν ἁγίων Προφητῶν ὁ λόγος καὶ τὴν εἴσω τε καὶ κεκρυμμένην διέρπει τρίβον. Χρὴ δὴ σὺν ἄρα μὴ τὸ ἐξωφανὲς τοῦ γράμματος πάντη τε καὶ πάντως ἀληθὲς εἶναι νομίζειν, κατασκέπτεσθαι δὲ μᾶλλον τὸν οἰονεὶ πὼς ἐγκεχωσμένον τῷ γράμματι νοῦν» (*Εἰς Ἦσ. III 1: PG 70, 565C*).

Τὸ πρῶτο βῆμα τοῦ Κυρίλλου στὴν προσπάθειά του νὰ ἐρμηνεύσει τὰ βιβλικά κείμενα, κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα τῶν ὁποίων κρύπτεται ἡ ἀλήθεια, σχετίζεται μὲ τὴν εὐρεῖα χρῆση τῆς ἱστορικοφιλολογικῆς μεθόδου. Ἐκμεταλλεύεται, λοιπόν, φιλολογικά, ἱστορικά, κοινωνικά, γεωγραφικά, λαογραφικά καὶ ἐθνολογικά, ἀκόμη, στοιχεῖα, μολονότι ἔζησε κι ἔγραψε στὸ ἀλεξανδρινὸ περιβάλλον, ποὺ ἀγαποῦσε ἰδιαίτερα τὴν «πνευματικὴ» ἐρμηνεία, τὴν ὁποία, βέβαια, καὶ ὁ ἴδιος τιμᾷ καὶ ἐφαρμόζει, ἀλλὰ δὲν τὴν κατανοεῖ ὅπως ὁ Ὁριγένης.

Πρέπει, μάλιστα, νὰ σημειώσουμε ὅτι ἂν καὶ ἀλεξανδρινὸς ὑποπευόταν τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία, τὴν ὁποία κορύφωσε ὁ Ὁριγένης, συνέχισε ὁ Δίδυμος ὁ Τυφλὸς καὶ παραμέρισαν (γιὰ τὴν θεολογία) ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ οἱ Καππαδόκες, ὅλοι ἐπομένως οἱ κατεξοχὴν μεγάλοι θεολόγοι τοῦ Δ' αἰῶνα.

Τὴν μεγάλη του ἐπιφυλακτικότητα ἐναντι τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου ἐρμηνείας, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας σπανιότατα ἀναφέρει, αἰτιολογεῖ καὶ μὲ τὴν προέλευσή της. Γνωρίζει, δηλαδή, ὅτι δὲν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Ἰουδαῖο Φίλων, οὔτε ἀπὸ τὸν Ὁριγένη, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς «Ἑλληνας» σοφοὺς καὶ ποιητὲς, ποὺ σκοπὸ εἶχανε

«Ἑλλήνων μὲν οὖν οἱ σοφοὶ καὶ λογάδες τεθαυμάκασιν τὸ καλλιπέες, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα κατεσπουδασμένων παρ' αὐτοῖς ἐστὶ τὸ εὐηγορεῖν» (*Ὅτι εἰς ὁ Χριστός: PG 75, 1235D-1256A*).

νὰ ὑπερβοῦν ἢ νὰ ἐρμηνεύσουν τοὺς ἀφόρητους ἀνθρωπομορφισμοὺς τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν καὶ τοῦ Ἡσιόδου. Ὅμως ἀνθρωπομορφισμοὺς ἔχει καὶ ἡ ΠΔ, ὅπως καὶ ἡ ΚΔ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀντιμετώπισε ἀκολουθώντας καὶ προγενέστερους ἐρμηνευτὲς, μὲ διαφορετικὲς ἀπὸ αὐτὲς τοῦ Ὁριγένη καὶ τῶν ἐθνικῶν προϋποθέσεις.

Πρόκειται γιὰ τὴν εὐρεῖα τυπολόγηση στὴν ΠΔ καὶ τὴν πνευματικὴ θεωρία ἢ ἐρμηνεία στὴν ΚΔ κυρίως.

«Ἱστορία», «τύπος» καὶ «σκιά» ὁ Νόμος-ΠΔ. Τροπολογία καὶ πνευματικὴ θεωρία (ἐρμηνεία)

Οἱ ἐπικίνδυνες ὑπερβολές τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου, ἡ ὁποία ὡς φαίνεται παραμερίστηκε ὀριστικά, ἢ τουλάχιστον δραστικά, μὲ τὸ ἔργο τοῦ Κυρίλλου, τὸν ὑποχρέωσαν νὰ τονίσει ἐμφαντικὰ τὴν ἀνάγκη ἀποδοχῆς τῆς «ἱστορίας», τῆς ἱστορικότητος ἀφηγουμένων γεγονότων στὴν ΠΔ, ἢ τὴν θεωρήσῃ τους ὡς σημείων ἐκκινήσεως γιὰ πνευματικὴ ἐρμηνεία τους.

«...οὐ γάρ τοι τὴν ἱστορίαν ἔν γε τοῖς ὄντι μάλιστα χρησίμοις ὡς ἔωλον ἀναιρήσομεν» (*Περὶ τῆς ἀληθοῦς λατρείας, Γ'*: PG 68, 540B).

Ἄκόμα καὶ τὰ κύρια ὀνόματα, ἐρμηνευόμενα ἐτυμολογικά, φανερώνουν «τὸ μυστήριον», τὴν ἀλήθεια, ὅπως ἐπιθυμεῖ ὁ βιβλικὸς συντάκτης (PG 69, 316A). Στὴν ἐπιθυμία ἢ, καλύτερα, πρόθεση τοῦ βιβλικοῦ συγγραφέα φθάνει ὁ Κύριλλος μὲ «πνευματικὴ» ἐρμηνεία τοῦ γράμματος καὶ τῶν ἱστορικῶν διηγήσεων.

Ἡ ΠΔ ἀντιμετωπίζεται ὡς προετοιμασία γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ΚΔ. Ἀποτελεῖ «προγύμνασμα» (PG 73, 260B) καὶ «προεπηρεπιστή» (PG 69, 504C). Ὁ ρόλος αὐτὸς δὲν ἐξαντλεῖται στὴν σαφὴ διδασκαλία τοῦ ἐνὸς καὶ δημιουργοῦ Θεοῦ ἢ στὶς ἠθικὰς προσταγές. Ἐκτείνεται στὰ μέρη ἐκεῖνα (τῆς ΠΔ) ποὺ λειτουργοῦν ὡς «τύπος» καὶ «σκιά» τῶν ὄσων πρόκειται νὰ συμβοῦν στὴν ΚΔ.

«...διὰ τῶν αὐτῶν ἰούσαν πραγμάτων (= στοιχείων τῆς ΠΔ), τὴν νέαν ἡμῖν ἐπιδείξει Γραφήν, καὶ τῆς νομικῆς πολιτείας οὐ σφόδρα διωκισμένην τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, εἰ πρὸς θεωρίαν ἄγοιτο τὴν πνευματικὴν τὰ τοῖς ἀρχαίοις διωρισμένα. Τύπος γὰρ ὁ νόμος καὶ σκιά καὶ τῆς εὐσεβείας ἡ μόρφωσις ὡς ἐν ὧδισιν ἔτι καὶ κεκρυμμένον ἐν ἑαυτῇ τὸ τῆς ἀληθείας ἔχουσα κάλλος» (*Περὶ τῆς ἀληθοῦς λατρείας, Γ'*: PG 68, 137AB).

Παρατηροῦμε ὅτι στὸ ἴδιο χωρίο ἔχουμε τὴν ἀναφορὰ καὶ σὲ τύπους καὶ σκιές, ἄρα στὴν ἀνάγκη τυπολογικῆς ἐρμηνείας, καὶ στὴν πνευματικὴ θεωρία, ἄρα στὴν πνευματικὴ ἐρμηνεία. Τὴν τελευταία ἐκτιμᾷ πολὺ ὡς ὠφέλιμη καὶ ἰκανὴ νὰ φωτίσει καὶ νὰ κάνει συνετότερος τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτοῖ

ὅμως δὲν προχωροῦν ὅλοι στὴν θεωρία, στὴν πνευματικὴ δηλαδή ἐρμηνεία, ὅπως ἀφήνει νὰ νοηθεῖ, ὅταν ἐρμηνεύει ὄραμα τοῦ Ἑσαΐα (13,1 ἔξης).

«Θεωρία μὲν γὰρ πνευματικὴ καλὴ τε καὶ ὄνησιφόρος καὶ τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν εὖ μάλα καταλαμπρύνουσα νουνεχεστέρους ἀποτελεῖ» (Εἰς Ἑσ. I 4': PG 70, 192B).

Ἡ ἀφήγηση τοῦ ὄραματος ἔχει ὠφελιμότητα γιὰ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ ἀφήνεται σὲ συνετότερους μὲ ὑγιέστερο νοῦ νὰ μεταλλάξουν εὐφυῶς τὴν περὶ καὶ χονδροειδῆ ἀφήγηση τοῦ γεγονότος σὲ πνευματικὴ θεωρία, ὥστε νὰ γίνοντε σαφέστερα τὰ τότε συμβάντα τοῦ Ἑσαΐα.

«Ἱστορικωτέραν δὲ πῶς τῶν σημαιομένων ἔχουσι τὴν ἀπόδοσιν, πλὴν ἐφεῖται τοῖς νουνεχεστέροις, ὡς ἐκ παχείας καὶ νῦν εἰκόνης μεταχαράττειν ἀστείως εἰς πνευματικὴν θεωρίαν τὰ τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότα σαφεστάτην» (Εἰς Ἑσ. II 2': PG 70, 345BC).

Τὰ παραπάνω δείχνουν ὅτι ὁ Κύριλλος, ἀποδεχόμενος πλήρως τὴν ἱστορικότητα τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὠφέλειά τους ὅπως αὐτὰ εἶναι διατυπωμένα, θεωρεῖ βῆμα σημαντικότερο τὸ νὰ ἐφαρμόσει καὶ τὴν πνευματικὴν θεωρία, τὸ νὰ ἐπισημάνει δηλαδή τὸν «κεκρυμμένον» νοῦ. Ἄρα ἡ ἐρμηνευτικὴ του τακτικὴ ἐπιβάλλει τὴν ἐκκίνηση ἀπὸ τὴν «ἱστορία» καὶ τὴν ἀναγωγὴ στὴν πνευματικὴ θεωρία. Καὶ οἱ δύο ἐκτιμῶνται ὡς ἀπαραίτητες, μολοντί εἶναι διαφορετικῶν ἐπιπέδων καὶ ἀσκοῦνται παράλληλα.

«Χρῆναι δὲ τοὺς ἐθέλοντας διατρανοῦν τὰ οὕτως... αἰνιγματῶδη τῶν θεωρημάτων πλάτη διανοίας ὀμματι περιαθρεῖν ἐπειγεσθαι καὶ μάλα εὐφρόνως τοῦτο μὲν τῆς ἱστορίας τὸ ἀκριβές, τοῦτο δὲ τῆς πνευματικῆς θεωρίας τὴν ἀπόδοσιν, ἵνα πανταχόθεν τοῖς ἐντευξομένοις ἐκβαίη τὸ ὠφελοῦν...» (Εἰς Ἑσ. I Προοίμιον: PG 70, 9A).

Τὸ γεγονός ὅτι στὸ ἴδιο χωρίο θεωρεῖ χρήσιμη καὶ τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴν πνευματικὴν θεωρία, σημαίνει ὅτι μὲ τὸν ὄρο «πνευματικὴ» πρέπει νὰ ἐννοήσουμε «ἀναγωγικὴ» ἐρμηνεία γιὰ οἰκοδομητικούς λόγους. Αὐτὴ μοιάζει μὲ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία, ἀλλὰ δὲν εἶναι, διότι ἡ ἀλληγορικὴ παραμερίζει - παραθεωρεῖ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα.

Ἡ ἐρμηνεία τῶν «τύπων» τῆς ΠΔ μόνο μέσω τῆς ΚΔ. Ἡ ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια φωτίζει-φανερώνει τοὺς τύπους

Ὁ Νόμος (ἢ ΠΔ) εἶναι «πνευματικός» καὶ μάλιστα οἱ συγγραφεῖς τοῦ ἔγραψαν με τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (PG 68, 1313A), ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ὁ Νόμος δὲν ἀπέβη –τουλάχιστον γιὰ κάποιες περιπτώσεις– ὠφέλιμη πνευματικὴ τροφή, ὅσο ἔμενε «τύπος καὶ σκιά». Μόνο ὅταν ἐρμηνευότανε στὸ πλαίσιο τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὸν μετέπλατταν σὲ «θεωρίαν». Ὅμως αὐτὴ ἡ μετάπλαση, ἐπομένως ἢ κατανόησή του μετὰ τὰ εὐαγγελικὰ δεδομένα, ἦταν δυνατὴ μόνο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ΚΔ καὶ δὴ ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ μετὰ.

«Ὅτι γὰρ πνευματικὸς ὁ νόμος καί, ὅσον μὲν ἦκεν εἰς σκιὰν καὶ τύπους, οἶονεὶ πως οὐκ ἐδώδιμος, οὔτε μὴν ἀναγκαῖος εἰς πνευματικὴν ἂν γένοιτο τροφήν, ἔσται δὲ τοιοῦτος, εἰ γοῦν μεταπλάττειτο πρὸς θεωρίαν εὐαγγελικὴν καὶ εἰς τὸ Χριστοῦ μυστήριον...» (Περὶ ἀληθοῦς λατρείας, VIII: PG 68, 585C).

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ἀλεξανδρινοῦ Ὁριγένη, ὁ νεώτερος ἀλεξανδρινὸς Κύριλλος κάνει σοβαρὴ τομῆ: ὅλα τὰ παλαιοδιαθηκικὰ γεγονότα δὲν ἔχουν ἀντιστοιχία στὰ καινοδιαθηκικὰ (PG 77, 448D), δὲν συνιστοῦν δηλαδὴ ὅλα τὰ ἱστορούμενα στὴν ΠΔ τύπους τῆς ΚΔ καὶ δὲν ἐπιδέχονται ὅλα τυπολογικὴ καὶ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία. Καὶ ὅσα θεωρήθηκαν τύποι καὶ σκιές στὴν ΠΔ ἀναγνωρίστηκαν ὡς τύποι καὶ σκιές, ὅταν πλέον τὰ προτυπούμενα συνέβησαν, ὅταν τὰ ἔμμεσα ἢ ἄμεσα προφητευθέντα ἔγιναν ἱστορία. Δηλαδὴ τὰ καινοδιαθηκικὰ ἢ ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα ἔγιναν ἡ ἐρμηνευτικὴ κλεῖδα, τὸ φῶς ἐκεῖνο ποὺ κατέδειξε κάποια παλαιοδιαθηκικὰ ὡς προτυπώσεις καὶ σκιές.

Ὁ ἐρμηνευτὴς Κύριλλος προβαίνει ἀκόμα καὶ σὲ βαθύτερη, ἄκρως θεολογικὴ, τομῆ. Ἐκκινώντας ἀπὸ τὸ προφητικὸ «ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε» (Ἰσ. 7, 9), ἐπισημαίνει ὅτι τῆς γνώσεως καὶ κατανόησεως αὐτῶν ποὺ ἐμπεριέχονται στὴν Γραφὴ προηγεῖται ἡ πίστις. Ἐπομένως, τὸ πρωτεῖο στὴν ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν τύπων ἢ τῶν θεολογικότερων σημείων τῆς Γραφῆς ἀνήκει στὴν πίστις, τὴν ὁποία, βέβαια, ἔχει ἡ Ἐκκλησία. Προϋπόθεση τῆς ἐρμηνείας εἶναι ἡ πίστις.

«Πεπιστευκόσι γὰρ ἤδη καὶ τὸ μαυθάνειν δύνασθαι προπόντως ἀκολουθεῖ» (Εἰς Ἰωάν. IV: PG 73, 576D).

«...ἐπὶ τὸ χρῆναι πιστεῦναι πρὸ τῆς ἐρεῦνης καλεῖ» (Στὸ ἴδιο, PG 73, 577A).

Ἡ ἔρευνα στὴν Γραφή εἶναι ἀπαραίτητη, ἀλλὰ καρποφορεῖ, μπορεῖ ὁ ἐρευνητὴς νὰ ἐπεξηγήσει ὀρθά, μόνο ἐὰν πιστεῦει στὸν ἀποκαλυπτικὸ γενικὰ χαρακτήρα τῆς Γραφῆς καὶ στὶς ἀλήθειες ποὺ ἐκεῖ δηλώνονται.

Εἶναι φανερό, πὼς οἱ παραπάνω διαπιστώσεις τοῦ Κυρίλλου, ποὺ συνιστοῦν καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴ του τακτικὴ, ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀλληγορίας. Καὶ αὐτὸ ἔχει ἀσφαλὲς θεολογικὸ ὑπόβαθρο. Οἱ προτυπώσεις τῆς ΠΔ κατανοοῦνται ὀρθὰ ὡς προτυπώσεις μόνο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ γίνονται ἱστορία, συμβάντα, γεγονότα χειροπιαστά, δηλαδή ἀπὸ τὴν ΚΔ καὶ τὴν Πεντηκοστή. Προηγεῖται ἡ γνώση καὶ ἡ ἀποδοχὴ διὰ πίστεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς ΚΔ καὶ κατόπιν ἀναγνωρίζονται οἱ προτυπώσεις τους. Στὴν ἱερὴ αὐτὴ διαδικασία χρειάζεται ἱστορικὴ γνώση καὶ φωτισμὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνῶ φαίνεται περιττὴ μία προσπάθεια ἀλληγορήσεως. Π.χ., μόνο διότι συνέβη τὸ γεγονὸς τῆς τριήμερης θανῆς καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, κατανοοῦμε ὡς προτύπωση τὴν τριήμερη παραμονὴ τοῦ Ἰωῶνᾶ στὴν κοιλία τοῦ κήτους. Καὶ μόνο διότι συνέβη ἡ σταύρωση τοῦ Κυρίου, κατανοοῦμε τὶς σχετικὲς προτυπώσεις στὴν ΠΔ (ὑψωση τοῦ ὄφρεως ἀπὸ τὸν Μωϋσῆ κ.ἄ).

Ὁ Ἰουδαῖος φιλόσοφος Φίλωνας, ποὺ ἔδρασε στὰ χρόνια τοῦ Κυρίου καὶ εἰσήγαγε τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῆς ΠΔ, ἔγραφε κι ἐρμήνευε ἐρήμην τῶν γεγονότων τῆς ΚΔ, ποὺ φωτίζουν τὶς προτυπώσεις τῆς ΠΔ. Ἔτσι, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ δικαιολογημένο τὸ ἐγχείρημα τοῦ Φίλωνα, νὰ ἐφαρμόσει ἐλεύθερα καὶ εὐρύτατα ἐρμηνεία ἀλληγορικὴ τῶν ἀνθρωπομορφισμῶν καὶ τῶν κατὰ τὴν γνώμην του προτυπώσεων τῆς ΠΔ.

Γιὰ τὸν χριστιανὸ ἐρμηνευτὴ ὅμως τῆς ΠΔ ἓνα τέτοιο ἐγχείρημα φαίνεται νὰ χάνει γενικὰ τὸν λόγο του, ἐφόσον ἡ ἐρμηνεία τῶν προτυπώσεων δὲν ἀποτελεῖ ἀγώνισμα διανοητικὸ, ἀλλὰ φανέρωση μέσῳ τῶν ἀποκαλυφθέντων καὶ συμβάντων στὴν ΚΔ καὶ τὴν Ἐκκλησία. Ὁ χριστιανὸς ἐρμηνευτὴς δὲν προσπαθεῖ νὰ ἐπινοήσῃ, μὲ τὰ δεδομένα ἔστω τῆς ΠΔ, ἔννοιες καὶ ἀλήθειες. Προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ ὀρθόδοξα τὰ γεγονότα τῆς ΚΔ καὶ μετὰ νὰ τὰ συνδέσῃ θεολογικὰ μὲ προτυπώσεις τους στὴν ΠΔ, ὥστε νὰ κατανοηθεῖ ἀκριβέστερα ἡ σχέση τῶν δύο Διαθηκῶν, ἡ πρώτη ὡς «προγύμνασμα» καὶ προτύπωση, ἡ δευτέρη ὡς ἐκπλήρωση καὶ κορύφωση.

Ἔτσι μόνο κατανοεῖται τὸ ἐνιαῖο τῆς θείας οἰκονομίας, τὸ σταδιακὰ ἐκτυλιγμένο ἔργο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Περιττὸ νὰ σημειώσουμε, ὅτι ἡ διὰ τῶν γεγονότων τῆς ΚΔ κατανόηση τῶν τύπων-γεγονότων τῆς ΠΔ λειτουργεῖ καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Κύριλλο καὶ ἀπο-

λογητικά, δείχνει δηλαδή τὴν προπαρασκευαστικὴ θεοπνευστία τῆς ΠΔ καὶ τὴν πλήρη θεοπνευστία τῆς ΚΔ.

Ὁ Κύριλλος θεωρεῖ αὐτονόητο γεγονός τὴν ἀναγνώριση τυπολογικῆς σημασίας σὲ λόγους, γεγονότα καὶ εἰκόνες τῆς ΠΔ μόνο μὲ τὸ φῶς-ἀποκάλυψη τῆς ΚΔ (PG 69, 673C). Ὑπογραμμίζει σχετικὰ καὶ τὴν «παχύτητα» «διανοίας» τῶν Ἰουδαίων, ἔνεκα τῆς ὁποίας μπορούσαν νὰ κατανοήσουν ἔξωτερικά μόνο καὶ ὀφθαλμοφανῆ στοιχεῖα τῆς ΠΔ, ὅ,τι δήλωνε τὸ γράμμα, τὴν «πρόχειρον» ἔννοια. Ὅχι ὅ,τι ἔκρυβε τὸ γράμμα, δηλαδή τὸ «ἀληθὲς πρόσωπον τῶν νοημάτων». Τοῦτο κατορθώνουν νὰ γνωρίσουν μόνο οἱ ἐν Χριστῷ, αὐτοὶ ποὺ «κατοπτρίζονται» ἀποκαλυπτικὰ τὴν δόξα τοῦ Κυρίου, ποὺ ἔχουν τὴν ἀποκάλυψη καὶ τὸν φωτισμό. Ἡ φωτίζουσα ἀποκάλυψη ἱκανώνει τὸν πιστὸ νὰ ἀναγνωρίζει τὴν κρυπτόμενη ἀλήθεια στοὺς τύπους-σημασίες τῆς ΠΔ ὅπως μέσα ἀπὸ κάτοπτρο φωτεινὸ. Οἱ τύποι γίνονται τότε κάτοπτρο τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ μόνο γι' αὐτὸν ποὺ βιώνει τὴν ἀποκάλυψη. Αὐτὸς μόνο, μὲ τὸ φῶς ποὺ ἔχει, μεταπλάττει συμβατικὰς εἰκόνες-λόγους σὲ τύπους σημαντικοὺς τῆς ἀλήθειας.

«Ταῖς γὰρ Ἰουδαίων διανοίαις παχυτέραις οὖσαις ἔτι οἰστὰ (= αὐτὰ ποὺ μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν-νοήσουν) μὲν πως ἦν τὰ ἔξωφανῆ τοῦ νόμου, φημὶ δὲ δὴ πάλιν τὰ διὰ μόνου τοῦ γράμματος ἀφόρητα δέ... παντελῶς τὰ ἔσω κεκρυμμένα. Καὶ ἴν' οὕτως εἴπωμεν τὸ τῶν νοημάτων πρόσωπον ἀληθές... "Ἡμεῖς δὲ δὴ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ", φησὶν, "τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζομενοι" (Β' Κορ. 3,14·15·18)... "Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν ἐσόπτρῳ βλέποντες εἰκόνα καὶ τύπον τοῦ ἀληθοῦς καὶ οὐκ αὐτὸ ποὺ τὸ ἀληθὲς ἐγκαταθήσειαν ἄν, κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον οἱ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ κάλλος ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν, καθάπερ ἐσόπτρῳ τῷ νόμῳ χρώμενοι, κατορθώσειαν ἄν ὡς ἄριστα τὸ ποθούμενον. Τὴν γὰρ αὐτὴν τῶν πραγμάτων εἰκόνα μεταπλάττοντες εἰς ἀλήθειαν, εἴσονται καθαρῶς τὸ ὅτι μάλιστα δοκοῦν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ» (Περὶ τῆς ἀληθοῦς λατρείας I: PG 68, 141BC).

Ἐνδεικτικὰ, ἀναφέρουμε ἀναγνώριση τυπολογικῆς σημασίας σὲ γεγονότα-εἰκόνες τῆς ΠΔ μέσω τῶν γεγονότων τῆς ΚΔ. Ἡ ράβδος, τὴν ὁποία μ' ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ὁ Μωϋσῆς ἔριξε στὴν γῆ καὶ ἔγινε φίδι ἀλλὰ πάλι ἔγινε ράβδος (Ἔξ. 4,2-4), σημαίνει τὴν ἔλευση στὸν κόσμον τοῦ θείου Λόγου.

«Τὸ γὰρ ἀληθὲς σημεῖον (= τῆς ράβδου ποὺ ἔγινε φίδι)... ἡ τοῦ Λόγου ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καταφοίτησις, ἡ διὰ τῆς ράβδου τῆς εἰς γῆν πεσοῦσης σημαίνεται. ...Ράβδῳ παρεικάζει τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον φύντα ἢ θεόπνευστος Γραφή...» (Γλαφυρὰ εἰς Ἐξοδον, II: PG 69, 469C).

Δένδρα ἢ φυτὰ δυνατὸ νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς τύποι μετὰ τὴν εὐρύτατη ἔννοια. Ἐτσι, στὸ Ἦσ. 41,49 ἡ κέδρος προτυπώνει τὴν ἐλπίδα τῶν πιστῶν στὴν ἀφθαρσία, ἐνῶ ἡ πυξὸς τὴν σύνεση τῶν ἐν Χριστῷ καὶ ἡ μύρτος τὸ εὐσομο τοῦ ἁγιασμοῦ (PG 69, 373CD).

Ἐπίσης στὰ ὕδατα, ποὺ ἔδωσαν οἱ νεφέλες τοῦ Ψαλμ. 76, 18, βλέπει «τὰ πλήθη» τῶν πιστῶν ποὺ συγκροτοῦν τὴν Ἐκκλησία (PG 1192D-1193A). Ἐδῶ μάλιστα χαρακτηρίζει τὴν παρομοίωση ὡς «τροπολογία», ἐνῶ, ἐρμηνεύοντας τὸ Ζαχ. 1, 2 (PG 72, 177B), χαρακτηρίζει «μεταφορὰν» τὴν παρομοίωση («ἀπεικάζει») τοῦ ὄρου Λίβανος μετὰ τὴν χώρα τῶν Ἰουδαίων, τὴν ὁποία λεηλάτησαν οἱ Ῥωμαῖοι. Καὶ τὰ καιόμενα δέντρα (πεῦκα καὶ δρυς) ἐρμηνεύει μεταφορικὰ ὡς τοὺς κατοίκους, ποὺ θὰ ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους (PG 72, 177B). Οἱ ὄροι τοῦ Κυρίλλου «τροπολογία» καὶ «ἐκ μεταφορᾶς ὁ λόγος» προδίδουν μᾶλλον τὴν ἐλευθερία, ποὺ αἰσθάνεται στὸ νὰ προχωρεῖ σὲ διεύρυνση τῶν μερῶν τῆς ΠΔ, ὅπου μπορεῖ νὰ δοκιμάζει χαλαρὴ τυπολόγηση, χάριν ὁμοῦ οἰκοδομητικῶν σκοπῶν.

Στὴν Ε' πασχάλια Ὁμιλία του (PG 77, 484C-485A), ἐρμηνεύοντας τυπολογικὰ τὰ ὀνόματα Σάρρα, Ἄγαρ καὶ Ἰσαάκ, ἐπισημαίνει ὅτι τμήματα τῆς ΠΔ δὲν προσφέρονται γιὰ ἐρμηνεῖα τυπολογικὴ, ἐνῶ «κατὰ γὰρ τῶν ἐνδεχομένων οἱ τῶν ἀλληγοριῶν εἰσβαίνουσι τρόποι». Ὁ ὄρος «ἀλληγορίας τρόπος» εἶναι τὸ σημεῖο τοῦτο κάπως δυσνόητος, ἀλλὰ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου τὸν διευκρινίζει, νομίζουμε. Προσάγει, δηλαδή, ὡς παράδειγμα «τρόπου ἀλληγορίας» τὴν συχνὴ παρομοίωση τοῦ δίκαιου ἀνθρώπου μετὰ τὸ πρῶο πρόβατο («ἐπεὶ καὶ προβάτω μὲν πολλάκις ὁ δίκαιος παρεικάζεται, διὰ τὴν ἐνοῦσαν τῷ ζῶω πραότητα»). Ἡ παρομοίωση ὁμοῦ δὲν ταυτίζεται μετὰ τὴν ἀλληγορία ὡς μέθοδος, ἡ ὁποία προϋποθέτει ἔννοιες καὶ δὴ ὑπερβατικές. Ἄφου, ὅπως φαίνεται, ὁ Κύριλλος τὸν ὄρο ἀλληγορία ἐφαρμόζει καὶ στὰ προηγούμενα τοῦ κειμένου τοῦ πρόσωπα, δηλαδή τὴν Σάρρα, τὴν Ἄγαρ καὶ τὸν Ἰσαάκ, τότε χρησιμοποιεῖ ἐδῶ τὴν λέξη ἀλληγορία ἀντὶ τῆς λέξεως τύπος, κάτι ποὺ εἶναι τελείως σπάνια περίπτωση. Αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει καὶ σὲ χωρίο τῆς ἴδιας Ὁμιλίας (PG 77, 481B), λέγοντας ὅτι ἡ Σάρρα καὶ ἡ Ἄγαρ «ἀλληγοροῦμεναι» εἶναι οἱ δύο Διαθήκες (Π καὶ Κ), προφανῶς διότι ἐπρόκειτο γιὰ ὄρο πολὺ κοινὸ τότε στὸ περιρρέον πνευματικὸ περιβάλλον καὶ διό-

τι τὸν χρησιμοποίησε ὁ Παῦλος (Γαλ. 4.24).

Στὴν πρώτη πασχάλια Ὁμιλία τοῦ (II: PG 77, 408C) ἐπισημαίνει καὶ ἄλλη, παρόμοια μὲ τὴν προηγούμενη, παρομοίωση, ὀνομάζοντας «*τροπικῶς*» τὸν Σατανᾶ σελήνη. Ἐπειδὴ κι ἐδῶ πρόκειται πάλι γιὰ παρομοίωση ἀπλή, σημαίνει ὅτι ὁ Κύριλλος χρησιμοποιοῦει τοὺς ὄρους *ἀλληγορία* καὶ *τροπικῶς* γιὰ νὰ δηλώσει ἀναγωγή καὶ μεταφορὰ ἢ παράδειγμα γιὰ τὶς ἀνάγκες περισσότερο τοῦ οἰκοδομητικοῦ κηρύγματος. Ἄλλωστε, εἶπαμε καὶ θὰ δοῦμε ἀμέσως πάλι, ὁ Κύριλλος αἰσθάνεται μεγάλη ἐλευθερία στὴν τυπολόγηση καὶ τὴν μεταφορὰ, ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκειται γιὰ πασίγνωστες προτυπώσεις τῆς ΠΔ.

Ἡ μὴ ἀποκλειστικότητα τῶν τυπολογήσεων - Αὐτὲς δὲν ἐπιρρεάζουν τὴν ἀλήθεια

Γνωρίζει πολὺ καλὰ ὁ Κύριλλος ὅτι ὅλοι κατανοοῦσαν καὶ ἐρμήνευαν τὴν Σάρρα καὶ τὴν Ἄγαρ ὡς τύπους τῶν δύο *Διαθηκῶν*, ἐνῶ τὸ ὄρος Σινᾶ ὡς τύπο τῆς «*νῦν Ἱερουσαλήμ*». Πρόκειται γιὰ τυπολόγηση, τὴν ὁποία ὀνομάζει «*ἀλληγορίαν*». Νομίζουμε ὅτι κάνει τοῦτο ἄνετα, διότι ἐδῶ πρόκειται γιὰ τυπολογία καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἄνευ ὀρίων καθαυτὴ ἀλληγορικὴ μέθοδο τῶν Ἑλλήνων ἢ τοῦ Ὁριγένη. Τὰ παραπάνω πρόσωπα εἶναι τύποι, τοὺς ὁποίους ἐρμηνεύει ἔτσι ὁ Παῦλος (Γαλ. 4.22-26) καὶ παραταῦτα ὁ Κύριλλος φρονεῖ ὅτι μπορεῖ νὰ διευρύνει τὴν τυπολόγηση, νὰ προσφέρει καὶ νέα ἐρμηνεία. Δέχεται, βέβαια, τὴν τυπολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ Παύλου, ἀλλὰ θεωρεῖ πὼς ἡ εὐρύτητα τῆς Γραφῆς τοῦ παρέχει τὴν δυνατότητα ν' ἀναζητήσει καὶ νὰ βρεῖ καὶ ἄλλες «*ἐννοιες*» στοὺς ἴδιους τύπους τῆς ΠΔ. Οἱ νέες ἐννοιες δὲν ἀναιροῦν αὐτὲς ποὺ ὑπέδειξε ὁ Παῦλος, οὔτε θὰ εἶναι καλύτερες. Θὰ εἶναι εἶδος γυμνασίας, κάτι ποὺ δὲν ἐμποδίζεται.

«Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἄβραάμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρης... Ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρης ἐξ ἐπαγγελίας. Αἴτινες ἔτι ἀλληγοροῦμεναι. Αὗται γὰρ εἰσι δύο Διαθῆκαι... Τὸ δὲ Σινᾶ ὄρος... συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ... Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρη ἐστίν, ἣτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν (Γαλ. 4.22-26). Ἐγώ... καίτοι σφόδρα θαυμάζειν ἔχων –καὶ μάλα εἰκότως– τῆς ἀλληγορίας τὴν δύναμιν, χρῆναι δεῖν ὑπολαμβάνω, πλατείας οὔσης τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἐτέρας τοῖς ὀρθῶς εἰρημένους προσευρί-

σκειν έννοίας. Ούχ ώς έχων τι κάλλιον είπειν (...ώς οίεσθαι τι μείζον ή άμεινον δύνασθαι νοεΐν, ών ό της άληθείας, κήρυξ [= ό Παύλος] έπεσημήνατο). Έπειδή δέ τό γυμνάζεσθαι κωλύον ούδέν, φέρε δή και φυσικωτέρας τοΐς θεωρήμασιν έπεισκυλλοϋντες έννοίας... τήν είκόνα καταποικίλλοντες δια τών αυτών χαρακτηριστων έπί τό ίσον σχήμα της άλληγορίας έξηλλαγμένως έξχώμεθα» (Όμιλία Ε' γ: PG 77, 481BCD).

Έκεΐνα τά όποΐα προσφέρει ό Κύριλλος «άλληγορώντας» είναι σκέψεις και προεκτάσεις με άφορητή τά ίδια αυτά πρόσωπα και γεγονότα, είναι είδος άναγωγικής έρμηνείας πάντοτε για οΐκοδομητικούς σκοπούς (PG 77, 481D-489). Πάλι ώς τύπους έκλαμβάνει τά παραπάνω πρόσωπα, άλλ' αυτά γίνονται άφορητή για σειρά εύσεβών σκέψεων και για άπολογητική. Μάλιστα, θεωρεί άληθινό γεγονός τόν πτωχό Λάζαρο και τόν πλούσιο της γνωστής παραβολής (Λουκ. 16, 19-31), όπου ό πλούσιος μετά τόν θάνατό του πήγε στην κόλαση και ό Λάζαρος στον παράδεισο (PG 72, 821CD).

Άνάλογη πρόθεση του Κυρίλλου συναντάμε και σε βιβλικά πρόσωπα της ΚΔ. Πρόκειται π.χ. για τις άδελφές του Λαζάρου Μάρθα και Μαρία. Αυτές έρμηνεύονται συνήθως ώς τύπος της «πρακτικής άρετής» και της «πνευματικής θεωρίας» ή της ΠΔ και της ΚΔ ή, κατ' άλλους, της Συναγωγής και της «έξ έθνών Έκκλησίας». Ό ίδιος, μάλιστα, θεωρεί ότι ή «ίστορία» (της Μαρίας) μπορεί να μεταπλασθεί σε «πνευματικήν θεωρίαν», να κατανοηθεί δηλαδή ώς σημαίνουσα τήν «τράπεζαν» του Σωτήρα, έπομένως τήν θεία Εύχαριστία.

«Δυνατόν δέ προς θεωρίαν τόν λόγον, ίνα τήν μέν Μάρθαν είπωμεν τήν πρακτικήν άρετήν, τήν δέ Μαρίαν τήν πνευματικήν θεωρίαν, ήτις κατόπιν βαίνει της πρακτικής... Άλλοι τήν Μάρθαν εις τύπον νοούσι της Παλαιάς Γραφής ύπηρετουμένην Χριστώ. Μεταπλαττομένη γάρ ή ίστορία προς θεωρίαν πνευματικήν, τήν του Σωτήρος τράπεζαν συγκροτεί... Άλλοι, τήν Μάρθαν μέν λέγουσι τήν των Ίουδαίων Συναγωγήν... τήν δέ Μαρίαν τήν έξ έθνών Έκκλησίαν...» (Είς Ίωάν. VII-VIII: PG 74, 73CD).

Τό σημαντικό στά δύο τελευταία έκτενή χωρία –και περισσότερο στο δεύτερο– είναι ότι ό Κύριλλος άφενός δέν παραθεωρεί τά ιστορικά δεδομένα και άφετέρου, χωρίς ν' άρνείται τις ήδη γνωστές τυπολογήσεις βιβλικών προσώπων και γεγονότων, θεωρεί θεμιτή και δυνατή τήν αναζήτηση και

ἄλλων «ἐννοιῶν» ἢ τυπολογήσεων. Ἐπομένως, ἡ δυνατότητα αὐτὴ ἀφαιρεῖ τὴν ἀποκλειστικότητα μιᾶς καὶ μόνης τυπολογήσεως, ἀκόμα καὶ ὅταν αὐτὴ ὀφείλεται - ἀνάγεται στὸν Ἀπόστολο Παῦλο. Σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἀπορρίπτει ἀναγωγικὲς ἐρμηνεῖες προγενεστέρων του καὶ συγχρόνων του. Π.χ. διαφωνεῖ μὲ τὶς ἐρμηνεῖες τῆς *παραβολῆς* τοῦ Ἀσώτου καὶ προτείνει δική του (PG 72, 804). Ἐπίσης διαφωνεῖ καὶ μὲ τὴν ἐρμηνεία τῆς *παραβολῆς* τοῦ Κριτῆ καὶ τῆς Χήρας ἀπὸ κάποιους, οἱ ὅποιοι ἐρμηνεύουν «*τολμηρῶς καὶ φεύλως*» (II: PG 72, 852D).

Παρατηροῦμε ὁμως κατὰ ἀκόμα σημαντικότερο, ὅτι καὶ στὴν περίπτωση τῶν παλαιοδιαθηκικῶν προσώπων-γεγονότων καὶ στὴν περίπτωση τῶν καινοδιαθηκικῶν οἱ περισσότερες τῆς μιᾶς τυπολογήσεις-ἐρμηνεῖες δὲν ἀναφέρονται ἄμεσα στὴν ἄκτιστη ἀλήθεια, δηλαδὴ στὸ εἶναι τῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος. Γι' αὐτό, δὲν ἐπηρεάζουν καὶ δὲν ἀλλάζουν τὴν θεολογικὴ πίστη τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τὸ ἔργο τῆς γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Δηλαδὴ δὲν ἐπηρεάζουν ἄμεσα τὴν θεολογία, ἐνῶ εἶναι ἄλλοτε περισσότερο καὶ ἄλλοτε λιγότερο ἐπιτυχεῖς ἀναγωγικὲς-ἐπαγωγικὲς σκέψεις πρὸς οἰκοδομὴ, εἶναι «*μεταφορὰ*» εὐπρόσδεκτη καὶ εὐσεβῆς ἀπὸ γεγονότα ἱστορικὰ σὲ καταστάσεις τοῦ χριστιανικοῦ πνευματικοῦ βίου. Τέλος, γίνεται προφανὲς μὲ τὶς παραπάνω ἐπισημάνσεις, ὅπου ὁδηγοῦν τὰ κείμενα τοῦ Κυρίλλου, ὅτι γενικὰ ἡ τυπολογία καὶ πολὺ περισσότερο ἡ ἀλληγορία, πού βέβαια τοποθετοῦνται σὲ διαφορετικὸ ἐπίπεδο, πρέπει νὰ κατανηθοῦν ὡς «*πνευματικὴ*» καὶ «*ἀναγωγικὴ ἐρμηνεία*» χάριν οἰκοδομητικῶν κυρίως σκοπῶν.

Ἡ σχετικότητα στὴν ἐρμηνεία τῶν βιβλικῶν τύπων, πού ἄλλωστε γίνεται κυρίως γιὰ οἰκοδομητικούς λόγους, δὲν ἐκτείνεται στὶς καθαρὰ προφητείες. Αὐτὲς ἀφοροῦν ἄμεσα τὴν θεία ἀλήθεια καὶ ἐρμηνεύονται μέσῳ τῶν γεγονότων τῆς ΚΔ μονοσήμαντα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἔτσι π.χ. συμβαίνει μὲ τὴν προφητεία γιὰ τὴν ἐκ Παρθένου γέννηση τοῦ Χριστοῦ, πού θὰ λάβει τὸ ὄνομα Ἑμμανουὴλ (Ἦσ. 7, 14 καὶ Ματθ. 1, 21-23 ἢ Λουκ. 1, 31. Βλ. π.χ. ἀναλύσεις τῆς προφητείας εἰς PG 70, 1036D-1037D· PG 72, 96C καὶ 496C· PG 76, 177D· PG 305C καὶ 1005C).

Τύπους-εἰκόνες ἔχουμε καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη

Εἶναι συνήθεια πολὺ παλαιὰ νὰ ἐρευνῶνται οἱ τύποι καὶ οἱ εἰκόνες ὡς προτυπώσεις καὶ ἐξεικονίσεις μόνο στὴν ΠΔ. Ὁ ἐρμηνευτὴς Κύριλλος, πού εἶναι συνειδητὰ καὶ μὲ συνέπεια ρεαλιστῆς θεολόγος, ἐπισημαίνα μὲ σα-

φήνεια τὸ γεγονός ὅτι στὴν *ΚΔ* ἔχουμε πλῆθος τύπων καὶ εἰκόνων (π.χ. *Λουκᾶ* 10, 30 ἐξ.: *PG* 72, 681B· *Λουκᾶ*, 8, 22 ἐξ.: *PG* 72, 632C), κυρίως ὅταν ὁ καινοδιαθηκικός συγγραφέας ἀναφέρεται σὲ ὄψη τῆς θείας ἀλήθειας. Ἄφοῦ ἡ θεία καὶ ἄκτιστη ἀλήθεια δὲν ἔχει ἀναλογία καὶ ἀντιστοιχία στὴν κτιστὴ ἀνθρώπινη γλῶσσα, ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ συμβατικά ἕνα σχῆμα γλωσσικό, μία εἰκόνα ἐγκόσμιου συμβάντος ὡς τύπο γιὰ νὰ δηλώσει τὴν ἀλήθεια.

«“Ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς” (*Ἰωάν.* 1,18), ἵνα νοῆται καὶ Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ, φυσικῶς, ἀντὶ τῆς οὐσίας τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς εἰπών, ὡς ἐκ παραδείγματος σωματικοῦ. Τύποι γὰρ εἰσὶ πῶς τῶν νοητῶν τὰ ἐμφανεστερα καὶ χειραγωγεῖ πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ ἐν ἡμῖν. Λαμβάνεται δὲ πολλάκις ὡς ἐν εἰκόνας τάξει τὰ σωματικά καὶ λεπτοτέρων ἡμῖν θεωρημάτων εἰσφέρει τὴν κατάληψιν, εἰ καὶ οὕτω νοεῖται κατὰ καιρὸν οἰκτεῖον...» (*Εἰς Ἰωάν.* I: *PG* 73, 181D).

Ὁ καινοδιαθηκικός συγγραφέας ἀναγκάζεται νὰ χρησιμοποιεῖ τύπους-εἰκόνες, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν συνείδηση ὅτι τυπολογεῖ-προτυπώνει, ὅπως ἐκεῖνος τῆς *ΠΔ*. Καὶ ὁ ἐρμηνευτὴς ἐπίσης δὲν ἀσκεῖ τυπολογικὴ ἐρμηνεία, τὴν ὁποία ἀσκεῖ στὴν *ΠΔ*. Ἐδῶ, οἱ τύποι-εἰκόνες τῆς *ΚΔ* δὲν εἶναι σκιᾶς τῆς ἀκτιστῆς ἀλήθειας ποὺ κάποτε θὰ φανερωθεῖ, δὲν εἶναι προπαντὸς πρόρρηση, ἀλλὰ δήλωση ἀπλή, σημειο συμβατικό, τῆς ἀκτιστῆς ἀλήθειας. Ὁ συγγραφέας ἐδῶ, ἔχοντας βιωματικὴ ἐξ ἀποκαλύψεως ἐμπειρία, γνωρίζει στὸ ἐπιτρεπόμενο μέτρο τὴν ἀλήθεια ποὺ δηλώνει γλωσσικά, ἐνῶ στὴν *ΠΔ* ὁ προφήτης προλέγει-προφητεύει, μὲ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ βέβαια, κάτι ποὺ ἀγνοεῖ ἢ ἔχει γι' αὐτὸ σκιώδη γνώση.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος ὑπογραμμίζει μὲ κάθε εὐκαιρία ὅτι δὲν πρέπει νὰ νοοῦνται οἱ λέξεις τῆς *ΚΔ* κυριολεκτικά, ἀλλὰ καθὼς θέλει ὁ Θεός, «*θεοπρεπῶς*», ὅταν ἀναφέρονται εἰς αὐτόν.

«οὐχ ὡς λέγεται πάντως νοοῦντες τὰ περὶ αὐτῆς (= τῆς θείας φύσεως), ἀλλ' ὡς αὐτῇ πρέπει καὶ βούλεται» (*Εἰς Ἰωάν.* I: *PG* 73, 61C).

«...ὅταν ἀνθρωπίνως τι λέγηται περὶ Θεοῦ, νοεῖσθω θεοπρεπῶς» (*Εἰς Ἰωάν.* I: *PG* 74, 28B).

Ἄπο τίς πολλές ἐπισημάνσεις στήν ΚΔ τύπων-εἰκόνων, τίς ὁποῖες ὁ Κύριλλος ἀναλύει, σημειώσαμε σέ προηγούμενο χωρίο του τόν τύπο-εἰκόνα τοῦ «κόλπου» (Ἰωάν. 1,18). Ὁ τύπος αὐτός, ἐξηγεῖ ὁ Κύριλλος, χρησιμοποιήθηκε ἀπό τόν εὐαγγελιστή «ἀντί» τῆς λέξεως «οὐσία», γιά νά δείξει ὅτι ὁ Υἱός εἶναι φυσικός Υἱός τοῦ Πατέρα, ἔχει τήν οὐσία τοῦ Πατέρα. Βέβαια, ἡ ὁμοουσιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τόν Πατέρα εἶναι ἄλλης τάξεως, τελείως διαφορετική ἀπό αὐτήν πού ἰσχύει στήν κτιστή φύση, τὰ μέτρα τῆς ὁποίας (κόλπος, οὐσία, φυσικός υἱός) χρησιμοποιοῦνται ἀναγκαστικά γιά νά δηλώσουν αὐτό πού συμβαίνει στήν ἀκτιστή φύση καί συγκεκριμένα στήν σχέση Υἱοῦ πρὸς τόν Πατέρα. Οἱ λέξεις αὐτές ἀποτελοῦν κώδικες-κλειδιά-σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπινόησαν οἱ ἄνθρωποι γιά νά δηλώνουν γεγονότα πού συμβαίνουν στόν κόσμον καί τὰ ὁποῖα γνωρίζουν ὅλοι. Οἱ κώδικες ὁμως αὐτοὶ δέν ἰσχύουν γιά τήν ἀκτιστή ἀλήθεια, διότι τὰ συμβαίνοντα ἐκεῖ εἶναι ἄλλης τάξεως, ὄπως ἄλλα. Τὸ ἴδιο κάνει καί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὅταν θέλει νά ἐξηγήσει στοὺς ἀνθρώπους ποία εἶναι ἡ σημασία καί ἡ λειτουργία τοῦ ἰδίου γιά τοὺς ἀνθρώπους, προκειμένου αὐτοὶ νά γνωρίσουν τήν ἀλήθεια καί νά μετάσχουν στήν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἔτσι π.χ., αὐτο-χαρακτηρίζεται «θύρα», ἀπὸ τὴν ὁποία πρέπει νά εἰσέλθουν οἱ πιστοί, ὅπως ἐπίσης καί «ποιμὴν» ἢ «ἄρτος». Φυσικά, οὔτε θύρα οὔτε ποιμὴν οὔτε ἄρτος εἶναι Θεάνθρωπος. Μὲ τίς καθημερινές καί γνωστές λέξεις-τύπους ἤθελε νά δείξει ἄλλη πραγματικότητα, ὅπως ὀρθά ἐξηγεῖ ὁ Κύριλλος.

«Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα» (Ἰωάν. 10,9)... Ἄπο τοῦ συμβαίνειν εἰωθότος εἰς θεωρίαν πνευματικὴν καθάπερ ἐξ ἱστορίας διαπλάττει τοῦ λόγου τὸ σχῆμα καὶ μονονουχὶ τὰ ἐν ὀφθαλμοῖς ἠπλωμένα καὶ οὐδὲν ἔχοντα χαλεπὸν εἰς κατάληψιν, εἰκόνα ποιεῖται τῶν ἀφανεστέρων» (Εἰς Ἰωάν. VI: PG 73, 1028C).

Σὲ ἀνάλογες παρατηρήσεις προβαίνει ὁ Κύριλλος μὲ ἀφορμὴ τοὺς κυριακοὺς λόγους, ὅτι μόνο ὁ Υἱός εἶδε-γνωρίζει τόν Πατέρα (Ἰωάν. 14, 8-9· 4,46). Ἐπειδὴ Πατέρας καί Υἱός ἀποτελοῦν ἀκτιστή ἀλήθεια, γνωρίζουμε οἱ ἄνθρωποι τὴν ὑπαρξή τους, ἀλλὰ δέν γνωρίζουμε τὸν τρόπο πού ὁ Υἱός γνωρίζει τόν Πατέρα, οὔτε ἡ γλῶσσα μας ἔχει τὴ δυνατότητα νά τὸ εἰπεῖ. Αὐτὸ πού γιά τόν Πατέρα καί τόν Υἱὸ δηλώνεται μὲ τὸ γλωσσικὸ σχῆμα «ὄρῶ» ἢ «γνωρίζω» εἶναι πραγματικότητα, ἀλλὰ πρέπει νά νοηθεῖ «θεοπρεπῶς», διαφορετικά ἀπὸ αὐτὸ πού δηλώνει τὸ «ὄρῶ» - «γνωρίζω» ὡς κώδικας-κλειδί γιά τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα.

«Τὸ δὲ ὅπως ἢ κατὰ τίνα τρόπον ἢ αὐτὸς θεωρήσει τὸν Πατέρα ἢ αὐτὸν πάλιν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὀφθήσεται, τῆς μὲν ἡμετέρας γλώττης οὐκ ἔργον εἰπεῖν· νοητέον δ' οὖν ὁμῶς θεοπρεπῶς»
(*Εἰς Ἰωάν. IV: PG 73, 560 A*).

Διαφορετική ἢ λειτουργία τῶν τύπων τῆς ΚΔ καὶ τῆς ΠΔ

Εἶναι φανερό πὼς οἱ τύποι στὴν ΚΔ ἔχουνε λειτουργικότητα διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἔχουνε στὴν ΠΔ. Ἐκεῖ, ἢ πλειονότητα τῶν τύπων προβάλλεται ὡς ὑπόσχεση, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ πεισθοῦν (αἰῶνες ἀργότερα) οἱ ἄνθρωποι ὅτι αὐτὰ ποὺ βλέπουνε νὰ συμβαίνουν στὴν ἐποχὴ τῆς ΚΔ (ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας) προφητεύθηκαν καὶ ἄρα εἶναι γεγονότα ἀπὸ τὸν Θεό. Οἱ τύποι μάλιστα στὴν ΠΔ παρουσιάσθηκαν ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι ἀναγνωρίσιμοι μὲ εὐκολία ἀπὸ τοὺς καλῆς θελήσεως ἀποδέκτες τῆς ΚΔ. Τώρα, στὴν ΚΔ ἔχουμε τύπους, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ νοηθοῦν ἄμεσα καὶ «θεοπρεπῶς». Πρέπει ὄχι μόνο νὰ γίνουν ἀποδεκτοὶ ὡς θεῖα σημάδια καὶ ἐντολές, ἀλλὰ οἱ χριστιανοὶ πρέπει νὰ βιώσουνε προσωπικὰ τὴν ἀλήθεια ποὺ δηλώνουν οἱ τύποι καὶ νὰ μετὰσχουνε εἰς αὐτὴν. Οἱ τύποι τώρα δὲν ἀποτελοῦν ἀπλὴ ὑπόσχεση, οὔτε προβλήθηκαν στὰ χρόνια τῆς ΚΔ γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν κάποτε. Ὑπάρχουν, βέβαια, ὑποσχέσεις, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ ὑποσχέσεις πληρότητας κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν ἐσχάτων χρόνων. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ μακαριότητα θὰ ἔχει πληρότητα στὰ ἔσχατα, ἀλλὰ σὲ μικρὸ βαθμὸ ἀποτελεῖ καὶ γεγονὸς τῆς ἱστορίας, δηλαδὴ ἀρχίζει ἀπὸ τώρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ζεῖ κάθε ἄνθρωπος. Ἐὰν δὲν ἀρχίσει ἀπὸ ἐδῶ νὰ βιώνει ὁ ἄνθρωπος προσωπικὰ τὴν ἀλήθεια, ποὺ δηλώνει ὁ τύπος τῆς ΚΔ, δὲν θὰ φθάσει στὴν τελειότητα τῆς βασιλείας τῶν ἐσχάτων καιρῶν.

Γιὰ τὴν κατανόηση-ἀναγνώριση τῆς ΠΔ οἱ ἄνθρωποι ἔπρεπε ν' ἀναμένουν ὑπομονητικὰ αἰῶνες τὴν πραγμάτωση τῶν προτυπωμένων γεγονότων. Γιὰ τὴν κατανόηση κανονιστικῶν τύπων (ὅπως ὁ Υἱὸς=θύρα ἢ ἄρτος ἢ ποιμὴν ἢ ἄμπελος) ὁ ἄνθρωπος φωτίζεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐπομένως ἀποκαλύπτεται συνεχῶς, σὲ κάθε πιστό, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὡς λειτουργὸς τῆς σωτηρίας καὶ τῆς λυτρώσεώς του. Ἔχουμε, λοιπόν, τελείως διαφορετικὴ τακτικὴ στὴν θεῖα οἰκονομία. Ὁ Θεὸς ἀλλιῶς δρᾷ στὴν προπαρασκευαστικὴ ἐποχὴ τῆς ΠΔ καὶ ἀλλιῶς στὴν ἐκπληρωτικὴ ἐποχὴ τῆς ΚΔ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν διαφορὰ αὐτὴν ἐπισημαίνει ὁ Κύριλλος καὶ μὲ ἄλλη παρατήρηση. Θεμελιώδης τακτικὴ τῆς θείας οἰκονομίας γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ΠΔ ὑπῆρξε, βέ-

βαια, τὸ προφητεύειν, ἡ προφητεία, τὸ κέντρο τῆς ὁποίας ἐστιαζότανε στὴν προαναγγελία τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ γενικὰ τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ. Ἐφ' ὅτου ὁμοως, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ΚΔ, ἐνανθρώπησε καὶ ἀναστήθηκε ὁ Μονογενὴς Υἱός, ἡ προφητεία δὲν ἔχει λόγο, οὐσιαστικά δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει. Τὸ μόνο ποῦ, σχετικὰ μὲ τὴν τακτικὴ τοῦ προφητεύειν, νομιμοποιεῖται πλέον εἶναι τὸ «διερμηνεύειν», ἡ ἐπεξήγηση, τῶν προφητειῶν τῆς ΙΔ. Στὴν ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχει λόγο ἡ προφητεία.

«Ἐνανθρωπηκός γάρ ἅπαξ τοῦ Μονογενοῦς... καὶ ἐγηγερέμενον... ποίας ἦν ἔτι προφητείας καιρὸς ἢ ποιῶν ἔτι πραγμάτων ἢ προαγόρευσις; Οὐκοῦν τὸ προφητεύειν ἐν τούτοις εἴη ἂν ἔτερον οὐδὲν, πλὴν ὅτι καὶ μόνον τὸ διερμηνεύειν δύνασθαι προφητείας» (Εἰς Α' Κορ.: PG 889C καὶ 892A).

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλύπτει τὴν ἀλήθεια ποὺ δηλώνουν οἱ τύποι

Ὁ Κύριλλος ἐξαρτᾷ τὴν κατανόηση τῶν «λόγων» τῆς Γραφῆς ἀπὸ τὸ ἀποκαλυπτικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀκόμα καὶ τὰ ἱστορούμενα γεγονότα ἢ θαύματα τῆς ΚΔ κρύβουνε μέσα τους «βαθὺν» «λόγον», βαθιὰ καὶ μυστικὴ ἔννοια (PG 73, 964AB). Οἱ λέξεις τῆς Γραφῆς κρύβουνε καὶ κατὰ τὸν Παῦλο (Α' Κορ. 2, 10) τὰ «βάθη τοῦ Θεοῦ», δηλαδή τὴν θεία καὶ ἄκτιστη ἀλήθεια ἢ τὴν βούλησὴ τῆς, ἡ ὁποία καὶ χαρακτηρίζεται «ἀπόθετος γνῶσις». Ἡ λέξις «γνῶσις» προϋποθέτει τὴν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσει τὰ «βάθη» αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ προσφορὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο, γνωρίζοντας τὴν ἀλήθεια, «ἀποκαλύπτει» αὐτὴν σὲ «ψυχές» ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων τὸν «νοῦν» καθιστᾷ «θεῖον». Ἐπομένως, ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ποὺ δέχεται τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας, ὥστε νὰ τὴν γνωρίζει στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ, γίνεται «θεῖος», ἐφόσον θεία εἶναι ἡ ἀποκαλυπτόμενη ἀλήθεια. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μεταφέρει («διαπορθμεύει») στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τὰ «κεκρυμμένα», τὰ δηλούμενα, σκιωδῶς ἀναγκαστικά, κι ἐμβάλλει σ' αὐτὴν τὴν ὀρθὴ «γνῶσιν».

«Εἰδὸς δὲ τὸ Πνεῦμα τὰ ἐν Θεῷ κεκρυμμένα, ταῖς τῶν ἁγίων αὐτὰ διαπορθμεύει ψυχᾶς καὶ ἀπλανῆ καὶ ἀμώμητον αὐταῖς ἐνίησι γνῶσιν» (Εἰς Α' Κορ.: PG 74, 884D).

«Βάθη τοῦ Θεοῦ τῶν ἱερῶν γραμμῶν ἢ κεκρυμμένη καὶ ἀπόθετος γνῶσις, ἦν εἰδὸς τὸ Πνεῦμα ταῖς τῶν ἁγίων ἀποκαλύπτει

ψυχαῖς, θεῖόν τινα νοῦν ἀποφαίνον τὸν ἐν αὐτοῖς» (*Εἰς Α' Κορ.*: PG 774, 865B).

Ταυτίζεται μάλιστα ὁ «*νοῦς Χριστοῦ*», περὶ τοῦ ὁποίου μιλάει ὁ Παῦλος (*Γαλ. 2,16*) καὶ τὸν ὁποῖο ὀφείλει νὰ ἔχει ὁ χριστιανός, μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ «*λαλεῖ*» στοὺς ἁγίους καὶ τοὺς «*ἀποκαλύπτει*» τὰ «*μυστήρια*» τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ θεῖο θέλημα (PG 74, 865D).

Ὁ τονισμὸς τοῦ ρόλου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν κατανόηση τῶν λόγων-τύπων-εἰκόνων τῆς ΚΔ, ἰδιαίτερα παραμερίζει τελείως τὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία καὶ μειώνει τὴν σημασία τῆς ἱστορικοφιλολογικῆς μεθόδου χωρὶς νὰ τὴν ἀρνεῖται ἢ νὰ τὴν θέτει σὲ ἀχρηστία. Αὐτὰ ἰσχύουν γιὰ τὶς περιπτώσεις ὅπου πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ ὁ «*σκοπὸς*» καὶ τὸ «*βάθος*» τῶν λέξεων-τύπων τῆς ΚΔ. Χαρακτηριστικά, ἀφήνει κατὰ μέρος τὶς γνωστὲς ἐρμηνευτικὲς μεθόδους, προκειμένον νὰ κατανοηθεῖ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ βάθος μιᾶς παραβολῆς τοῦ Κυρίου. Αὐτὰ δὲν θὰ τὰ πληροφορηθοῦμε-γνωρίσουμε βοηθούμενοι ἀπὸ τὶς γνωστὲς μεθόδους, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ συνέθεσε καὶ εἶπε τὴν παραβολή, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο.

«Τίς δὲ ἄρα ἐστὶ τῆς παραβολῆς ὁ σκοπὸς καὶ ὅποι ποτὲ βλέπει τῆς παραβολῆς τὸ βάθος, παρ' αὐτοῦ μάθωμεν τοῦ συνθέντος αὐτήν» (*Εἰς Λουκᾶ: PG 72, 625A*).

Μὲ ἀφορμὴ τὸ *Ἰωάν. 6, 69* ὁ ἅγιος Κύριλλος ἀντιμετωπίζει τὸ σχετικὸ μὲ τὰ παραπάνω θέμα τῆς προτεραιότητος τῆς πίστεως ἢ τῆς γνώσεως. Προφανῶς ἔχει ὑπόψη τοῦ τὶς ἀντιλήψεις παραδοσιοκρατῶν κηρῦκων, ποῦ ἀπέτρεπαν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὸ νὰ ἐρευνοῦν τὶς Γραφές, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ὅσα δηλώνουν οἱ Γραφές τὰ δεχόμεστε μὲ τὴν πίστη. Ἀντίθετα πρὸς ἀνάλογες ἀντιλήψεις, οἱ χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἐρευνα, μολονότι «*μετρίως*» μόνον θὰ γνωρίσουνε τὴν ἀλήθεια. Ὅ,τι ἔχει ἀκόμα μεγαλύτερη σημασία εἶναι ἡ ἀποψη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρῶτα πιστεύει (μὲ τὴν θεία χάρη) τὴν ἀλήθεια καὶ ἔπειτα γνωρίζει αὐτήν.

Ἡ χρονικὴ, βέβαια, ἀπόσταση μεταξὺ τοῦ γεγονότος τῆς πίστεως καὶ τοῦ γεγονότος τῆς γνώσεως εἶναι δυσδιάκριτη. Ὁ Κύριλλος θεωρεῖ μόνον ἀναγκαῖο νὰ δείξει τὴν προτεραιότητα τῆς πίστεως ἔναντι τῆς γνώσεως, τῆς θείας χάριτος ἔναντι τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας.

«...οὐκ ἐπέιπερ ἐστὶ πίστει παραδεκτὰ τὰ θειώτερα, διὰ τοῦτο χρὴ πάντως τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐρεῦνης ὀλοκλήρως ἀποφοιτᾶν»

πειρᾶσθαι δὲ μᾶλλον καὶ γοῦν εἰς μετρίαν ἀναβαίνειν γνῶσιν...
 Εὖ δὲ δὴ πάλιν οὐ πρότερον ἐγνωκέναι φασίν, εἶτα πιστεύειν,
 ἀλλὰ προθέντες τὴν πίστιν, δευτέραν τὴν γνῶσιν ἐπάγουσι.
 Μετὰ γὰρ τὴν πίστιν ἢ γνῶσις καὶ οὐ πρὸ τῆς πί-
 στεως...» (*Εἰς Ἰωάν. IV: PG 73, 628D*).

Οἱ «φωνές» περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ἡ κακοδοξία τοῦ Νεστορίου, πού θεμελιώθηκε στὴν ἐσφαλμένη χριστο-
 λογία τοῦ Θεόδωρου Μοψουεστίας, ἀνάγκασε τὸν ἅγιο Κύριλλο νὰ ἐγκύψει,
 λεπτομερέστερα στὸ θέμα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ μάλιστα στὴν
 πραγματικὴ ἀλλὰ ὄχι ἀφομοιωτικὴ ἔνωση τῶν δύο φύσεων. Παράλληλα,
 στὸ πλαίσιο τῆς θεολογικῆς του αὐτῆς προσπάθειας, ἐξήγησε τὴν διάκριση
 καὶ τὴν σχέση τῶν γλωσσικῶν σχημάτων, λόγων-λέξεων, τῆς ΚΔ, πού ἀνα-
 φέρονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Τοὺς λόγους-λέξεις χαρακτηρίζει
 «φωνάς» καὶ τὶς διακρίνει σ' αὐτὲς πού ἀναφέρονται στὴν θεότητά του καὶ
 σ' αὐτὲς πού ἀναφέρονται στὴν ἀνθρωπότητά του. Τὴν διαπίστωση αὐτὴ
 εἶχε κάμει καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκρηξη τοῦ νεστοριανισμοῦ, ὅταν π.χ. ὑπομνη-
 μάτιζε (ἢ ἀπλᾶ σχολίαζε) τὸν *Ψαλμὸ 44*. Ἐκεῖ ὀνομάζει «μικτό» τὸν λόγο
 πού ἀναφέρεται στὸν Σωτῆρα, διότι αὐτὸ ἐπιβάλλει ἡ θεία του φύση καὶ ἡ
 ἀνθρωπότητά του («οἰκονομία»).

«...μικτός ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγος, διὰ τε τὴν φύσιν τῆς
 θεότητος καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως...» (*Εἰς Ψαλμ.:
 PG 69, 1037C*).

Ὁ Νεστόριος χρησιμοποιοῦσε τὴν γενικὰ παραδεκτὴ διάκριση τῶν
 «φωνῶν», γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἄποψή του ὅτι στὸ Χριστὸ οἱ δύο φύσεις προ-
 ὑποθέτουν καὶ δύο πρόσωπα (ἢ δύο ὑποστάσεις); μολονότι αὐτὰ δέχονταν
 κοινὴ προσκύνηση, διότι τὰ δύο πρόσωπα ἀπέληγαν σ' ἓνα. Ὁ Κύριλλος
 διέκρινε ρεαλιστικὰ τὶς «φωνές» σὲ «θεοπρεπεῖς» καὶ σὲ «ταπεινές», ἀλλὰ
 μὲ τὸν θεολογικὸ του ρεαλισμὸ δεχόταν μία ὑπόσταση (ἢ φύση, ὅπως ἔλε-
 γε), ἓνα πρόσωπο, στὸν Χριστό. Καὶ προσέγραφε στὸ ἓνα πρόσωπο καὶ τὶς
 λέξεις πού χαρακτήριζαν τὴν θεότητά του καὶ λέγονταν «θεοπρεπῶς» καὶ
 τὶς λέξεις πού χαρακτήριζαν τὴν (ἔνεκα τῆς κενώσεώς του) ἀνθρώπινη φύ-
 ση του καὶ λέγονταν «ἀνθρωπίνως».

Γλωσσικὰ σχήματα («φωναί»), πού χαρακτηρίζουν ἢ ἀναφέρονται στὴν

θεία φύση τοῦ Χριστοῦ εἶναι π.χ. οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου «*ὁ ἑωρακῶς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα*» (Ἰωάν. 14, 8-9) ἢ «*ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν*» (Ἰωάν. 10, 30). «*Φωναί*» πού ἀναφέρονται στὴν ἀνθρώπινη φύση του εἶναι π.χ. οἱ λόγοι «*νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα*» (Ἰωάν. 8, 40). Ἡ συνεπὴς ἐξέταση τῶν λόγων πού ἀναφέρονται στὸν Χριστὸ εἶναι πολὺ χρήσιμη γιὰ τὸν θεολόγο ἐρμηνευτὴ, διότι τὸν ὀδηγεῖ καὶ στὴν διάκριση τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν ἔνωσή τους στὴν μία ὑπόσταση τοῦ θείου Λόγου, ὁ ὁποῖος δέχθηκε στὸν ἑαυτό του, δηλαδὴ στὴν ὑπόστασή του, καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση.

«*Ἐνὶ τοιγαροῦν προσώπῳ τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις πάσας ἀναθετόν φωνάς, ὑποστάσει μᾶ τῆ τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη (=ἢ σεσαρκωμένου)*» (Ἀπολογητικός τῶν 12 Κεφαλαίων: PG 76, 340BC).

«*Ἴσμεν γάρ, ὅτι οἱ μὲν αὐτῶν (=λόγοι) γεγόνασι θεοπρεπῶς, οἱ δὲ ἀνθρωπίνως. Καὶ οἱ μὲν τῆ ὑπερτάτῃ πρέπουσι δόξῃ, οἱ δὲ εἰσι τοῖς τῆς κενώσεως μέτροις ἀρμοδιώτεροι. Χρῆναι δὲ φαμέν αὐτοὺς οὐ προσώποις δυσί... εἰς ὁ Κύριος... Πάντα τοίνυν ἐστί τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ, τὰ τε θεοπρεπῆ καὶ τὰ ἀνθρώπινα*» (Ἀπολογητικός τῶν 12 Κεφαλαίων: PG 76, 413BC).

Σὲ μεταεφεσιανὸ καὶ σημαντικώτατο κείμενό του ὁ Κύριλλος, στὴν Ἐπιστολὴ (40) πρὸς τὸν Ἀκάκιο Μελιτηνῆς, ὅπου ἐπεξηγεῖ, συνοψίζει κι ἐνίοτε συμπληρώνει τὴν χριστολογία του, διακρίνει καὶ τρίτο εἶδος «*φωνῶν*», λόγων πού ἀναφέρονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ πού ὀφείλει ὁ θεολόγος ἐρμηνευτὴς νὰ διακρίνει. Τὶς φωνές αὐτὲς χαρακτηρίζει «*μέσες*», διότι κατέχουν «*μέσῃ τάξιν*», ἀφοῦ ἀναφέρονται συγχρόνως στὸν Χριστὸ καὶ ὡς Θεὸ καὶ ὡς ἄνθρωπο (PG 77, 196AB). Τέτοια περίπτωση εἶναι οἱ κυριακοὶ λόγοι: «*τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑωρακῶς ἐμέ ἑώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι;*» (Ἰωάν. 14, 9-10). Ἡ διάκριση καὶ τοῦ τρίτου εἶδους «*φωνῶν*», τῶν «*μέσων*», πού ἀφοροῦν συγχρόνως καὶ στὴν θεότητα καὶ στὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, γίνεται κυρίως γιὰ τὴν ὑπογράμμιση τῆς μοναδικῆς ὑποστάσεώς του καὶ πρὸς ἀπόρριψη τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, πού προϋπέθετε δύο ὑποστάσεις στὸν Χριστό, τεχνικὰ ἐνωμένες σ' ἓνα πρόσωπο προσκυνήσεως.

Συνοπτικά

Ὅσα ὁ ἅγιος Κύριλλος ἀναφέρει περὶ «*κεκρυμμένων*» κάτω ἀπὸ τίς λέξεις ἀληθειῶν καὶ περὶ «*θεοπρεποῦς*» κατανοήσεως τύπων ἢ λέξεων τῆς ΚΔ, ἰδιαίτερα προϋποθέτουμε μὲ σαφήνεια τρία θεμελιώδη θεολογικά δεδομένα, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ ἐρμηνευτὴς θεολόγος μας εἶναι ἀπόλυτα βέβαιος.

Πρῶτον: τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐμπνέει, φωτίζει καὶ καθοδηγεῖ τὸν καινοδιαθηκικὸ συγγραφέα στὴν σύνταξη τοῦ *Εὐαγγελίου*, τῆς *Ἐπιστολῆς*, τῆς *Ἱστορίας (Πράξεων)* ἢ τῆς *Ἀποκαλύψεως*. Τὸ ἴδιο Πνεῦμα ὁμως φωτίζει καὶ καθοδηγεῖ καὶ τὸν ἐρμηνευτὴ ὁποιασδήποτε ἐποχῆς. Διαφορὰ φωτισμοῦ στὸν μὲν καὶ στὸν δὲ δὲν ὑπάρχει. Τοῦ πρώτου εἶναι ἀπόλυτη, τοῦ δευτέρου σχετικὴ καὶ μὲ προϋποθέσεις. Συνεπῶς, τὸ κείμενο τοῦ πρώτου εἶναι καθολοκληριαν θεόπνευστο, ἐνῶ στοῦ δευτέρου τὰ κείμενα δυνατὸ νὰ ἐπισημάνουμε παρεκκλίσεις (σφάλματα, κακοδοξίες) καὶ πολλὰ στοιχεῖα συνήθους ἀνθρώπινης σοφίας.

Δεύτερον: ἡ ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας καὶ ἄρα ἡ γνῶση τῆς ἀλήθειας, βασικά, εἶναι ἡ ἴδια στὸν καινοδιαθηκικὸ συγγραφέα καὶ στὸν ἐρμηνευτὴ. Διαφέρει μόνον σὲ βάθος καὶ σὲ εὖρος. Ὁ πρώτος ἀποκτᾷ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος ἐμπειρία-γνῶση τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν δηλώνει μὲ γλωσσικὰ σχήματα καὶ εἰκονες, πού ὡς ἀνθρώπινα δὲν ἔχουν ἀναλογία καὶ ἀντιστοιχία πρὸς τὴν ἄκτιστη ἀλήθεια. Ὁ δεῦτερος (ἐρμηνευτὴς) ἔχει συνείδηση τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποία μὲ ἀναντιστοιχοῦσες πρὸς αὐτὴν λέξεις δηλώνει ὁ καινοδιαθηκικὸς συγγραφέας, εἶναι ἄκτιστη-θεία καὶ παρέχεται φωτιστικὰ-ἀποκαλυπτικὰ μόνον ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Γνωρίζει δηλαδή ὅτι γιὰ νὰ ἔχει ὄντως τὴν ἀλήθεια πού δήλωσε π.χ. ὁ Παῦλος, πρέπει νὰ ἔχει τὴν ἴδια μὲ τὸν Παῦλο ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας, ἀπὸ τὸ ἴδιο Ἅγιον Πνεῦμα, ἐφόσον ἀπὸ μόνες τους οἱ λέξεις τοῦ Παύλου δὲν ὀδηγοῦνε στὴν ἀλήθεια καὶ δὲν τὴν ἀποδεικνύουν. Τὸ βάθος καὶ τὸ εὖρος τῆς ἐμπειρίας τοῦ ἐρμηνευτῆ εἶναι μικρότερα καὶ δευτερογενῆ, ἀλλὰ τὸ εἶδος τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀλήθειας εἶναι τὸ ἴδιο. Διαφορετικά, ἐκεῖνο πού ὡς ἐρμηνεία ἢ θεολογία θὰ προσφέρει ὁ ἐρμηνευτὴς-θεολόγος δὲν θὰ εἶναι γνήσιο, δὲν θὰ μιλάει δηλαδή-γιὰ τὸν ἴδιο Χριστό, γιὰ τὸ ἴδιο Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως ἔζησε τὰ θεῖα πρόσωπα ὁ καινοδιαθηκικὸς συγγραφέας. Τότε, ἀντὶ ὀρθῆς «*δόξας*» καὶ ὀρθοδοξίας, προκύπτει κακοδοξία, αἵρεση. Τὸ ἱερὸ μυστήριον τῆς Ὀρθοδοξίας ἐγκεῖται στὸ ὅτι βιώνουμε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους μέχρι σήμερα τὴν ἴδια ἐμπειρία τῆς ἴδιας ἀλήθειας· ζοῦμε τὸν ἴδιο Χριστὸ διὰ τοῦ ἰδίου ἁγίου Πνεύματος.

Ἡ τραγωδία τῆς αἰρέσεως ἐγκεῖται στὴν ἐπινόηση δῆθεν ἀλήθειας, στὴν παρουσίαση Χριστοῦ καὶ Πνεύματος διαφορετικῶν, φανταστικῶν, ὄχι αὐτῶν πού βίωναν οἱ Ἀπόστολοι. Ἐάν ὁ ἐρμηνευτὴς δὲν ἔχει, ἔστω σὲ ῥηχό

ἐπίπεδο, τὴν ἐμπειρία τῶν συντακτῶν τῆς Γραφῆς, τότε, στὴν καλύτερη περιήγηση, θὰ παρουσιάζει μόνον ἱστορικοφιλολογικὰ τὸ περιεχόμενο τῆς Γραφῆς, τὴν θεολογία τῆς ὁποίας θ' ἀγνοεῖ ἢ θὰ παρεξηγεῖ, κάτι ποὺ συμβαίνει πολὺ συχνά.

Σ' αὐτὴν τὴν συνάφεια ὀφείλουμε νὰ σημειώσουμε ὅτι γιὰ τὸν Κύριλλο τὸ ἔργο τοῦ ἐρμηνευτῆ διαφέρει ριζικὰ ἀπὸ ἐκεῖνο ἑνὸς ἔθνικοῦ, ἑνὸς μέσου πλατωνικοῦ ἢ κι ἑνὸς σύγχρονου βιβλικοῦ ἐρμηνευτῆ, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὴν Παράδοση καὶ δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη στὴν Ἐκκλησία. Ἡ σύγχρονη, δυτικὴ κυρίως, ἔρευνα κατανοεῖ τὸ ἔργο τοῦ ἐρμηνευτῆ θεολόγου ὡς ἐρμηνεία τῆς ἐρμηνείας (π.χ. βλ. Piet Schoonenberg, *Die Interpretation des Dogmas*, Düsseldorf, Patmos-Verlag 1969). Ὁ καινοδιαθηκικός ἢ βιβλικὸς γενικὰ συγγραφέας εἶναι ἐρμηνευτὴς καὶ ὁ κάθε μεταγενέστερος θεολόγος γίνεται ἐρμηνευτὴς τοῦ ἀρχικοῦ ἐρμηνευτῆ (συγγραφέας τῆς ΚΔ).

Ὁ Κύριλλος προσπαθεῖ καὶ αὐτός, ὡς κοινὸς ἐρμηνευτὴς, νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀλήθεια στὶς λέξεις ἑνὸς Εὐαγγελιστῆ, ἀλλὰ γνωρίζει ὅτι τελικὰ στὴν πραγματικὴ κατανόησή της, δηλαδή στὴν ἐμπειρία της, φθάνει μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ποὺ τὸν ἱκανώνει πνευματικά. Σὲ τελευταία, ἐπομένως, ἀνάλυση ὁ Κύριλλος δὲν αἰσθάνεται σχολαστικὸς ἐρμηνευτὴς τοῦ ἐρμηνευτῆ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη, ἀλλὰ θεολόγος, ποὺ ἐπιδιώκει τὴν διὰ τοῦ φωτισμοῦ ἐμπειρία τοῦ Εὐαγγελιστῆ. Τὴν ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας δὲν τὴν παρέχει ὁ Εὐαγγελιστὴς, μολονότι ὡς θεόπνευστος βοηθεῖ μὲ τὴν γλώσσα του, ἐνθαρρύνει καὶ ἐμπνέει. Τὴν ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας παρέχει γιὰ τὸν Κύριλλο στὸν ἐρμηνευτὴ θεολόγο αὐτὸς ποὺ τὴν παρέσχε καὶ στὸν Εὐαγγελιστῆ, δηλαδή τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Μὲ τὴν ἔννοια αὕτη ὁ αὐθεντικὸς ἐρμηνευτὴς καταγραφῆς τῆς ἐμπειρίας του, ποὺ σὲ τελειότατο βαθμὸ ὑπῆρξε κι ἐμπειρία τοῦ Εὐαγγελιστῆ. Ὁ Εὐαγγελιστὴς, τυπικά, μπορεῖ μὲ τὴ σειρά του νὰ χαρακτηρισθεῖ ἐρμηνευτὴς τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων τοῦ Κυρίου. Εἶναι ὅμως ἀπείρως περισσότερο ἀπὸ τυπικὸς ἐρμηνευτὴς, διότι κατανοεῖ ὅ,τι εἶπε κι ἔπραξε ὁ Κύριος, μόνον μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως εἶχε δηλώσει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κι ἐπανέλαβε ὁ Παῦλος:

«Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν» (Ἰωάν. 14, 26).

«Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάση» (Ἰωάν. 16, 13).

«Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ» (Α' Κορ. 12, 3).

Τρίτον: Ἡ γλῶσσα, ὅσο καὶ ἂν εἶναι σημαντική ὡς ἀπολύτως ἀναγκαία πρὸς δήλωση τῆς ἀλήθειας, δὲν ἐμπεριέχει τὴν ἀλήθεια καὶ ἀπὸ μόνη της δὲν ὀδηγεῖ σ' αὐτήν. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή «ἀδιαφορεῖ» (PG 70, 677C· 76, 1373C) γιὰ τὶς λέξεις, δὲν ἀποδίδει ἀποκλειστικότητα σὲ λέξεις, ὅταν αὐτὲς ἀναφέρονται στὴν ἀλήθεια. Μπορεῖ γιὰ τὴν ἴδια ὄψη τῆς ἀλήθειας νὰ χρησιμοποιεῖ διαφορετικὲς λέξεις. Κατὰ τὸν Κύριλλο ἡ Γραφή δὲν «βασανίζει» τὶς λέξεις, διότι αὐτὲς δὲν ἔχουν οὔτε κἂν σχετικὴ ταύτιση ἢ ἔστω ἀναλογία πρὸς τὴν ἀλήθεια ποὺ δηλώνουν.

Στὸ σημεῖο τοῦτο γίνονται ἀναγκαῖες δύο διευκρινήσεις. Ἡ *πρώτη* ἀφορᾷ στὴν χρησιμότητα ἱστορικοφιλολογικῶν καὶ ἄλλων στοιχείων στὴν ἐρμηνεία τῶν *Γραφῶν*, θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἔγινε ἤδη λόγος, καὶ κυρίως ἀφορᾷ στὸ γεγονός ὅτι οἱ λέξεις τῆς *Γραφῆς* «ἀποφέρουν» (μεταφέρουν, εἰσάγουν), κατὰ τὸν Κύριλλο, τοὺς ἀνθρώπους «εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθῆ τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ» (PG 74, 868B). Ἡ τελευταία αὐτῆ ἄποψη τοῦ Κυρίλλου διατυπώνεται ἀντιθετικὰ καὶ ἀντιρροητικὰ (βλ. ἀκόμη: *Κατὰ Ἰουλιανοῦ*, VII: PG 76, 852-860A). Σκοπὸς του εἶναι νὰ δείξει ὅτι οἱ ἐκλεπτυσμένες γλωσσικὲς μορφές τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων συγγραφέων δὲν ὠφελοῦν, διότι ἔχουνε καὶ δὲν δηλώνουν τὴν ἀλήθεια. Οἱ ἀπλές ὅμως γλωσσικὲς μορφές τῆς *Γραφῆς* ὠφελοῦν καὶ προτιμῶνται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, διότι «ἐναστράπτει γὰρ αὐταῖς τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος καὶ δογματικῆς ἀκριβείας ἐνσεσώρευται γνώσις...» (PG 76, 857A).

Γιὰ νὰ δείξει ὅτι στὴν γλῶσσα τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ποιητῶν δὲν ὑπάρχει αὐθεντικὴ ἀλήθεια, λέει γενικὰ ὅτι λάμπει («ἐναστράπτει») ἡ ὠραιότητα τῆς ἀλήθειας στὶς *Γραφές*. Βέβαια, εἴτε εἶπει «*Γραφές*» εἴτε εἶπει «*λέξεις*», εἶναι τὸ ἴδιο, ἀφοῦ τῆ *Γραφῆ* συγκροτεῖ σύνολο λέξεων. Τὸ πρόβλημα καὶ ἄρα τὸ κριτήριό ἐδῶ εἶναι ἡ σύγκριση *Γραφῆς* καὶ φιλοσοφικοποιητικῶν ἐθνικῶν κειμένων, ὅχι τὸ ἐὰν οἱ λέξεις καθεαυτὲς ὀδηγοῦνε στὴν ἀλήθεια ἢ ἐὰν τὴν ἀποκαλύπτουν. Ἄλλωστε, οἱ λέξεις τῆς *Γραφῆς* εἶναι ὄντως ἐπιλεγμένες γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὴν ἔννοια αὐτῆ ὀδηγοῦνε στὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀλήθειας. Αὐτὸ δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἀνάγκη φωτιστικῆς ἐνέργειας τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὴν ἐμπειρία τῆς ἀλήθειας. Ὅμως ἡ ἐμπειρία ὡς γνώση καταγράφεται-δηλώνεται ὡς γλῶσσα, ὡς *Γραφή*, μὲ λέξεις, οἱ ὁποῖες γι' αὐτὸ γίνονται σχετικὰ χρήσιμες γιὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀλήθειας, ἀφοῦ αὐτὲς ἢ παρόμοιες ἢ παράλληλες θὰ χρησιμοποιήσῃ ὅποιοσδήποτε ἀποκτήσῃ ἐμπειρία-γνώσιν τῆς ἀλήθειας.

Ἡ *δεύτερη* ἀφορᾷ στὸν ρόλο τοῦ πνευματικοῦ περιβάλλοντος. Πρὸς εὐρύτερη κατανόηση τῆς πραγματικῆς, ἀλλὰ πάντα σχετικῆς, σημασίας τῆς βιβλικῆς ἢ θεολογικῆς γλώσσας τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ὑπογραμμίσου-

με τὸν θετικό ρόλο τοῦ πνευματικοῦ κλίματος, ποῦ δημιουργεῖται στὸ πλαίσιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ζώντας ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ὄντως ἀγωνιᾷ γιὰ τὴν ἀληθινὴ πίστη, στὴν κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας, ἐμποτίζεται, ἀνάλογα μὲ τὴν εὐαισθησία του, ἀπὸ τὸ πνευματικὸ τῆς κλίμα, δηλαδή ἀπὸ τὸ ἦθος ποῦ βλέπει στὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων καὶ τῶν πιὸ συνειδητῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὰ λειτουργικὰ κείμενα καὶ γενικὰ ἀπὸ τὴν λειτουργικὴ ζωὴ.

“Ὅλ’ αὐτὰ ἐκπέμπουν ἀδιόρατα διάθεση θετικὴ πρὸς κατανόηση τῆς ἀλήθειας καὶ προπαντὸς φρόνημα ἐμπιστοσύνης πρὸς ὃ, τι διδάσκει καὶ πιστεύει ἡ Ἐκκλησία. Ἔτσι ἔχουμε τὴν καλύτερη προϋπόθεση, ὁ μὲν ἄνθρωπος νὰ κατανοήσει τὴν ἀλήθεια ποῦ δηλώνεται μὲ τὶς λέξεις τῆς Γραφῆς, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ ὀδηγήσει στὴν ἐμπειρία καὶ ἄρα στὴν γνώση τῆς ἀλήθειας κάτω ἀπὸ τὶς βιβλικὲς λέξεις. Ὅσο κάποιος καὶ δὴ ὁ ἐρμηνευτὴς θεολόγος ἔχει ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Παράδοσή της, τόσο λεπτότερο γίνεται τὸ πνευματικὸ του αἰσθητήριο, τόσο εὐκολότερα δέχεται τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ γνωρίζει τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ μετέχει σ’ αὐτὴν χάριν τῆς σωτηρίας του ἀλλὰ καὶ πρὸς διαφώτιση καὶ οἰκοδομὴ τῶν συνανθρώπων του. Μὲ τὴν ἔννοια καὶ τὶς προϋποθέσεις αὐτὲς ἡ λέξη τῆς Γραφῆς «ἀποφέρει» (PG 74, 868B) πράγματι, βοηθᾷ καὶ ὀδηγεῖ τὸν πιστὸ στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας.

Τέλος, χρήσιμο εἶναι νὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ Κύριλλος δὲν ἀδιαφορεῖ οὔτε καὶ πρὸς ὃ, τι τὰ τελευταῖα ἔτη χαρακτηρίζεται πολιτισμικὴ ἐρμηνεία, προσέγγιση δηλαδή τοῦ βιβλικοῦ κειμένου μὲ τὴν βοήθεια πολιτισμικῶν στοιχείων καὶ ἀντιλήψεων τῆς ἐποχῆς. Τέτοια στοιχεῖα εἶναι π.χ. ἡ ἄλλοτε σαφὴς καὶ ἄλλοτε ἔμμεση διάκριση τῶν ἀνθρώπων σὲ τάξεις ἢ ὁμάδες, ποῦ τὰ μέλη τῆς μίας (ἰδιαίτερα τῆς ἀνώτερης ἢ τῆς νομικὰ θρησκευούσας) δὲν συναγελάζονταν καὶ δὲν παρακάθονταν μὲ τὰ μέλη τῆς ἄλλης.

Ὁ συσχετισμὸς τῶν ἀπόψεων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ὡς ἐρμηνευτῆ καὶ θεολόγου πρὸς τὰ γνωστὰ ρεύματα καὶ τὶς θεωρίες γιὰ τὴν σχέση γνώσεως καὶ πραγματικότητας ἢ γλώσσας καὶ ἀλήθειας εἶναι δύσκολη. Κυρίως, διότι ὅλα τὰ συστήματα καὶ οἱ θεωρίες προϋποθέτουν τὸν ἄνθρωπο ἀπόλυτο παράγοντα τῆς γνώσεως, ἐνῶ γιὰ τὸν θεολόγο Κύριλλο, παρότι ἐπικουρικὰ χρησιμοποιεῖ πλῆθος ἐπιστημονικῶν στοιχείων, ἡ γνώση τῆς θείας ἀλήθειας (πραγματικότητας), ποῦ πρῶτιστα τὸν ἐνδιαφέρει, παρέχεται στὸν ἀναζητοῦντα ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀποκαλυπτικά. Ὅταν ἡ πλειονότητα τῶν ἐρευνητῶν ἀντιμετωπίζει τὸ περιεχόμενο τῆς Γραφῆς ὡς ἀντικείμενο δυνάμενο νὰ γνωσθεῖ μὲ ἀνθρώπινες δυνάμεις, ὁ Κύριλλος ἀναζητᾷ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς κατανόηση τοῦ καιριοῦ περιεχομένου τῆς Γραφῆς.

Ὁ Θεὸς αὐτοαποκαλύπτεται στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος, γνωρίζοντας, μερικὰ βέβαια, τὸν Θεὸ-ἀλήθεια, γνωρίζει αὐθεντικὰ καὶ τὸν ἑαυτὸ του στὸ μυστήριό τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ ἀποκάλυψη αὐτῆ, τὸ ἱερό γεγονός τῆς φανερώσεως τῆς ἀλήθειας στὸν ἄνθρωπο, καταγράφεται-δηλώνεται μὲ γλώσσα στὴν Γραφή ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους.

Οἱ Ἀπόστολοι-συντάκτες τῆς ΚΔ δὲν ἀναζητοῦσαν ἢ δὲν δημιουργοῦσαν ἐνσυνείδητα *μύθους*, γιὰ νὰ δηλώσουνε ὅ,τι δὲν κατανοοῦσαν (ὅπως συνέβαινε μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ἢ ἄλλους λαούς). Χρησιμοποιοῦσαν λέξεις, χωρὶς πολὺ «βάσανον», γιὰ νὰ δηλώσουνε τὴν ἀλήθεια ποὺ βιωματικά γνωρίζαν, ὄντας βέβαιοι ὅτι καμία λέξη δὲν ἔχει ἀναλογία πρὸς τὴν ἀλήθεια καὶ καμία δὲν τὴν ἐμπεριέχει οὔτε τὴν ἀποδίδει. Ἄρα οἱ λέξεις τῆς Γραφῆς εἶναι συμβατικές, ἀποτέλεσμα πρωτοβουλίας τοῦ συγγραφέα ἢ ἀποτέλεσμα συμφωνίας περισσότερων συγγραφέων-θεολόγων (θεολογικὴ ὀρολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Συνόδων). Ἐπομένως ἡ μέθοδος ἀπομυθεύσεως (Entmythologisierung) δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει καθεαυτὴν ἐφαρμογὴ στὴν ἐρμηνεία-κατανόηση τῆς βιβλικῆς ἀλήθειας, ποὺ δηλώνεται μὲ λέξεις καὶ σχήματα-κοσμικά.

Οἱ γνωσιολογικὲς θεωρίες πλατωνικῆς καὶ ἀριστοτελικῆς καταγωγῆς, δηλαδή ὁ ρεαλισμὸς καὶ ὁ νομιναλισμὸς (ὀνοματοκρατία), ἔχουνε προϋποθέσεις διαφορετικῆς ἀπὸ αὐτὲς τοῦ Κυρίλλου γιὰ τὴν κατανόηση τῆς βιβλικῆς ἀλήθειας. Ὁ πλατωνικὸς ἀλλὰ καὶ ὁ μεταγενέστερος *ρεαλισμὸς* προϋποθέτουν, ὁ πρῶτος ἀναλογία-ἀντιστοιχία μεταξὺ ἀλήθειας-ιδεῶν καὶ τῶν ἐδῶ κοσμικῶν ἀπηχίσεών τους, ὁ δεύτερος δυνατὸτητα πιστῆς ἀπεικόνισεως-γνώσεως τῆς πραγματικότητας μὲ τὴν ἀνθρώπινη, βέβαια, νόηση. Ἡ γλώσσα ὁμως τῆς Γραφῆς δὲν ἔχει ἀντιστοιχία στὴν θεία ἀλήθεια, δὲν ἀποτελεῖ πιστὴ ἀπεικόνισή της καὶ τὴν ἀλήθεια δὲν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος μὲ τίς δικῆς του δυνάμεις.

Ὁ ἀριστοτελικῆς καταγωγῆς *νομιναλισμὸς* (ὀνοματοκρατία) ἀρνεῖται ἢ ἀμφισβητεῖ τὴν πραγματικότητα τῶν «καθολικῶν ἐννοιῶν» (universalia) καὶ ἐπομένως ἡ λέξη-ἐννοια δὲν προϋποθέτει πραγματικότητα-ἀλήθεια (ἀκτιστη), ὅπως θέλει ὁ ρεαλισμὸς, ἀλλὰ μόνο συγκεκριμένα ἐγκόσμια ἀντικείμενα. Ἡ γλώσσα ὁμως τῆς Γραφῆς ὡς «σημαῖνον» δηλώνει ὄντως τὴν ἀκτιστη ἀλήθεια, τὴν πραγματικότητα, καὶ ἄς μὴν ὑπάρχει ἀναλογία γλώσσας καὶ ἀλήθειας, σημαίνοντος καὶ σημαινομένου.

Ὁ γαλλικῆς ἐμπνεύσεως *structuralismus* (δομισμὸς), ὅσο καὶ ἂν περιφρειακὰ μᾶς εἶναι χρήσιμος, ἀδυνατεῖ νὰ συμβάλει στὴν κατανόηση τῆς ἀλήθειας. Ἀναλύει καὶ συσχετίζει τὰ ἐπὶ μέρους γλωσσικὰ στοιχεῖα (δομές) καὶ ἀναζητᾷ τοὺς δομικοὺς προγόνους τους, ἀλλὰ δὲν ὀδηγεῖ στὴν ἀλήθεια, διό-

τι οί άνθρωπινες δομές-λέξεις-σχήματα δέν έμπεριέχουν τήν άκτιστη άλήθεια, πού άποκαλύπτεται και πού οί δομές μόνο τήν δηλώνουν και μάλιστα συμβατικά.

Ἡ *ἀναλυτική φιλοσοφία* ἢ ἡ *φιλοσοφία τῆς γλώσσας* τῶν διαφόρων ἀποχρώσεων τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα περιορίζει τὸ εὖρος τῆς πραγματικότητας-ἀλήθειας στὰ ὄρια τῆς γλώσσας πού τὸ δηλώνει. Ἔτσι, δέν παρέχει θετική βοήθεια στὴν κατανόηση τῆς ἀλήθειας, ἀφοῦ στὴν Γραφή οἱ λέξεις εἶναι μόνο σημάδια γλωσσικά, μὴ περιεκτικά τῆς ἀλήθειας. Ἀλλὰ και οἱ λεγόμενες «νέες (ἐρμηνευτικές) θεωρίες» (π.χ. J. Derrida), γιὰ τίς ὁποῖες ἡ γλώσσα δέν μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὸ πᾶν τῆς νοήσεως-λόγου και ἄρα κάτι ἀφήνει ἀνέκφραστο, ἔχουνε διαφορετικές προϋποθέσεις ἀπὸ αὐτὲς τοῦ Κυρίλλου. Αὐτὸ (τὸ μέρος τῆς ἀλήθειας), πού γιὰ τίς «νέες θεωρίες» μένει ἀνέκφραστο, συλλαμβάνεται .... μὲ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, ἐνῶ γιὰ τὸν Κύριλλο ἡ ὅλη ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται (ὁση ἀλήθεια εἶναι ἀναγκαία...). Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀπλὰ προσπαθεῖ, ἀφοῦ τὴν βιώσει-κατανοήσει, νὰ τὴν δηλώσει μὲ ἀναντιστοιχοῦσες λέξεις-εἰκόνες.

Ἐρμηνεία *τυπολογική* (ἐνίστε, μάλιστα, ἐξεζητημένη) ἀσκεῖ ὁ Κύριλλος εὐρύτατα κι ἐνσυνείδητα, μολοντί αὐτὴ συχνότατα εἶναι *ἀναγωγική* γιὰ λόγους οἰκοδομῆς τῶν πιστῶν. Οἱ τύποι τῆς ΠΔ κατανοοῦνται ὡς τέτοιοι μόνον ὅταν ἦλθαν τὰ γεγονότα τῆς ΚΔ. Ἡ *ἀναγωγική* ἐρμηνεία ἐκλαμβάνεται συνήθως ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς ὡς *ἀλληγορική*. Τὴν ἀλληγορία καθεαυτὴν ὁμοῦς ὁ Κύριλλος ὑποπτεύεται και ἀπορρίπτει. Δέν εἶναι τυχαῖο, ὅτι τὸν ὀργανωτὴ τῆς *ἀλληγορικῆς* μεθόδου Ὁριγένη χαρακτηρίζει «*πεπλανημένον*» (PG 77, 373C). Ἡ ἀλληγορία, ἐνῶ εἶναι κατάλληλη πρὸς ἀνασημασιοδότηση και ἀναφορτισμὸ ἐννοιολογικὸ (π.χ. τῶν ὁμηρικῶν Ἐπῶν ἢ τῆς ΠΔ ἀπὸ Ἰουδαίους ἐρμηνευτὲς), προϋποθέτει «*ἐρμηνευτὴ*», ὁ ὁποῖος ἐφευρίσκει τὴν δική του ἀλήθεια, κάτω ἀπὸ ἀνθρωπομορφισμοὺς ἢ ἀπὸ καθημερινῆς χρήσεως λέξεις. Στὴν Γραφή ὁμοῦς και δὴ στὴν ΚΔ οἱ συγγραφεῖς δήλωσαν μὲ ἀνθρωπομορφισμοὺς και καθημερινὲς λέξεις τὴν ἀλήθεια, πού βιωματικά γνωρίζουν μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ ἐρμηνευτὴς τοὺς τώρα δέν ἐφευρίσκει-ἐπινοεῖ τὴν δική του ἀλήθεια, ἀλλὰ δέχεται και κατανοεῖ ἀπαραίτητα τὴν ἴδια μὲ τοὺς καινοδιαθηκικοὺς συγγραφεῖς ἀλήθεια, ἐπίσης μὲ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄρα ὁ ἐρμηνευτὴς δέν ἀλληγορεῖ κάποιους λόγους ἢ σχήματα τῆς ΚΔ. Οἱ λόγοι αὐτοὶ οὔτε γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ἔχουνε ἀναλογία πρὸς τὴν ἀλήθεια οὔτε γιὰ τὸν ἐρμηνευτὴ. Οὔτε γιὰ τοὺς πρώτους εἶχανε οἱ λόγοι τῆς Γραφῆς κυριολεκτικότητα οὔτε γιὰ τοὺς δευτέρους. Ἐὰν γιὰ τοὺς συγγραφεῖς τοὺς εἶχανε κυριολεκτικότητα οἱ λόγοι αὐτοί, τότε ἴσως θὰ προέκυπτε ἀνάγκη ἀλληγορήσεώς τοὺς. Γιὰ ὅλους

ὁμως οἱ λόγοι τῆς ΚΔ εἶναι μόνο δηλωτικοὶ τοῦ εἶναι τῆς ἀλήθειας καὶ πάντοτε συμβατικοί, ὄχι περιεκτικοί τῆς ἴδιας τῆς ἀλήθειας. Ἐνεκα τούτου δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο ὅτι ὁ Κύριλλος χαρακτηρίζει πολὺ συχνὰ τὴν ἐρμηνευτικὴν του προσπάθεια, ἰδιαίτερα στὶς περιπτώσεις δηλώσεως στὴν Γραφὴ θείων ἀληθειῶν, ὡς «πνευματικὴν θεωρίαν» ἢ «θεωρίαν μυστικωτέραν» ἢ ἀπλῶς «θεωρίαν». Προπαντὸς ὑπογραμμίζει τὴν ὕπαρξιν «κεκρυμμένου θησαυροῦ» ἀλήθειας κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς ἢ νοῦ «ἐγκεχωσμένου τῷ γράμματι» ἢ «θεοπρεπῶν λόγων», πού μόνο μὲ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἀνευρίσκονται ἢ κατανοοῦνται.

Τὴν ἀναγωγικὴ ἢ ἐλεύθερη τυπολογικὴ ἐρμηνεία χαρακτηρίζει καὶ μεταφορὰν («ἐκ μεταφορᾶς»: PG 72, 177B). Πράγματι ὁμως μὲ τὸ νὰ ἐρμηνεύσει π.χ. τὸ ὄρος Λίβανος (Ζαχ. 11, 1) ὡς «τὴν τῶν Ἰουδαίων χώραν», δὲν ἀποτελεῖ εἶδος μεταφορᾶς, ἀλλὰ δική του αὐθαίρετη ἀναγωγή. Δηλαδή ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴ λέξη καὶ τὸ πρᾶγμα Λίβανος κάποιον στοιχειο-δύναμη, πού νὰ μεταφέρει ἀναγκαστικὰ τὸν ἀναγνώστη στὴν χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ στὰ δεινὰ τῆς ἴδιας καὶ τῶν κατοίκων τῆς.

Τέλος, ἡ ἐρμηνευτικὴ τακτικὴ καὶ σκέψη τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, πού θεολογεῖ ἐρμηνεύοντας καὶ ἐρμηνεύει θεολογώντας, ἀποδίδεται μὲ τὸν δικό του ὄρο: «πνευματικὴ θεωρία».